

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja holhouslain muuttamisesta sekä niihin liittyvien lakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi ne holhouslain säännökset, jotka koskevat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta sekä huoltajia, holhottavaksi julistamista ja holhoojia, vajaavaltaisen oikeudellista asemaa ja vajaavaltaisen omaisuuden hoidon pääperiaatteita.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat säännökset ehdotetaan erotettaviksi holhouslaista ja otettaviksi uuteen lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutettaviksi eräitä avioliittolain, oikeudenkäymiskaaren 12 luvun, lastensuojelulain sekä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta annetun lain säännöksiä. Vähäisiä muutoksia ehdotetaan myös lapsen elatuksesta annettuun lakiin, isyyslakiin sekä holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annettuun lakiin.

Lakiehdotusten tavoitteena on parantaa ja tehostaa alaikäisen lapsen sekä holhottavaksi julistetun henkilön oikeusturvaa. Alaikäisten lasten osalta on tavoitteena erityisesti se, että lapsen edut ja lapsen omat tarpeet sekä toivomukset voitaisiin nykyistä paremmin ottaa yksilöllisesti huomioon kaikissa lapsen huoltoa koskevissa asioissa. Holhottavaksi julistamista koskevien uudistusten tärkeimpänä tavoitteena on, että henkilö julistettaisiin holhottavaksi vain silloin, kun riittävää suojaa ei ole mahdollista järjestää muulla tavoin, erityisesti määrämällä uskottu mies hoitamaan tuen tarpeessa olevan asioita. Vajaavaltaisen omaisuuden hoitoa koskevat uudistusehdotukset tähtäävät siihen, että omaisuutta käytettäisiin ennen kaikkea vajaavaltaisen hyväksi.

Uudistukset on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden kuluttua lakiehdotusten hyväksymisestä.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	LAKITEKSTIT	34
1. Nykyinen tilanne, sen arviointi ja keskeiset uudistustehdotukset	3	1. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ..	34
1.1. Alaikäisen lapsen asema	3	2. Laki avioliittolain muuttamisesta	37
1.2. Holhottavaksi julistaminen ja sen kumoaminen	7	3. Laki oikeudenkäymiskaaren 12 luvun muuttamisesta	38
1.3. Holhous	8	4. Laki lapsen elatuksesta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta	39
2. Esityksen valmistelu	9	5. Laki lastensuojelulain 12 ja 21 §:n muuttamisesta	39
2.1. Erityiset valmisteluelimet	9	6. Laki lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	40
2.2. Lausunnonantajat ja asiantuntijat	10	7. Laki isyyslain 15 ja 20 §:n muuttamisesta ..	41
2.3. Esityksen suhde erillisten valmisteluelinten ehdotusten päälinjoihin	11	8. Laki holhouslain muuttamisesta	42
3. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset	11	9. Laki holhousksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 3 ja 7 §:n muuttamisesta ..	46
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	12	LIITE	47
1. Lakiehdotusten perustelut	12	Rinnakkaistekstit	47
1.1. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta	12	2. Laki avioliittolain muuttamisesta	47
1.2. Laki avioliittolain muuttamisesta	19	3. Laki oikeudenkäymiskaaren 12 luvun muuttamisesta	48
1.3. Laki oikeudenkäymiskaaren 12 luvun muuttamisesta	21	4. Laki lapsen elatuksesta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta	50
1.4. Laki lapsen elatuksesta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta	22	5. Laki lastensuojelulain 12 ja 21 §:n muuttamisesta	50
1.5. Laki lastensuojelulain 12 ja 21 §:n muuttamisesta	23	6. Laki lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	51
1.6. Laki lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	24	7. Laki isyyslain 15 ja 20 §:n muuttamisesta ..	55
1.7. Laki isyyslain 15 ja 20 §:n muuttamisesta	26	9. Laki holhousksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 3 ja 7 §:n muuttamisesta ..	56
1.8. Laki holhouslain muuttamisesta	27		
1.9. Laki holhousksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 3 ja 7 §:n muuttamisesta	33		
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	33		
3. Voimaantulo	33		

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne, sen arviointi ja keskeiset uudistusehdotukset

Holhouslaki annettiin 19 päivänä elokuuta 1898 ja se tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1900. Vaikka holhouslakiin on lain voimaantulon jälkeen tehty useita rajoitettuja uudistuksia, ovat lain pääperiaatteet säilyneet olennaisilta piirteiltään ennallaan. Tämän vuoksi on ymmärrettävää, että holhouslain voimassa olevat säännökset eivät enää vastaa vallitsevia käsityksiä siitä, miten *alaikäisen lapsen asema* olisi lainsäädännöllä järjestettävä, miten oikeusturva voitaisiin tehokkaasti varmistaa *holhottavaksi julistamista* koskevissa asioissa sekä millä tavoin *vajaavaltaisen omaisuuden hoito* olisi säänneltävä. Nämä kolme ongelmaryhmää muodostavat tämän esityksen keskeisimmän uudistusalueen.

1.1. Alaikäisen lapsen asema

Nykyisen tilanteen arviointi. Voimassa olevassa holhouslaissa ei ole erotettu erillisen sääntelyn kohteeksi toisaalta niitä kysymyksiä, jotka koskevat alaikäisen lapsen ja hänen vanhempansa tai muun holhoojan välistä henkilökohtaista suhdetta, lapsen hoitoa, kasvatusta ja huolenpitoa lapsen tarpeista ja henkilökohtaisista asioista (huolto) ja toisaalta kysymyksiä, jotka koskevat alaikäisen lapsen omaisuuden ja taloudellisten asioiden hoitoa (holhous). Tämän sijasta on laissa omaksuttu peruskäsitteeksi "holhous", jolla tarkoitetaan alaikäisen lapsen osalta sekä lapsen henkilökohtaisten asioiden (huolto) että lapsen taloudellisten asioiden (holhous) hoitoa. Nämä säännökset koskevat yhtäläisesti sekä alaikäisiä lapsia että holhottavaksi julistettuja täysi-ikäisiä henkilöitä. Lakiin on kuitenkin otettu erillinen oikeusohje yhtäältä alaikäisen lapsen kasvatuksesta (33 §) ja toisaalta holhoojan velvollisuudesta "pitää huolta" holhottavaksi julistetusta henkilöstä (35 §).

Ne holhouslain säännökset, jotka koskevat huolenpitoa alaikäisestä lapsesta koskevat — edellä mainittua kasvatussäännöstä lukuun ottamatta — yksinomaan omaisuuden hoitoa.

Koska käytännössä lapselle vain harvoin kuuluu muuta kuin lapsen henkilökohtaisessa käytössä olevaa omaisuutta, voidaan sanoa, että voimassa olevan oikeuden mukaan on lapsen ja hänen vanhempansa tai muun holhoojan välinen suhde tosiasiallisesti säännelty vain kasvatusta koskevalla holhouslain 33 §:n säännöksellä.

Holhouslain 33 § perustuu olennaiselta sisällöltään vuoden 1734 lain perintökaaren 22 luvun 2 §:ään, joka kuului seuraavasti: "Holhumiehen velvollisuus on kasvattaa holhunalainen oikeassa evankelisessa opissa, jumalanpelvossa, hyvissä tavoissa ja kunniaassa, ja taivuttaa häntä sellaisiin harjoituksiin ja toimiin kuin hänen säätynsä, tilansa ja luontonsa vaativat". Vastaava holhouslain 33 §:n säännös kuuluu seuraavasti: "Lapsi on kasvatettava jumalanpelkoon, hyviin avuihin ja siveyteen, niin myös taivutettava sellaisiin harjoituksiin ja toimiin kuin sen sääty, tila ja taipumukset vaativat".

Lapsen ja hänen vanhempansa tai muun holhoojan väliset henkilökohtaiset suhteet on siten säännelty ilmeisen puutteellisesti ja epätyydyttävästi. Holhouslain 33 §:n säännös koskee vain lapsen kasvatusta ja on tältäkin osin ilmeisessä ristiriidassa nykyisin yleisesti hyväksyttyjen kasvatustavoitteiden kanssa. Säännöksen mukaan on lapsi nähty ennen kaikkea epäitsenäisenä vanhempainvallan kohteena eikä itsenäisenä persoonallisuutena, jolla on omat tarpeet ja toivomukset, erityisesti tarve saada vanhemmiltaan osakseen ymmärtämystä, turvallisuutta ja huolenpitoa. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei siten tosiasiallisesti ole olemassa säännöksiä, jotka hyväksyttävällä tavalla voisivat turvata lapsen aseman suhteessa vanhempiinsa ja jotka voisivat tukea ja ohjata vanhempia huoltajan tehtävässään.

Holhouslain puutteellisuuksia on tältä osin julkisuudessa toistuvasti arvosteltu. Erityisesti viime aikoina on kiinnitetty huomiota siihen, että lainsäädännössä ei ole olemassa mitään sellaisia ohjeita, jotka olisivat omiaan tukemaan ja edistämään myönteisiä kasvatusasenteita, suojaamaan lapsen asemaa ja oikeuksia ja hyvinvointia. Kansainvälisen lapsen vuoden 1979 Suomen komitea lausui vuonna 1980 julkaistussa mietinnössään (komiteanmietintö

1980: 23 s. 92) asiasta seuraavaa: "Vireillä olevasta lainsäädäntötyöstä komitea tähdentää seuraavia seikkoja: Lapsen ruumiillinen kurittaminen ja häneen kohdistuva henkinen väkivalta tulee ehdottomasti ja yksiselitteisesti kieltää. Lainsäädännössä tulee lapselle turvata yhtäläillä ruumiillinen koskemattomuus ja oikeus asianmukaiseen kohteluun kuin aikuiselle. Tämän uudistuksen avulla on myös mahdollista edistää myönteisiä kasvatusasenteita." Vastaavia ehdotuksia ja aloitteita on tehty myös useiden kansalaisjärjestöjen toimesta. Ruumiillisen kurittamisen kieltä on käsitelty myös Pohjoismaiden Neuvostossa, joka on vuonna 1982 hyväksynyt suosituksen ruumiillisen kurituksen kieltämisestä Pohjoismaissa (nr 10/1982).

Lapsen *huoltajan määräytymistä* koskevat säännökset ovat useassa kohden samoin epätyydyttävät. Keskeisenä puutteena on se, että nykyisten säännösten mukaan huolto määräytyy tosin "etupäässä" pitäen silmällä lapsen etua, mutta toisaalta käytettävissä olevat ratkaisut on kaavamaisesti jätetty riippumaan osaksi lapsen syntyperästä, osaksi vanhempien siviilisäädystä ja vanhemman sukupuolesta. Ainoastaan sellainen lapsi, jonka vanhemmat ovat keskenään avioliitossa, voi olla molempien vanhempien yhteisessä huollossa. Asumuseroon tai avioeroon tuomittujen vanhempien lapsen huoltajana voi sen sijaan olla ainoastaan toinen vanhemmista. Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen huoltaja voi olla vain lapsen äiti yksin, jolleivät vanhemmat sovi siitä, että lapsen huolto uskotaan tuomioistuimen päätöksellä yksin isälle. Näistä poikkeavat ratkaisut eivät ole sallittuja, vaikka jokin muu kuin lain tuntema ratkaisu olisikin yksittäistapauksessa selvästi parhaiten lapsen edun mukainen. Myös kysymys siitä, millaisin edellytyksin lapsen vanhempi voidaan erottaa lapsen huollosta ja huolto uskoa jollekin muulle henkilölle kuin lapsen huoltajalle, on laissa sääntelemättä ja myös oikeuskäytännön valossa tulkinnanvarainen. Nämä epäkohdat tulevat voimakkaimmin esiin sellaisissa tapauksissa, joissa lapsi on tosiasiallisesti pitkähkön aikaa jo ollut muun henkilön kuin laillisen huoltajansa hoidettavana ja kasvatettavana ja muodostanut kiinteän ja läheisen ihmissuhteen kasvattajaansa nähden.

Huoltajan määräytymistä koskevat nykyiset säännökset eivät vastaa myöskään vuonna 1976 voimaan tulleen lapsen asemaa koskevan lainsäädännön peruseriaatteita. Sanotun lainsä-

dännön peruslähtökohtana on, että jokaiselle lapselle, lapsen syntyperästä riippumatta, tulee turvata yhtäläiset oikeudet. Tämän mukaisesti lapsella on syntyperästään riippumatta yhtäläinen oikeus saada *elatus* kumpaiseltakin vanhemmaltaan. Samoin on lapselle turvattu yhtäläinen *perintöoikeus* kumpaisenkin vanhemmansa ja näiden sukulaisten jälkeen. Holhouslain säännökset, joiden mukaan lapsen *huolto*, lapsen oikeus saada osakseen turvaa ja huolenpitoa vanhemmiltaan, määräytyy keskeisesti vanhempien siviilisäädyn, lapsen syntyperän ja vanhemman sukupuolen perusteella, ovat selvästi ristiriidassa näiden lapsen elatusta ja perintöoikeutta koskevien peruseriaatteiden kanssa.

Huoltajan määräytymistä koskevat holhouslain säännökset ovat myös ristiriidassa Yhdistyneiden Kansakuntien 34. yleiskokouksessa 18 päivänä joulukuuta 1979 päätöslauselmalla 34/80 hyväksytyn kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen määräysten kanssa. Suomi on allekirjoittanut sanotun sopimuksen Kööpenhaminassa vuonna 1980 pidetyssä naisten vuosikymmenen konferenssissa ja sopimuksen voimaansaattaminen on Suomen osalta parhaillaan harkittavana. Sanotun sopimuksen 16 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee erityisesti turvata miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta yhtäläiset oikeudet ja vastuu vanhempiensa *siviilisäädystä riippumatta* lapsiinsa nähden sekä yhtäläiset oikeudet ja vastuu lapsen *holhouksen* osalta. Lisäksi sopimuksen mukaan tulee kaikissa tapauksissa *lapsen edun* olla ensisijainen.

Uudistusehdotukset. Ehdotuksen mukaan erotettaisiin toisistaan selvästi kysymykset alaikäisen lapsen henkilökohtaisten asioiden hoidosta (huolto) ja kysymykset, jotka koskevat alaikäisen lapsen tai holhottavaksi julistetun täysikäisen henkilön omaisuuden hoitoa (holhous). Ensiksi mainitut kysymykset ehdotetaan säänneltäväksi uudella, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevalla lailla. Holhouslain säännökset, muutettuina hallituksen esityksessä ehdotetuin tavoin, jäisivät sen sijaan koskemaan sekä alaikäisen lapsen että holhottavaksi julistetun täysikäisen henkilön omaisuuden hoitoa eli holhousa.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lakiehdotuksen mukaan *huollon* tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivo-

musten mukaisesti. Tämän lisäksi huolto tähtää siihen, että erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välille syntyvät myönteiset ja läheiset ihmissuhteet. Tätä silmällä pitäen on myös lakiehdotuksessa säännellyn *tapaamisoikeuden* tavoitteena toimia lapsen huoltoa täydentävänä ja tukevana järjestelyinä. Tapaamisoikeus luonnehditaan lakiehdotuksessa lapselle turvattavaksi oikeudeksi pitää yhteyttä ja tavata sitä vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu. Myös tapaamisoikeuden tavoitteena on siten turvata lapselle läheiset ihmissuhteet molempiin vanhempiinsa nähden. Lakiehdotuksen lähtökohtana on, että vastuu tapaamisoikeuden toteutumisesta on ensisijassa kumpaisellakin lapsen vanhemmalla.

Alaikäisen lapsen huoltoon sisältyy lakiehdotuksen mukaan hyvä hoito ja kasvatus, lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito, turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus.

Erityisesti lapsen *kasvatuksen* osalta on lakiehdotuksessa korostettu lapsen tarvetta saada osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Tähän periaatteeseen liittyen on lakiehdotukseen otettu myös nimenomainen kielto, jonka mukaan lasten kasvatuksessa ei lasta saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti.

Tärkeänä kasvatustavoitteena on lakiehdotuksessa nimenomaisesti mainittu lapsen itenäistymisen sekä vastuullisuuteen ja aikuisuuteen kasvamisen tukeminen. Tämän tavoitteen mukaisesti on ehdotuksessa toisaalta korostettu sitä, että lapsen huoltajan tulee aina kuulla lapsen mielipidettä, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään huoltajan on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja lapsen mahdollisesti ilmaisemiin toivomuksiin. Tosin lapsen huoltajalla on viime kädessä oikeus tehdä päätös lapsen henkilöä koskevassa asiassa, jollei toisin nimenomaan ole säädetty. Tätä päätöstä tehdessään on huoltajan kuitenkin toimittava lapsen huoltoa koskevien periaatteiden ja tavoitteiden asettamissa rajoissa, pitäen silmällä ennen muuta lapsen parasta ja kunnioittaen lasta itsenäisenä persoonallisuutena.

Huoltajan henkilön määräytymistä koskevien säännösehdotusten keskeisenä periaatteena on yhtäältä se, että lapsen edun tulee olla aina ensisijaisessa asemassa. Toisaalta periaatteelli-

sena lähtökohtana on ollut, että jokaiselle lapselle tulee lainsäädännöllä mahdollisuuksien mukaan turvata oikeus saada osakseen huolenpitoa kumpaiseltakin vanhemmaltaan lapsen syntyperästä ja vanhemman sukupuolesta riippumatta.

Lakiehdotuksen mukaan vanhemmat tulevat yhdessä ja yhtäläisin oikeuksin lapsensa huoltajiksi, jos he lapsen syntymän hetkellä ovat keskenään avioliitossa. Lapsen vanhemmat tulevat lisäksi molemmat yhdessä lapsensa huoltajiksi, jos he menevät keskenään avioliittoon ja toinen vanhemmista avioliittoon mentäessä oli ollut yksin lapsensa huoltaja. Jos lapsen vanhemmat eivät lapsen syntymän hetkellä ole avioliitossa keskenään, tulee äiti välittömästi lain nojalla lapsensa huoltajaksi lapsen syntyessä. Nämä huoltajan määräytymistä koskevat säännöt vastaavat pääosiltaan voimassa olevaan oikeuteen sisältyviä periaatteita.

Olennaista muutosta voimassa olevaan oikeuteen nähdn merkitsee sen sijaan lakiehdotuksessa omaksuttu järjestelmä, jonka mukaan huolto voidaan järjestää pääsäännöistä poikkeavalla tavalla joko siten, että vanhemmat tekevät huollosta sopimuksen, jonka sosiaalilautakunta vahvistaa, tai siten, että tuomioistuim antaa asiasta päätöksen. Myös tapaamisoikeus voidaan järjestää ehdotuksen mukaan joko sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä.

Sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta voidaan tehdä kuitenkin vain silloin, kun joko molemmat vanhemmat tai ainakin toinen heistä ovat lapsensa huoltajia. Jos kumpikaan vanhemmista ei ole lapsensa huoltaja voidaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat kysymykset sen sijaan ratkaista ainoastaan tuomioistuimessa.

Sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella voidaan pätevästi järjestää ainoastaan lapsen vanhemman asema huoltajana sekä sopia tapaamisoikeudesta. Sen sijaan sosiaalilautakunta ei voi ehdotuksen mukaan vahvistaa sellaista vanhempien tekemää sopimusta, jonka mukaan huolto tulisi uskottavaksi vanhempien tai toisen vanhemman ohella jollekin muulle henkilölle taikka sopimusta, jonka mukaan huolto uskottaisiin vanhempien sijasta jollekin tai joillekin kolmansille henkilöille.

Sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta olisi tehtävä kirjallisesti ja se olisi esitettävä vahvistet-

tavaksi lapsen kotipaikan sosiaalilautakunnalle. Sopimuksen tultua vahvistetuksi se olisi rinnastettavissa huollosta tai vastaavasti tapaamisoikeudesta annettuun tuomioistuimen päätökseen. Lakiehdotusta laadittaessa on myös edellytetty, että käytännössä tulisi sekä huoltoa että tapaamisoikeutta koskevat asiat pyrkiä mahdollisuuksien mukaan ratkaisemaan nimenomaisesti vanhempien välisen yksimielisyyden pohjalta. Tämän mukaisesti on siten sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus tarkoitettu sekä huoltoa että tapaamisoikeutta koskevien kysymysten ensisijaiseksi ratkaisutavaksi.

Jos sopimusta huollosta tai tapaamisoikeudesta ei saada aikaan tai tilannetta ei muutoin voida ratkaista tyydyttävästi sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella, on huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia ratkaistava *tuomioistuimen päätöksellä*. Asian vireillepano tapahtuu hakemuksella, jonka voivat tehdä vanhemmat yhdessä, toinen vanhemmista, lapsen huoltaja tai sosiaalilautakunta. Näillä kaikilla on oikeus omista nimissään esiintyä hakemuksen tekijänä riippumatta siitä, mikä heidän esittämänsä vaatimuksen sisältö on. Asiaa käsitellessään tuomioistuimella ovat ensiksikin käytettävissä kaikki ne vaihtoehdot, jotka tulevat kysymykseen silloin, kun sosiaalilautakunta vahvistaa vanhempien tekemän sopimuksen. Tämän lisäksi tuomioistuin voi myös päättää, että huolto uskotaan vanhempien ohella tai vanhempien sijasta yhdelle tai useammalle muulle henkilölle, joka on antanut tähän suostumuksensa. Lisäksi tuomioistuimen vallassa on myös antaa tarvittaessa määräyksiä huoltajan tehtävistä, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä päättää tehtävien jaosta huoltajien kesken, jos lapsella on kaksi tai useampia huoltajia.

Sekä sosiaalilautakunnan että tuomioistuimen on käsitellessään lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevaa asiaa pidettävä silmällä ennen muuta lapsen etua. Lakiehdotuksessa on lisäksi erityisesti korostettu sitä, että asiaa ratkaistaessa on ennen muuta pyrittävä harkitsemaan, millainen järjestely tulevaisuuteen nähden oletettavasti parhaiten vastaa lapsen etua. Jos vanhemmat tai toinen heistä ovat lapsensa huoltajia, on sekä sosiaalilautakunnan että tuomioistuimen noudatettava vanhempien sopimusta siitä, että huolto uskotaan molemmille vanhemmille tai toiselle vanhemmalle sekä sopimusta tapaamisoikeudesta, jos ei ole *aibetta olettaa*, että sopimuksen noudattaminen olisi vastoin

lapsen etua. Kuten edellä on esitetty, voisi ainoastaan tuomioistuin lakiehdotuksen mukaan uskoa lapsen huollon vanhempien sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle. Lisäksi tällainen ratkaisu tulisi kysymykseen ainoastaan tapauksissa, jolloin päätökseen on olemassa lapsen kannalta erittäin painavia syitä.

Yhdenmukaisesti lakiehdotuksen pääperiaatteiden kanssa on huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia asioita käsiteltäessä pyrittävä siihen, että lapsen omat toivomukset otetaan huomioon. Tämän vuoksi huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on selvitettävä lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista,

— jos vanhemmat eivät ole asiasta yksimieliset,

— jos lapsi on muun henkilön kuin huoltajansa hoidettavana, taikka

— jos tätä muutoin on pidettävä lapsen edun kannalta aiheellisenä.

Lakiehdotuksessa on pyritty toisaalta erityisesti estämään sellaisten tilanteiden syntyminen, että lapsi joutuisi tahtomattaan vanhempien välillä vallitsevien ristiriitojen osapuoleksi. Tämän vuoksi on lakiehdotuksessa erityisesti korostettu sitä, että lapsen mielipide tulee selvittää hienovaraisesti ja varsinkin sillä tavoin, että lapsen ja kumpaisekaan vanhemman välinen suhde ei kärsi lapsen toivomusten selvittämisestä. Tuomioistuimenmenettelyn osalta on lisäksi erityisesti tiukennettu mahdollisuuksia kuulla lasta henkilökohtaisesti tuomioistuimessa. Tämä tulee olemaan lakiehdotuksen mukaan mahdollista vain, jos lapsen kuuleminen on painavista syistä välttämätöntä, ja tällöinkin kuuleminen voi tapahtua ainoastaan, jos lapsi suostuu tähän ja lisäksi on ilmeistä, että kuulemisesta ei saata aiheutua lapselle haittaa.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa käsiteltäessä ei tuomioistuimella useinkaan ole riittävästi puolueettomia ja asiantunteeseen perustuvia tietoja asian ratkaisemiseksi. Tämän vuoksi tuomioistuimen tulee, samoin kuin voimassa olevankin oikeuden mukaan, hankkia tarvittaessa asiasta lisäselvityksiä asianomaiselta sosiaalilautakunnalta. Tuomioistuimen esittämää selvityspyyntöä voidaan lakiehdotuksen mukaan kuitenkin myös käyttää eräänlaisena oikeuskäsittelyn aikana tapahtuvana sovittelumenettelynä. Lakiehdotukseen otetun nimenomaisen määräyksen mukaan on so-

siaalilautakunnan annettava selvitystä tehtäessä myös vanhemmille tarvittavaa apua sopimukseen pääsemiseksi, jos tällainen sopimus näyttää vanhempien kesken syntyvän. Milloin sopimus tällä tavoin saataisiin aikaan, voisi sosiaalilautakunta vahvistaa sopimuksen, jolloin asian käsittely tuomioistuimessa raukeaisi.

Avioliittolain mukaan voidaan lapsen huollosta annettua päätöstä muuttaa ainoastaan sillä edellytyksellä, että olosuhteet ovat päätöksen antamisen jälkeen *olennaisesti* muuttuneet. Lakiehdotuksen mukaan lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta annettua päätöstä sen sijaan voitaisiin muuttaa aina kun olosuhteet ovat päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet, vaikkapa muutosta ei voitaisikaan luonnehtia "olennaiseksi", taikka jos tähän muutoin olisi olemassa aihetta. Vastaavin edellytyksin voidaan muuttaa myös sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus, joka koskee lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta. Säännösehdoituksen erityisenä tavoitteena on ollut tässäkin kohden pyrkiä suojata ennen muuta lapsen etua ja jättää kysymys sopimuksen tai päätöksen muuttamisen aiheellisuudesta riippumaan kussakin yksittäistapauksessa ennen muuta siitä, mikä järjestely parhaiten toteuttaa lapsen edun. Muutosta harkittaessa on luonnollisesti muun ohessa kiinnitettävä huomiota myös niihin vaikutuksiin, joita huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan järjestelyn muuttaminen saattaa lapsen tasapainoisen kehityksen ja turvallisuuden kannalta aiheuttaa.

Avioliittolain säännöksiä lasten huoltoa koskevan asian käsittelystä asumuseron ja avioliiton purkamista koskevan asian yhteydessä ehdotetaan muutettaviksi siten, että tuomioistuin ei — toisin kuin nykyisin on laita — olisi velvollinen päättämään siitä, että lapsen huolto on uskottava yksin jommallekummalle vanhemmista. Ehdotettujen uusien säännösten mukaan tuomioistuin olisi tosin velvollinen oma-aloitteisesti ottamaan käsiteltäväksi myös kysymyksen puolisoiden huollossa olevien yhteisten lasten huollosta, mutta päätös asiasta olisi annettava vain vaadittaessa. Avioeron yhteydessä huolto voisi siten jäädä myös ilman tuomioistuimen nimenomaista päätöstäkin vanhemmille yhteisesti, jos vanhemmat ovat tästä yksimieliset.

Huoltajien tehtävien hoitoa ja huoltajien asemaa säänneltäessä on lakiehdotuksessa omaksuttu pääsäännöksi huollon yhteisyyden

ja huoltajien yhdenvertaisuuden periaate. Lapsen huoltajat, säännönmukaisesti molemmat vanhemmat, vastaavat siten yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä kaikki lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty. Huoltaja voi kuitenkin toimia asian ratkaisijana myös yksin, jos jollakin huoltajalla on este osallistua päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästyttämisestä aiheutuisi haittaa. Tämä poikkeusvaltuus ei kuitenkaan ulotu asiaan, jolla olisi huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta. Ehdotettujen säännösten mukaisesti olisivat luonnollisesti lapsen huoltajina olevat isä ja äiti täysin yhdenvertaisessa asemassa toisiinsa nähden.

1.2. Holhottavaksi julistaminen ja sen kumoaminen

Voimassa olevan holhouslain mukaan on henkilö julistettava holhottavaksi, jos laissa yksityiskohtaisesti luetellut holhottavaksi julistamisen perusteet ovat olemassa. Holhottavaksi julistaminen on voimassa määräämättömän ajan. Toisaalta laissa ei ole annettu nimenomaisia oikeusohjeita siitä, millaisin edellytyksin ja millaisessa menettelyssä holhottavaksi julistaminen voidaan saada kumotuksi.

Voimassa olevia säännöksiä voidaan arvoitella ennen muuta niiden kaavamaisuuden ja jäykkyyden vuoksi. Holhottavaksi julistaminen merkitsee erittäin voimakasta puuttumista asianomaisen henkilön oikeusasemaan. Tämän vuoksi olisi tärkeätä, että holhottavaksi julistamiseen turvauduttaisiin ainoastaan viimeisenä toimenpiteenä, ainoastaan silloin, kun holhottavaksi julistamisella tavoiteltavaa suojaa ei voida turvata muilla, lievemmillä toimenpiteillä. Kuitenkaan holhouslain säännökset eivät tunne tällaisia vaihtoehtoisia toimenpiteitä holhottavaksi julistamiselle. Jos holhottavaksi julistamisen perusteet ovat olemassa, on henkilö lain mukaan aina julistettava holhottavaksi.

Kaavamaisena on myös pidettävä nykyisessä laissa omaksuttua järjestelmää, jonka mukaan holhottavaksi julistamisen tulee tapahtua aina määräämättömäksi ajaksi, vaikka olisikin oletettavissa, että holhottavaksi julistamisen peruste on luonteeltaan ohimenevä. Erityisesti tämän johdosta on vajeavaltaisen oikeusturvan kannalta pidettävä puutteena sitä, että holhot-

tavaksi julistamisen kumoamista ei ole lainkaan säännelty nimenomaisin oikeusohjein.

Myös holhottavaksi julistamisen perusteet, jotka laissa on lueteltu näennäisen yksityiskohdaisesti, "mielisairaus", "tuhlaavaisuus", "juopous", "vanhuudenheikkous", "heikontunut mielentila", "ruumiinvika", "pitkällinen sairaus", ovat erittäin tulkinnanvaraisia ja epämääräisiä. Tätä ei voida pitää holhottavaksi esitetyn henkilön oikeusturvan kannalta tyydyttävänä.

Edellä sanotun johdosta on lakiehdotuksessa otettu lähtökohdaksi ensiksikin se, että holhottavaksi julistamisen yksinomaisena perusteena tulee olla suojan tarve ja holhottavaksi esitetyn henkilön etujen suojaaminen. Lakiehdotuksen mukaan holhottavaksi julistaminen tulee kysymykseen silloin, kun henkilö on kykenemätön huolehtimaan itseään tai omaisuuttaan koskevista asioista ja hänen taloudellinen asemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät etunsa ovat tämän johdosta ilmeisesti vaarassa. Sillä seikalla, mistä syystä suojan tarve on aiheutunut, ei sen sijaan sinänsä olisi merkitystä.

Toiseksi on lakiehdotuksen lähtökohtana ollut, että holhottavaksi julistaminen tulee kysymykseen ainoastaan viimesijaisena toimenpiteenä. Tämän mukaisesti lakiehdotuksessa ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi, että ketään ei tule julistaa holhottavaksi, jos hänen etunsa voidaan riittävästi turvata määräämällä uskottu mies huolehtimaan hänen asioistaan. Uskotun miehen määrääminen ei luonnollisesti tulisi missään suhteessa rajoittamaan päämiehen oikeustoimikelpoisuutta ja uskotun miehen määrääminen tulisi ennen kaikkea kysymykseen silloin, kun henkilö on tosin kykenemätön huolehtimaan itse asioistaan, mutta toisaalta ei ole pelättävissä, että hän itse tulisi toiminnallaan vahingoittamaan asemaansa tai etujaan.

Holhottavaksi julistaminen tulisi lakiehdotuksen mukaan olemaan voimassa joko toistaiseksi tai tuomioistuimen päätöksessään asettaman määräjän. Lisäksi holhottavaksi julistamisen kumoamisen edellytykset ja kumoamisessa noudatettava menettely ehdotetaan säänneltäviksi nimenomaisin lainsäädännöksin.

1.3. Holhous

Voimassa olevan holhouslain säännökset vajaavaltaiselle kuuluvan omaisuuden hoidossa

noudatettavista periaatteista tähtäävät korostusti omaisuuden säilyttämiseen ja omaisuuden kartuttamiseen (43 §). Näitä säännöksiä voidaan arvostella siitä, että ne eivät ota riittävässä määrin huomioon vajaavaltaisen etua ja sitä, että vajaavaltaisen omat henkilökohtaiset tarpeet otettaisiin myös omaisuuden hoidossa huomioon. Lisäksi nykyiset säännökset näyttävät edellyttävän, että vajaavaltaiselle kuuluva, luonteeltaan irtain omaisuus on pääsääntöisesti muutettava rahaksi (42 §). Tätä ohjetta on yleisesti pidetty epätarkoituksenmukaisena ja vajaavaltaisen etua vaarantavana erityisesti silloin, kun vajaavaltaiselle kuuluu varmoja arvopapereita, asunto-osakkeita, arvoesineitä tai muuta reaaliarvonsa säilyttävää irtainta omaisuutta. Käytännössä tämän holhouslain pääsäännön noudattaminen ja siten sen merkitys lienee tosin jäänyt vähäiseksi.

Lakiehdotuksen säännökset vajaavaltaisen omaisuuden hoidosta perustuvat pääperiaatteelle, jonka mukaan vajaavaltaisen edun tulee olla myös omaisuuden hoidossa hallitsevana periaatteena. Tämän mukaisesti ehdotetaan säädettäväksi, että vajaavaltaisen omaisuutta tulee hoitaa siten, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää *vajaavaltaisen hyödyksi*. Tätä pääperiaatetta täydentävät lisäksi säännökset siitä, että vajaavaltaisen omaan käyttöön tulee antaa tarpeellinen omaisuus sekä vajaavaltaisen tarpeisiin ja olosuhteisiin nähden kohtuullinen määrä käteisvaroja. Nykyisessä laissa oleva pääsääntöinen irtaimen omaisuuden rahaksimuuttovelvoite ehdotetaan kumottavaksi. Tämän sijasta ehdotetaan, että vajaavaltaisen omistuksessa tulee säilyttää sellainen omaisuus, jota vajaavaltainen tarvitsee asumista tai elinkeinon harjoittamista varten, sekä omaisuus, jolla muutoin on vajaavaltaiselle erityistä arvoa. Muutoin vajaavaltaisen omaisuus, jota ei ole käytettävä vajaavaltaisen elatukseen, on sijoitettava siten, että sen säilymisestä on riittävä varmuus ja että sille saadaan kohtuullinen tuotto. Viimeksi mainittuun ohjeeseen sisältyy siten periaate, että holhoojan tulee pidättäytyä muuttamasta rahaksi vajaavaltaiselle kuuluvaa reaaliomaisuutta (kiinteistö, arvopaperit, asunto-osakkeet, arvoesineet), joka tulee vastaisuudessa säilyttämään arvonsa.

Voimassa olevan holhouslain mukaan alaikäisen lapsen isälle on annettu ensisijainen asema silloin, kun molemmat vanhemmat ovat yhdessä lapsensa holhoojia. Isällä on pääsääntöisesti yksin oikeus edustaa lasta holhoojana tuo-

mioistumisessa ja muun viranomaisen luona sekä myös hoitaa lapselle kuuluvaa "erityistä omaisuutta". Tämän säännön on katsottava olevan ristiriidassa jo avioliittolaissa vahvistetun yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa. Lisäksi säännös on myös ristiriidassa edellä mainittuun kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen 16 artiklan 1 kappaleen f kohdan nimenomaisen määräyksen kanssa.

Lakiehdotuksessa ehdotetaan tämän vuoksi säädettäväksi, että vanhemmat olisivat yhdenvertaisessa asemassa silloin kun he molemmat ovat lapsensa holhoojia ja että heidän olisi pääsääntöisesti yhdessä hoidettava holhoustoimeen kuuluvia tehtäviä. Tuomioistuimelle annettaisiin kuitenkin valta päättää tehtävien jaosta holhoojien kesken silloin, kun vajaavaltaisella on useampia holhoojia. Jos vanhemmat tai muut holhoojat, jotka yhdessä hoitavat holhoojan tehtäviä, eivät pääsisi yksimielisyyteen asiasta, josta heidän tulee yhdessä päättää, voitaisiin asia saattaa holhouslautakunnan ratkaistavaksi.

Holhoojan määräämistä, kelpoisuusedellytyksiä ja holhoojan tehtävän lakkaamista koskevia voimassa olevan holhouslain säännöksiä voidaan osittain pitää vanhentuneina, tarpeettoman yksityiskohtaisina ja monimutkaisina sekä myös epätarkoituksenmukaisina.

Voimassa olevan holhouslain mukaan jokainen, joka täyttää holhoojan kelpoisuusehdot, on velvollinen ottamaan vastaan holhoojan tehtävän. Tehtävästä voi kieltäytyä ainoastaan laissa yksityiskohtaisesti luetelluin perustein tai jos tähän on olemassa "muu pätevä syy". Naista ei kuitenkaan voida vastoin tahtoansa määrätä holhoojaksi.

Vajaavaltaisen edun kannalta ei voida periaatteessa pitää hyväksyttävänä, että holhoojaksi määrätään henkilö, joka itse ei ole halukas tehtävää hoitamaan. Lisäksi sen jälkeen kun holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annettu laki on tullut voimaan, ei ole myöskään enää käytännön tarvetta säilyttää voimassa velvoitetta ottaa vastaan holhoustoimi. Miehen ja naisen asettamista eri asemaan holhoojaa määrättäessä ei myöskään voida pitää perusteltuna. Tämän vuoksi lakiehdotuksessa ehdotetaan, että holhoojan tehtävään määräämisen edellytyksenä on oleva aina holhoojaksi esitetyn henkilön suostumus. On kuitenkin huomattava, että tämä säännös ei ulotu tilanteeseen,

jossa lapsen vanhempi tulee lapsensa holhoojaksi sen johdosta, että lapsen huolto uskotaan hänelle tuomioistuimen päätöksellä.

Voimassa olevan lain tuntemista yksityiskohtaisesti luetelluista holhoojan erityisistä kelpoisuusedellytyksistä (28 §) on lakiehdotuksessa säilytetty ainoastaan täysivaltaisuus. Muilta osin on kysymys holhoojaksi esitetyn henkilön sopivuudesta jätetty tuomioistuimen harkintaan. Tällöin tuomioistuimen on ennen kaikkea pidettävä silmällä sitä, kykeneekö holhoojaksi määrättävä henkilö hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti ja vajaavaltaisen etua silmällä pitäen. Lakiehdotuksen nimenomaisen oikeusohjeen mukaan on tässä harkinnassa otettava huomioon holhoojaksi esitetyn henkilön taito ja kokemus sekä holhoukseen kuuluvien tehtävien laatu ja laajuus.

Myös holhoojantoimen lakkaaminen ja holhoojan vapauttaminen tehtävästään on pyritty sääntelemään yhdenmukaisesti holhoojan kelpoisuusedellytyksiä ja sopivuutta koskevien periaatteiden kanssa. Tämän mukaisesti holhoojan tehtävä lakkaa, paitsi vajaavaltaisen tullessa täysivaltaiseksi, myös silloin, kun holhooja julistetaan holhottavaksi. Lisäksi silloin kun alaikäiselle on määrätty holhooja sen johdosta, että hänen huoltajansa on alaikäisyyden johdosta vajaavaltainen, lakkaa näin määrätyn holhoojan tehtävä huoltajan täyttäessä kahdeksantoista vuotta.

Holhooja voidaan vapauttaa tehtävästään tuomioistuimen päätöksellä, paitsi omasta pyynnöstään, myös silloin, kun hän osoittautuu tehtävänsä sopimattomaksi. Kysymys holhoojan vapauttamisesta tehtävästään on siten jätetty tuomioistuimen harkintaan, jota ei ole voimassa olevan holhouslain tapaan sidottu yksittäisiin, osaksi sattumanvaraisesti valittuihin ja toistensa kanssa päällekkäisiin perusteisiin (vanhuus, kykenemättömyys, velkaisuus, ajattelemattomuus elämässä tai taloudenpidossa, rikokseen syyllistyminen, velvollisuuksien oleellinen laiminlyönti tai rikkominen).

2. Esityksen valmistelu

2.1. Erityiset valmisteluelimet

Valtioneuvosto asetti 8 päivänä huhtikuuta 1965 komitean valmistamaan ehdotuksen hol-

houslainsäädännön uudistamiseksi. Komitea, joka otti nimekseen *holhouslainsäädännön uudistamiskomitea*, jätti mietintönsä valtioneuvostolle 29 päivänä joulukuuta 1971 (komitean mietintö 1971: A 22).

Holhouslainsäädännön uudistamiskomitean mietintö sisälsi ehdotuksen uudeksi holhouslaiksi, ehdotuksen laiksi vajaavaltaisen talletetuista rahavaroista ja arvopapereista, ehdotuksen laiksi vajaavaltaisille eräissä tapauksissa määrättävistä holhoojista ja ehdotuksen perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta sekä ehdotusten perustelut. Sen lisäksi oli komitean mietintöön otettu asetusehdotukset sekä holhousrekisterissä käytettävien korttien mallit.

Sisällöltään holhouslainsäädännön uudistamiskomitean ehdotus muistutti suuresti komitean työn aikana voimassa olleen Ruotsin vanhempainkaaren holhous- ja huoltoa koskevia säännöksiä. Ehdotuksessa on erityisesti kiinnitetty huomiota vajaavaltaisen omaisuuden hoitoa koskeviin säännöksiin ja holhoojan toiminnan valvontaan sekä holhoustoimen viranomaisorganisaation kehittämiseen.

Oikeusministeriö asetti 27 päivänä heinäkuuta 1972 toimikunnan uudistamaan holhouslainsäädännöstä. Toimikunta, joka otti nimekseen *holhoustoimikunta*, sai työnsä valmiiksi 30 päivänä huhtikuuta 1974.

Holhoustoimikunnan mietintö (komitean mietintö 1974: 117) sisälsi ehdotuksen uudeksi holhouslaiksi sekä laiksi avioliittolain muuttamisesta ja laiksi holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain muuttamisesta sekä lastensuojelulain muuttamisesta sekä ehdotusten perustelut. Holhoustoimikunnan työ pohjautui osaltaan holhouslainsäädännön uudistamiskomitean ehdotukseen ja siitä oikeusministeriölle annettuihin lausuntoihin.

Holhoustoimikunnan mietinnössä korostetaan erityisesti vajaavaltaisen oikeusturvan takaamisen merkitystä. Vajaavaltaisen omaisuuden hoidon pääperiaatteena tulee sen mukaan olla omaisuuden käyttäminen vajaavaltaisen hyväksi. Säännökset holhottavaksi julistamisen perusteista sekä alaikäisen huollon periaatteista tulisi ehdotuksen mukaan uudistaa kokonaan. Uskottu mies -järjestelmän käyttöä olisi holhoustoimikunnan mielestä pyrittävä käyttämään enemmän ja holhottavaksi julistamista korvaavana järjestelynä.

Holhoustoimikunnan ehdotukseen sisältyi verrattain yksityiskohtaisia säännöksiä holhottavan omaisuuden hoidosta, omaisuuden hoidon valvonnasta sekä holhoustoimen hallinnon järjestämisestä.

Holhoustoimikunnan jätettyä ehdotuksensa oikeusministeriölle jatkettiin sen ehdotuksen valmistelua oikeusministeriössä. Oikeusministeriö asetti 27 päivänä tammikuuta 1981 *työryhmän* valmistamaan ehdotuksen hallituksen esitykseksi holhouslainsäädännön uudistamisesta holhoojan ja holhottavan aseman osalta puuttumatta holhoustoimen hallintoa koskevaan järjestelmään. Työryhmä sai ehdotuksensa valmiiksi 20 päivänä toukokuuta 1981 (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1981).

2.2. Lausunnonantajat ja asiantuntijat

Oikeusministeriö vastaanotti lausunnot holhouslainsäädännön uudistamiskomitean mietinnöstä (1971) 33 viranomaiselta ja järjestöltä. Miltei kaikki lausunnonantajat pitivät voimassa olevaa holhouslakia vanhentuneena ja sen uudistamista tarpeen vaatimana. Enemmistö lausunnonantajista piti niin ikään holhouslainsäädännön uudistamiskomitean ehdotuksia pääosiltaan kannatettavina. Eräissä lausunnoissa komitean työskentelytapaan ja ehdotuksiin kuitenkin kohdistettiin varsin jyrkkää arvostelua.

Komitean työskentelytapaa arvosteltiin siitä, ettei komitea suorittanut valmistelutyönsä pohjaksi lainkaan holhoustointa koskevia selvityksiä. Edelleen todettiin, ettei komitean työssä kiinnitetty tarpeellista huomiota vajaavaltaisen henkilökohtaista huoltoa koskeviin seikkoihin. Mietintöä arvosteltiin myös siitä, ettei vajaavaltaisen oikeusturvaan ja oikeusturvanäkökohtiin holhottavaksi julistamistapauksissa ollut kiinnitetty riittävästi huomiota. Varsin monet lausunnonantajat arvostelivat myös komitean ehdottamaa holhoustoimen viranomaisorganisaatiota.

Holhoustoimikunnan mietinnöstä (1974) on oikeusministeriössä kuultu eräitä tuomioistuinlaitoksen, kuntien keskusjärjestöjen ja holhouslautakuntien edustajia sekä mielenterveyskysymysten asiantuntijoita. Toimikunnan ehdotuksiin, jotka koskevat holhous- ja huoltoa, holhottavaksi julistamisenettelyä, holhoojan ja

huoltajan määräytymistä ja oikeudenkäyntinnettelyä holhousasioissa, suhtauduttiin pääasiassa myönteisesti. Toimikunnan ehdotuksiin vajaanvaltaisen omaisuuden hoidosta ja holhoustoimen hallinnosta suhtauduttiin ilmeisesti myönteisemmin kuin holhouslainsäädännön uudistamiskomitean näitä koskeviin ehdotuksiin, mutta kuitenkin osaksi varauksellisesti.

Holhouslainsäädännön uudistamistyöryhmän ehdotuksesta (1981) pyydettiin lausuntoa kaikkiaan 30 lausunnonantajalta: viranomaisilta, kuntien keskusjärjestöiltä, eräiltä evankelis-luterilaisen kirkon toimielimiltä, sekä lakimies- ja sosiaalialan järjestöiltä, minkä lisäksi hovioikeuksille varattiin tilaisuus antaa asiassa launtonsa (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 10/1981). Lausunnonantajien selvä enemmistö suhtautui työryhmän ehdotuksiin myönteisesti. Erityisen myönteisen vastaanoton saivat työryhmän ehdotukset lapsen huollon järjestämisestä, kun taas holhottavaksi julistamista koskevien ehdotusten osalta esitettiin useita huomautuksia sekä tehtiin yksityiskohtia koskevia vaihtoehtoisia ehdotuksia. Yleisesti voitaneen katsoa, että kannanotot työryhmän ehdotusten pääperiaatteiden osalta olivatkin voimakkaan myönteiset ja että arvostelu päätösiltaan kohdistui lähinnä ehdotusten yksityiskohtiin.

Holhouslainsäädännön uudistamistyöryhmän ehdotuksessa ei työryhmän toimeksiannon mukaisesti kajottu lainkaan holhoustoimen hallinnon uudistamiseen. Ehdotus oli siten luonteeltaan osittaisuudistus. Kaikki kuntien keskusjärjestöt katsoivat lausunnoissaan, että tällä tavoin rajatun osittaisuudistuksen sijasta olisi ollut pyrittävä holhouslainsäädännön kokonaisuudistukseen.

2.3. Esityksen suhde erillisten valmistelu- elinten ehdotusten päälinjoihin

Esitys pohjautuu oikeusministeriön vuonna 1981 asettaman työryhmän ehdotukseen. Siihen ei sisälly ehdotuksia holhoustoimen hallinnon tai holhoustoimen valvonnan uudistamisesta, joten esitys on tältä osin rajoitetumpi kuin edellä mainitut komitean ja toimikunnan ehdotukset. Esitystä valmisteltaessa oikeusministeriö on neuvotellut sosiaali- ja terveysministeriön kanssa niistä kysymyksistä, jotka lähe-

sesti liittyvät sosiaalihuollon ja erityisesti lastensuojelun alaan.

Annettujen lausuntojen pohjalta on esitystä valmisteltaessa kuitenkin eräissä kohden poikettu holhouslainsäädännön uudistamistyöryhmän ehdotuksesta. Lähinnä lakiteknisistä syistä on katsottu selkeämmäksi koontaa lapsen huoltoa koskevat säännökset yhteen uuteen lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sen sijaan, että nämä säännökset olisi lisätty työryhmän ehdottamin tavoin nykyiseen holhouslakiin. Tällä tavoin voidaan oletettavasti myös teknisesti helpottaa sekä myöhemmin toteutettavaa holhoustoimen hallintoon ulottuvaa holhouslainsäädännön kokonaisuudistusta että pyrkimystä koontaa lapsen asemaa koskevat keskeisimmät säännökset yhdeksi yhtenäiseksi säädökseksi. Asiallisesti merkittävimpänä erona työryhmän ehdotukseen verrattuna voidaan pitää sitä, että sosiaalilautakunnan merkitystä ja vaikutusmahdollisuuksia lapsen huoltoa koskevissa asioissa on olennaisesti lisätty. Lopuksi on esityksessä katsottu ennen kaikkea lakitek-nisen selkeyden vaativan, että holhousta ja lapsen huoltoa koskevan uudistuksen yhteydessä tarkistetaan vastaavilta osin myös oikeudenkäymiskaaren säännökset vajaanvaltaisen puhevallan käyttämisestä, joihin työryhmän ehdotuksessa ei ollut puututtu.

3. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Nykyisessä holhoustoimen hallinnossa on useita puutteita, joihin on kiinnitetty huomiota sekä holhouslainsäädännön uudistamiskomitean mietinnössä että holhoustoimikunnan mietinnössä. Puutteena on pidetty ennen kaikkea sitä, että holhoustoimen valvontaa ei kaikilta osiltaan ole järjestetty riittävän tehokkaasti sekä että holhoustoimen hallinnon johtoa ja valvontaa ei ole säännelty. Näiden puutteiden korjaaminen tulisi kuitenkin vaatimaan sekä oikeusministeriön että holhoustoimen paikallishallinnon (holhouslautakuntien) voimavarojen tuntuva lisäystä, joka vuorostaan vaatisi arviolta yhteensä noin neljän miljoonan markan vuotuisen kustannusten lisäyksen kunnille ja valtiolle. Näiden taloudellisten rasitusten välttämiseksi on tässä esityksessä pidättäydytty tekemästä sellaisia ehdotuksia, jotka aiheuttaisivat muu-

toksia viranomaisten organisaatiossa tai kustannuksia valtiolle tai kunnille taikka jotka olennaisesti lisäisivät viranomaisten tehtäviä.

Holhoustoimen hallinnon uudistaminen ja

voimavarojen lisääminen on luonnollisesti mahdollista toteuttaa erillisuudistuksena tästä esityksestä riippumatta silloin, kun se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Lapsen huolto.* Pykäläehdotuksen keskeistä sisältöä on selostettu tämän esityksen yleisperusteluissa.

Pykälässä on määritelty huollon sisältö ja tarkoitus. Tällä tavoin se yhdessä lakiehdotuksen 4 §:n kanssa myös määrittelee huoltajan tehtävät. Lisäksi lakiehdotuksen 2 §:n mukaan on lapsen huoltoa koskevia periaatteita pyrittävä noudattamaan myös tapaamisoikeuden käyttämisen yhteydessä. Tämän vuoksi säännöksellä tulee olemaan erityisen tärkeä merkitys myös silloin, kun lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia on saatettu viranomaisen, joko sosiaalilautakunnan tai tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Harkittaessa voidaanko huolto tai tapaamisoikeus myöntää esitetylle henkilölle on kysymys ratkaistava ehdotetun 10 §:n nimenomaisen säännöksen mukaan pitäen silmällä ennen kaikkea lapsen etua ja sitä, miten huolto tai vastaava tapaamisoikeus *parhaiten toteutuu vastaisuudessa*. Tätä harkittaessa ratkaisevaksi muodostuu siten arvio siitä, miten huoltajaksi esitetty henkilö oletettavasti kykenee toteuttamaan 1 §:ssä vahvistetut tavoitteet sekä vastaavasti, voidaanko olettaa, että esitetty tapaamisoikeus voi toteutua 1 §:ssä vahvistettujen periaatteiden hengessä. Vastaavasti on 1 §:ssä vahvistetuilla periaatteilla luonnollisesti myös merkitystä harkittaessa huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen tai päätöksen

muuttamista. Erityisesti on korostettava, että myös tällöin on 10 §:n mukaan merkitystä ennen kaikkea sillä, miten 1 §:n mukaisia periaatteita oletettavasti voidaan vastaisuudessa toteuttaa harkittavina olevien vaihtoehtojen puitteissa.

Voimassa olevan oikeuden kannalta on pidetty jossakin määrin riidanalaisena, onko lapsen vanhemmalla tai muulla huoltajalla katsottava olevan lapseen nähden niin sanottu kuritusvalta, mitkä ovat tämän kuritusvallan rajat sekä voiko vanhempi tai muu huoltaja lasta kurittaessaan syyllistyä lapseen kohdistuvaan pahoinpitelyyn. Pykälän 3 momentissa on nimenomaisesti kielletty lapseen kohdistuva ruumiillinen kuritus. Lakiehdotusta laadittaessa on nimenomaisena tarkoituksena ollut myös samalla vahvistaa se, että lapsen huoltajalla ei säännöksen tultua voimaan enää ole lapseen nähden kuritusvaltaa sekä että myös rikoslain 21 luvun 7 §:n lievää pahoinpitelyä koskevaa säännöstä voidaan soveltaa myös silloin, kun vanhempi tai muu lapsen huoltaja syyllistyy säännöksessä tarkoitettuun pahoinpitelyyn, vaikkakin tämä tapahtuisi kasvattamisen tarkoituksessa. Kuten yleisperusteluissa on jo esitetty, ehdotus on tältä osin yhdenmukainen Pohjoismaiden Neuvoston vuonna 1982 hyväksymän suosituksen kanssa.

2 §. *Tapaamisoikeus.* Säännöksissä on erityisesti haluttu korostaa sitä, että myös tapaamisoikeutta koskevien säännösten perimmäisenä tarkoituksena on palvella lapsen etua. Tässä tarkoituksessa on 1 momentti kirjoitettu siten, että tapaamisoikeus on muodosteltu lapselle kuuluvaksi oikeudeksi eikä vanhemman oikeudeksi lapseen nähden.

Lapsen huoltoa koskevan 1 §:n 1 momentin mukaan eräänä huollon tavoitteena on myönteisten ja läheisten ihmissuhteiden turvaaminen lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Silloin, kun lapsen huolto joudutaan uskomaan yksin toiselle vanhemmista, on tämän vuoksi asiaa ratkaistaessa otettava eräänä arviointiperusteena huomioon myös se, kumpiko vanhemmista kykenee oletettavasti huoltajana paremmin turvamaan lapsen myönteiset suhteet molempiin vanhempiin nähden. Vastaavasti voidaan huollosta tehdyn sopimuksen tai siitä annetun päätöksen eräänä muuttamisen perusteena myös vedota siihen, että se vanhemmista, jolle lapsen huolto on uskottu, estää lapsen ja toisen vanhemman välisen kanssakäymisen tavalla, joka on ristiriidassa lapsen edun kanssa. Tapaamisoikeuden toteutuminen käytännössä edellyttää ennen kaikkea sitä, että vanhemmat pyrkivät erityisesti edistämään tässäkin kohden lapsen etua ja unohtamaan mahdolliset keskinäiset ristiriitansa. Tämän seikan korostamiseksi sekä liittyen varsinkin 1 §:n 1 momentin periaatteisiin on 2 §:n 2 momentissa korostettu vanhempien keskinäistä yhteistoimintaa ja lapsen edun huomioon ottamisen merkitystä tapaamisoikeuden yhteydessä. Säännöksen noudattamiseen ei liity mitään suoranaista sanktiota. Edellä esitetyn perusteella on kuitenkin mahdollista, että säännöksessä vahvistetun periaatteen huomiotta jättäminen voi ääritapauksessa johtaa joko siihen, että huolto siirretään tapaamisoikeuden estäneeltä vanhemmalta toiselle vanhemmalle taikka että tapaamisoikeus poistetaan sen johdosta, että lasta tapaava vanhempi on käyttäytymisellään taikka laminlyömällä toistuvasti tapaamisia selvästi vaarantanut lapsen tasapainoista tunne-elämän kehitystä ja hyvinvointia.

3 §. *Lapsen huoltajat.* Pykälän 1 momentista ilmenee epäsuorasti, että eräänä lakiehdotuksen tavoitteena on mahdollisuuksien mukaan pyrkiä siihen, että lapsen huollosta vastaavat hänen molemmat vanhempansa yhdessä. Tästä poikkeavat järjestelyt on nähtävä vain toissijaisina järjestelyinä, joita on pyrittävä käyttämään silloin kun ensisijainen vaihtoehto molempien vanhempien huolto ei vastaa lapsen etua.

Kuten yleisperusteluissa on esitetty, ei voimassa olevassa holhouslaissa ole myöskään alaikäisten lasten osalta erotettu toisistaan holhouksen ja huollon käsitteitä. Holhouslaissa

omaksutun järjestelmän mukaan holhouksen alaisuudella tarkoitetaan epäitsenäistä, holhousta riippuvaa asemaa sekä omaisuutta että henkilöä koskevien asioiden hoidossa. Lain 18 §:n (457/76) mukaan holhouksenalaisuus lakkaa, kun alaikäinen solmii avioliiton ennen kuin hän on täyttänyt 18 vuotta. Avioliiton solmiminen saattaa alaikäisen siten täysivaltaiseen veroiseen asemaan sekä henkilökohtaisten asioiden että omaisuutta tai muita taloudellisia asioita koskevien kysymysten osalta.

Tässä esityksessä on sen sijaan pyritty pitämään erillään toisaalta kysymys alaikäisen lapsen huollosta ja toisaalta kysymys alaikäisen holhouksesta ja holhouksenalaisuudesta. Arvioitaessa, mikä merkitys alaikäisen solmimalle avioliitolle on huollon osalta annettava, on 3 §:n 2 momentissa päädytty siihen, että huollon tulee päättyä avioliiton solmimisen johdosta. Omaksuttu ratkaisu on johtunut pääasiallisesti käytännöllisistä syistä. Vaikkakin voitaisiin katsoa, että avioliiton solmiminen ei sinänsä välttämättä osoita erityistä kypsyä, voitaneen joka tapauksessa olettaa, että huollon jatkumisella avioliiton solmimisen jälkeen ei tulisi tosiasiallisesti olemaan käytännössä merkitystä.

Tässä yhteydessä voidaan lisäksi huomauttaa siitä, että alaikäisen lapsen avioliiton merkitystä punnittaessa on holhouksenalaisuuden osalta päädytty holhouslain muuttamista koskevassa lakiehdotuksessa päinvastaiseen ja voimassa olevasta oikeudesta eroavaan lopputulokseen. Holhouslain 18 §:n säännös, jonka mukaan alaikäinen tulee täysivaltaiseksi avioliiton solmimisen kautta, ehdotetaan lakiehdotuksessa kumottavaksi. Avioliiton solmiminen ei siten tulisi lakiehdotuksen mukaan tekemään alaikäistä täysivaltaiseksi, vaikkakin alaikäisen huolto päättyy avioliiton solmimisen johdosta.

4 §. *Huoltajan tehtävät.* Pykälän 1 momentti sisältää ainoastaan viittauksen siihen, että huoltajan tehtävänä on huolehtia 1 §:n mukaan huoltoon kuuluvista toimenpiteistä. Lisäksi 3 momentissa on nimenomaisesti todettu, että huoltajalle kuuluu myös valta edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa, jollei toisin laissa ole säädetty.

Lakiehdotuksen 1 §:n 3 momentin mukaan huoltoon kuuluu muun ohella myös lapsen itsenäistymisen tukeminen ja edistäminen. Yhdenmukaisesti tämän periaatteen kanssa on 2

momentissa asetettu huoltajalle velvoite yhteistoimintaan ja keskusteluihin lapsen kanssa sekä velvoite ottaa lapsen mielipide huomioon. Sekä tähän säännökseen että edellä mainittuun 1 §:n 3 momentin säännökseen kuuluu luonnollisesti periaate, jonka mukaan huoltajan on pyrittävä antamaan lapselle asteittain yhä enemmän itsenäisyyttä ja tällä tavalla tuettava lapsen kasvamista aikuisuuteen.

5 §. *Huoltajien yhteistoiminta.* Pykälän 1 momenttiin on otettu pääsääntö siitä, että huolto kuuluu jakamattomasti yhdessä lapsen huoltajille, säännönmukaisesti kumpaisellekin vanhemmalle. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin poikettava, jos muualla lainsäädännössä on toisin säädetty. Lisäksi nimenomaiset poikkeukset huoltajien pääsääntöisestä yhteistoiminnasta sisältyvät pykälän 2 momenttiin, minkä ohella tuomioistuimilla on myös valta antaa 8 §:n 2 momentin nojalla yhteistoimintaperiaatteesta poikkeavia määräyksiä huoltajan tehtävien hoidosta.

Pykälän 2 momenttiin otetut poikkeukset huoltajien yhteistoiminnan periaatteesta johtuvat ennen kaikkea käytännön syistä. Ehdotuksen mukaan huoltaja voi yksin toimia asiassa vain silloin, kun huoltajakumppani on matkan, sairauden tai "muun syyn" johdosta estynyt osallistumasta lasta koskevan päätöksen tekemiseen. Säännöksen tarkoittamana "muuna syynä" voi luonnollisesti tulla kysymykseen yksin seikin seikka, että huoltajakumppani ei ole saapuvilla tilanteessa, jossa päätös on tehtävä. Yksin huoltajakumppanin estyneisyys ei kuitenkaan oikeuta huoltajaa toimimaan yksin asiassa, vaan tämä on sallittua vain silloin, kun ratkaisun viivästyttämisestä aiheutuisi lisäksi haittaa. Säännöksen tarkoitettamana haittana voi tulla kysymykseen muukin kuin yksin lapseen kohdistuva haitta. Ehdotetussa 2 momentissa on kuitenkin haluttu erityisesti korostaa sitä, että huoltajakumppanin esteestä ja toimenpiteen suorittamatta jättämisestä aiheutuvasta haitasta huolimatta merkittävät ja lapsen tulevaisuuden kannalta tärkeät päätökset ja toimenpiteet on kuitenkin pääsääntöisesti siirrettävä siihen ajankohtaan, jolloin huoltajakumppanit voivat yhdessä ratkaista asiat. Tällaisilla asioilla, joilla lapsen kannalta on säännöksen tarkoittamassa merkityksessä huomattava merkitys, on lakia valmisteltaessa tarkoitettu erityisesti kysymystä lapsen asuinpaikan valinnasta, varsinkin lapsen

muuttamista toiselle paikkakunnalle tai ulkomaille, lapsen koulutuksen valintaa tai esimerkiksi päätöstä lapseen kohdistuvasta terveydenhoidollisesta toimenpiteestä, varsinkin vaikea leikkaus tai lääkinnälliset toimenpiteet vakavan sairauden johdosta. Esimerkkinä tapauksista, joissa huoltaja kuitenkin lapsen edun nimissä voi päättää asiasta yksin, voidaan mainita esimerkiksi se, että lapsen henki tai terveys on vaarassa, tai jollei asuinpaikan muutosta tai ulkomaille muuttoa tapahdu, lapsi tulee jäämään vaille toivomaansa koulutusta, jos huoltaja ei yksin tee asiassa päätöstä taikka tapaukset, joissa lääkinnällisten toimenpiteiden suorittamatta jättäminen saattaa vaarantaa lapsen terveydentilan.

2 luku. *Huoltajat ja tapaamisoikeus*

6 §. *Huoltajat lapsen syntymän perusteella.* Säännökset vastaavat pääosiltaan voimassa olevaa oikeutta. Merkittävimpänä poikkeuksena voidaan kuitenkin pitää sitä, että säännöksen mukaan vanhempi tulee lapsen syntyessä lapsensa huoltajaksi myös siinä tapauksessa, että vanhempi on alaikäisyyden johdosta vajaavaltainen taikka julistettu holhottavaksi. Kokonaan eri asia luonnollisesti on, että vanhemman vajaavaltaisuus saattaa yksittäistapauksessa muodostaa perusteen sille, että jokin muu henkilö määrätään vanhemman ohella tai sijasta lapsen huoltajaksi. Pykälän 2 momentin mukaan vanhempien välinen avioliitto aiheuttaa sen, että molemmat vanhemmat tulevat yhdessä lapsen huoltajiksi, jos huolto ennen avioliiton solmimista on kuulunut yksin toiselle vanhemmalle. Säännöksen kannalta ei ole merkitystä, millä perusteella huolto kuuluu yksin toiselle vanhemmista. Huoltosuhteen perusteena voi siten olla joko äidin huoltajan asema 6 §:n 1 momentin nojalla, sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus taikka tuomioistuimen antama päätös, jolla huolto on uskottu yksin toiselle vanhemmista. Toisaalta on huomattava, että avioliitto ei saa aikaan vanhempien yhteistä huoltoa silloin, kun huolto tosin kuuluu toiselle vanhemmista, mutta huoltajaksi on tämän vanhemman ohella määrätty tuomioistuimen päätöksellä myös joku muu henkilö.

7 §. *Vanhempien sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.* Kuten yleisperusteluissa on todettu, sisältää säännös olennaisen muutok-

sen voimassa olevaan oikeuteen verrattuna. On toisaalta kuitenkin huomattava, että vaikkakaan voimassa oleva oikeus ei tunne mahdollisuutta, jonka mukaan lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta voidaan saada aikaan oikeudellisesti sitova ratkaisu sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella, on lapsen elatuksesta sen sijaan mahdollista tehdä lapsen elatuksesta annetun lain (704/75) mukaan sopimus, jonka sosiaalilautakunta vahvistaa ja joka on pantavissa täytäntöön kuten tuomioistuimen antama päätös.

8 §. *Sopimuksen vahvistaminen.* Pykälän mukaan yksinomainen toimivalta huollosta tehdyn sopimuksen vahvistamista koskevassa asiassa kuuluu lapsen kotipaikkakunnan sosiaalilautakunnalle. Harkitessaan, voidaanko vanhempien tekemä sopimus vahvistaa vai ei, on sosiaalilautakunnan periaatteessa noudatettava samoja harkintaperiaatteita kuin tuomioistuimenkin ratkaistessaan asian. Sosiaalilautakunnan on siten 10 §:n mukaan ratkaistava asia ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti ja pitäen erityisesti silmällä sovitun järjestelyn toimivuutta vastaisuudessa. On kuitenkin huomattava, että 10 §:n 2 momentin mukaan sosiaalilautakunta voi ainoastaan poikkeustapauksessa jättää sopimuksen vahvistamatta. Näin voidaan menetellä vain silloin, kun on aihetta olettaa, että sopimus olisi vastoin lapsen etua. Näissäkin tapauksissa ovat sosiaalilautakunnan mahdollisuudet vaikuttaa vanhempien sopimaan järjestelyyn luonnollisesti vähäiset. Vaikkakin sosiaalilautakunta voisi periaatteessa evätä vanhempien sopimukselta vahvistuksensa, ei tämä seikka estäisi sitä, että vanhemmat tosiasiallisesti noudattaisivat sopimuksessa esittämänsä järjestelyä. Eri asia on kuitenkin se, että sosiaalilautakunnalla on sosiaalityöntekijöiden kautta verrattain hyvät mahdollisuudet ennen sopimuksen vahvistamista keskustella asiasta lapsen vanhempien kanssa ja pyrkiä tällä tavoin neuvotteluteitse lapsen etua parhaiten vastaavaan järjestelyyn. Erityisesti on otettava huomioon, että tarpeen vaatiessa myös sopimusta vahvistettaessa on 11 §:n mukaan selvitettävä lapsen omat toivomukset ja mielihetki.

Harkitessaan, voidaanko sopimus vahvistaa, on sosiaalilautakunnan valittava joko sopimuksen vahvistaminen sellaisenaan taikka sopimuksen vahvistamatta jättäminen. Sosiaalilautakunta ei sen sijaan saa vahvistamispäätöksellään

muuttaa sopimuksen sisältöä. Kokonaan eri asia luonnollisesti on, että sosiaalilautakunta voi, jos se katsoo sovitun järjestelmän epätydyttäväksi, pyrkiä ottamaan yhteyttä vanhempiin ja yrittää saada heidät neuvotteluteitse vapaaehtoisesti muuttamaan sopimus sellaiseksi, että se parhaiten vastaisi lapsen etua. Sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus on 3 momentin säännöksen mukaan voimassa ja täytäntöön pantavissa lainvoiman saaneen tuomioistuimen päätöksen tavoin. Tämän vuoksi kumpikaan vanhemmista ei sopimuksen vahvistamisen jälkeen voi siten vedota siihen, että hän oli esimerkiksi erehtynyt sopimusta tehdessään taikka että hänet oli painostettu sopimuksen tekemiseen. Sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus voidaan kuitenkin 11 §:n mukaan muuttaa joko uudella sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä sanotussa säännöksessä mainituin edellytyksin. Yleisten periaatteiden mukaan ei sen sijaan päätös, jolla sosiaalilautakunta on jättänyt sopimuksen vahvistamatta, saa sitovaa vaikutusta, joten sopimus voidaan saattaa näin haluttaessa uudelleen lautakunnan harkittavaksi.

9 §. *Tuomioistuimen päätös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.* Pykälän 1 momentissa on lueteltu ne ratkaisujen päätyypit, jotka ovat tuomioistuimen käytettävissä huoltoa koskevissa asioissa. Ratkaisua tehtäessä tuomioistuimen on, samoin kuin sosiaalilautakunnankin, noudatettava lisäksi 10 ja 11 §:ssä vahvistettuja periaatteita. On kuitenkin huomattava, että lapsen huollosta päättäessään tuomioistuin ei ole kaavamaisesti sidottu 1 momentissa säädettyihin ratkaisuvaihtoehtoihin. Tämän sijasta on 3 momentissa nimenomaisesti vahvistettu periaate, jonka mukaan tuomioistuin voi aina tarvittaessa antaa sellaisen ratkaisun, jonka se itse kussakin yksittäistapauksessa katsoo tarkoituksenmukaiseksi, jos lapsella on kaksi tai useampia huoltajia. Samoin tuomioistuin voi myös tapaamisoikeudesta päättäessään tarkemmin määritellä tapaamisoikeuden sisällön tai sen käyttämisen ehdot.

Edellä sanotun mukaisesti lakiehdotuksen lähtökohtana on ollut se, että huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa ratkaisu annetaan kussakin yksittäistapauksessa esiin tulleiden seikkojen perusteella silmällä pitäen lapsen etua. Mitään kaavamaisia ratkaisuvaihtoehtoja tai ohjeita ei tuomioistuimelle ole katsottu ai-

heelliseksi antaa. Kuitenkin lakiehdotuksen 9—11 §:stä sekä 1 ja 2 §:n säännöksistä on luettavissa tiettyjä peruseriaatteita, joille on annettava asiaa ratkaistaessa merkitystä.

Ensiksikin voitaneen pitää säännönmukaisena sitä, että huollon uskominen yhteisesti molemmille vanhemmille tulee kysymykseen lähinnä vain silloin kun vanhemmat ovat tästä yksimieliset. Muussa tapauksessa ei useinkaan ole oletettavissa, että vanhemmat pystyvät tyydyttävästi yhdessä toimimaan huoltajina. On kuitenkin huomattava, että tämäkään periaate ei ole poikkeukseton. Edelleen voitaneen lähtökohdaksi ottaa se, että varsinkin nuorten lasten ollessa kysymyksessä olisi lapsen kasvuympäristö pyrittävä turvaamaan sillä tavoin, että lapsi tosiasiallisesti olisi pääasiassa toisen vanhemmansa luona, jos vanhemmat asuvat erillään. Tästä vuorostaan näyttäisi seuraavan, että vaikkakin huolto tällöin kuuluisi molemmille vanhemmille yhteisesti, olisi tuomioistuimen pääsääntöisesti annettava määräys siitä, kumman vanhemmansa luona lapsen tulee asua.

Vanhempien sijasta huolto voidaan tuomioistuimen päätöksellä 9 §:n nimenomaisen säännöksen mukaan uskoa yhdelle tai useammalle muulle henkilölle vain jos tähän on lapsen kannalta erittäin painavia syitä. On huomattava, että vanhemman erottaminen lapsen huollosta vaatii tosin 9 §:n mukaan erittäin voimakkaat perusteet, mutta että välttämättömänä edellytyksenä ei kuitenkaan ole se, että vanhemman voidaan katsoa olennaisessa määrin rikkoneen lasta vastaan tai laiminlyöneen velvollisuutensa lapsen huoltajana. Tässäkin kohden päätöstä tehtäessä on 10 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaan pyrittävä näet ennen muuta kiinnittämään huomiota siihen, miten huolto on parhaiten järjestettävissä vastaisuudessa. Huollon uskominen vanhemman sijasta muulle henkilölle voi siten tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun lapsi on jo pitkäkhön ajan ollut huoltajaksi esitetyn henkilön hoidettavana ja hänen suhteensa vanhempiin ovat täysin katkenneet.

Erityisesti tapaamisoikeuden osalta voitaneen 9 §:n ja 1 ja 2 §:n säännösten kannalta pitää lähtökohdana sitä, että tapaamisoikeus on vahvistettava pääsääntöisesti, vaikka vanhemmat tai huoltajat eivät tästä olisikaan yksimieliset, jollei ole ilmeistä, että tapaamisoikeuden myöntäminen olisi ristiriidassa lapsen edun kanssa.

10 §. *Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaiseminen.* Pykälään on otettu keskeisimmät ratkaisun perusteet harkittaessa huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa. Ehdotettuja säännöksiä on käsitelty jo edellä sekä yleisperusteluissa että yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä.

11 §. *Lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittäminen.* Kuten yleisperusteluissa on todettu, ehdotettujen säännösten tavoitteena on erityisesti ollut se, että nuori lapsi ei joutuisi esittämään mielipidettään omien vanhempiensa soveltuvuudesta huoltajiksi taikka lausumaan käsitystään siitä, haluaako hän tavata toista vanhempaansa. Lähtökohdana on ollut se, että nimenomaan nuorten lasten ollessa kysymyksessä lapsen toivomukset asuinpaikastaan sekä lapsen ja hänen vanhempiensa väliset henkilökohtaiset suhteet pyritään selvittämään mahdollisimman hienovaraisesti ja epäsuorasti.

Silloin kun kysymyksessä on 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu asia, jossa vanhemmat ovat yksimieliset, ei lapsen mielipiteen selvittäminen pääsääntöisesti ole edes tarpeen. Näin on kuitenkin meneteltävä silloin, kun lapsi on muun henkilön kuin huoltajansa hoidettavana taikka jos tapaukseen liittyy muutoin sellaisia erityisiä seikkoja, että lapsen mielipiteen selvittämistä on pidettävä aiheellisenä.

Lakiehdotuksen mukaan lapsen mielipiteen selvittämisestä huolehtii asianomainen sosiaalilautakunta myös silloin, kun asia on tuomioistuimen käsiteltävänä. Tällöin tuomioistuin voi tarvittaessa hankkia asianomaiset selvitykset sosiaalilautakunnalta 16 §:n mukaisesti, jollei lapsen mielipidettä jo aikaisemmin ole selvitetty. Toisaalta lakiehdotuksen 15 §:n 2 momentin mukaan lasta itseään voidaan ainoastaan erittäin poikkeuksellisissa tapauksissa kuulla tuomioistuimessa henkilökohtaisesti.

12 §. *Sopimuksen ja päätöksen muuttaminen.* Kuten yleisperusteluissa on todettu, tulee huollosta tai tapaamisoikeudesta vahvistettu oikeudellisesti sitova järjestely olemaan säännöksen mukaan jossakin määrin helpommin muutettavissa kuin voimassa olevan oikeuden mukaan. On kuitenkin korostettava, että myös tällöin on ratkaiseva merkitys sillä, mitä vaikutuksia sopimuksen tai päätöksen muuttamiseen liittyy ja mikä merkitys niille on lapsen edun kannalta annettava.

3 luku. Oikeudenkäynti

13 §. *Oikeuspaikka.* Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden käsittely tapahtuu sen paikkakunnan alioikeudessa, jossa lapsella on kotipaikka ja jossa tuomioistuimessa lapsen olosuhteista on helpoiten saatavissa tarpeellisia selvityksiä. Asumuseroa ja avioliiton purkamista koskevassa asiassa lapsen huoltoa koskevat kysymykset voidaan kuitenkin tutkia siinä tuomioistuimessa, jolla on toimivalta asumuseroa tai avioliiton purkamista koskevassa asiassa.

14 §. *Vireillepano ja puhevalta.* Pykälän mukaan on lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa vireillepanotapana hakemus. Hakemuksen asiallisesta sisällöstä riippumatta hakemuksen voivat tehdä lapsen vanhemmat, toinen vanhemmista, lapsen huoltaja tai sosiaalilautakunta. Toimivaltainen on sen kunnan sosiaalilautakunta, joka lastensuojelulain mukaan käsittelee lapsen tai nuoren henkilön ottamista sosiaalilautakunnan huostaan. Jos lapsi on huoltajan kuoleman johdosta jäänyt vaille huoltajaa, voi hakemuksen tehdä myös lapsen sukulainen tai muu lapselle läheinen henkilö. Tällaisessa tapauksessa asiaan ei periaatteessa vaikuta se, ovatko mahdollisesti lapsen molemmat vanhemmat tai toinen vanhemmista elossa.

Käytännöllisistä syistä ehdotetaan 3 momentissa, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian yhteydessä voidaan esittää myös vaatimus elatusavun vahvistamisesta tai vahvistetun elatusavun muuttamisesta. Elatusapuasiaa ei siten tarvitse huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian yhteydessä panna erikseen vireille haasteella, ja huoltoa tai tapaamisoikeutta käsittelemään toimivaltaisella tuomioistuimella on toimivalta myös tutkia lapsen elatusta koskeva asia.

15 §. *Vanhemman ja huoltajan sekä lapsen kuuleminen.* Pykälän 1 momentissa ilmaistaan yleinen asiaan osallisten kuulemisen periaate. On huomattava, että lapsen vanhempaa on kuultava huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa myös silloin, kun hän ei ole enempää lapsen huoltaja kuin tapaamisoikeuden haltijakaan. Kuulemista ei ole kuitenkaan tarpeen toimittaa, jos kutsua ei voida antaa tiedoksi. Tämän vuoksi kutsua saapua kuultavaksi ei ole tarpeen toimittaa julkaisemalla haaste vi-

rallisessa lehdessä siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 13 §:ssä on säädetty eli silloin, kun kutsua ei ole onnistuttu antamaan kuultavalle tiedoksi ja kuultavalla ei ole Suomessa vakinaista asuinpaikkaa eikä hänen tai hänen edustajansa olinpaikka ole tiedossa. Sen sijaan yksin se seikka, että joku kuultavista asuu pysyvästi ulkomailla, ei ole peruste poiketa pääsääntöisestä kuulemisvelvoitteesta.

Pykälän 2 momenttiin on otettu säännökset siitä, millä edellytyksin lasta voidaan kuulla tuomioistuimessa. Näitä säännöksiä on käsitelty jo edellä.

16 §. *Selvityksen hankkiminen sosiaalilautakunnalta.* Pykälän 1 momentissa olevat säännökset selvityksen hankkimisesta sosiaalilautakunnalta vastaavat pääosin nykyisiä säännöksiä ja nykyistä käytäntöä hankittaessa sosiaalilautakunnalta lausunto lapsen huollosta. Lausuntoa ei ole hankittava, jos on ilmeistä, että se ei ole tarpeen asian ratkaisemisen kannalta. Tarpeetomana lausuntoa voidaan pitää ensiksikin silloin, kun vanhemmat ovat päässeet 9 §:n 2 momentissa säädetyn tavoin yksimielisyyteen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa eikä ole aihetta olettaa, että sopimus olisi ristiinriidassa lapsen edun kanssa. Selvitystä ei sosiaalilautakunnalta tarvitse luonnollisestikaan hankkia silloin, kun tuomioistuimella jo on käytettävissään asiaa koskevat ja riittävät selvitykset. Edellytyksenä luonnollisesti on se, että selvityksessä esitetyt tiedot vastaavat tilannetta päätöksentekohetkellä ja että selvitys ei siten ole käynyt merkityksettömäksi ajan kulumisen ja olosuhteiden muuttumisen johdosta sekä että selvitys on riittävän täydellinen ja luotettava. Ellei näin ole laita, ei selvitysten käsillä olokaan luonnollisesti estä tuomioistuinta hankkimasta uusia luotettavia ja täydellisiä selvityksiä.

Pykälän 2 momenttiin sisältyy eräällä tapaa ohjaus ratkaista tuomioistuimessa vireillä oleva huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva riita sovintomenettelyin vielä oikeudenkäynnin keskeisessä. Säännöksen tarkoituksena on, että sosiaalilautakunta mahdollisuuksien mukaan pyrkisi selvityspyynnön vastaanotettuaan etsimään asianosaisten välillä sovintoratkaisua, sikäli kuin tällainen on 7 §:n rajoissa mahdollinen. Sosiaalilautakunnan tulee myös antaa kaikki tarvittava apu sopimuksen aikaansaamisessa ja sen saattamisessa sosiaalilautakunnan vahvis-

tettavaksi. Koska tilanteet saattavat huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa riidoissa vaihdella suuresti, ei säännöksessä kuitenkaan ole katsottu mahdolliseksi asettaa suoranaista ja kaikkiin tapauksiin ulottuvaa velvoitetta tällaisen sovitteluyrityksen aikaansaamiseen. Kysymys mahdollisen sovitteluyrityksen tekemisestä jää siten harkittavaksi jokaisessa yksittäistapauksessa erikseen. Jos asiassa syntyy sopimus, jonka sosiaalilautakunta vahvistaa, johtaa tämä luonnollisesti oikeudenkäynnin raukeamiseen siltä osin kuin asiasta on sovittu.

17 §. *Väliaikaiset määräykset.* Pykälään on otettu oikeusohjeet väliaikaisten määräysten antamisesta silloin kun lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia on tuomioistuimissa vireillä. Lähtökohtana on ollut se, että väliaikaisen määräyksen ei tulisi aiheuttaa tarpeettomia muutoksia vallitsevissa oikeudellisissa ja tosiasiallisissa olosuhteissa. Erityisesti silloin, kun lapsen huolto kuuluu yhdessä kumpaiselkin vanhemmalle, jotka eivät ole yksimielisiä lapsen huollon järjestämisestä, tulisi väliaikaisen määräyksen rajoittua koskemaan vain sitä kysymystä, kumman vanhemman luona lapsen toistaiseksi tulee asua. Myös tätä väliaikaista määräystä annettaessa on päätöksen nojaututtava niihin perusteisiin, jotka on vahvistettu 8, 9 ja 10 §:ssä sekä 1 ja 2 §:ssä.

Tuomioistuimen antamaan väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta ja se voi siten toimia täytäntöönpanon perusteena samoin kuin lainvoimainen tuomio. Määräyksen voimassao- loa koskevat säännökset vastaavat olennaisesti voimassa olevan oikeuden periaatteita.

4 luku. *Erinäiset säännökset*

18 §. *Määräys lapsen palauttamisesta.* Pykälä koskee lähinnä tapauksia, joissa vanhempi tai joku muu lapselle läheinen henkilö on vienyt lapsen ulkomaille ilman huoltajan lupaa tai joissa tällainen henkilö kieltäytyy palauttamasta lasta Suomeen vietyään lapsen huoltajan antaman luvan perusteella esimerkiksi lomamatkan tai tapaamisoikeuden yhteydessä ulkomaille. Näitä tapauksia silmällä pitäen voi huoltaja tehdä hakemuksen tuomioistuimelle siitä, että lapsi määrättäisiin palautettavaksi Suomeen. Päätöksen olennainen merkitys lou-

katun huoltajan kannalta on siinä, että päätöksessä on tuomioistuimen ratkaisulla vahvistettu se, että lapsen ulkomaille vieminen tai palauttamatta jättäminen on ollut Suomen oikeusjärjestyksen mukaan luvaton teko.

Suomen tuomioistuimen antama velvoite palauttaa lapsi Suomeen ei luonnollisestikaan sido ulkomaan viranomaisia, vaan ratkaisun merkitys jää riippumaan kyseisen ulkomaan oikeusjärjestyksestä, tätä valtiota velvoittavat kansainväliset sopimukset mukaan luettuina. Pykälässä tarkoitettulla palauttamismääräyksellä tulee olemaan merkitystä erityisesti pohjoismaisissa suhteissa. Yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien pohjoismaisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain (588/77) 8 §:n mukaan on "lapsen luovuttamista muussa tapauksessa koskeva päätös", jonka on antanut Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan viranomainen, pantava täytäntöön Suomessa. Vastava säännös sisältyy myös mainittujen pohjoismaiden täytäntöönpanolakeihin. Voitanee pitää riidattomana, että nyt kysymyksessä olevassa säännöksessä tarkoitettu määräys lapsen palauttamisesta Suomeen on siten yhdenmukaisen pohjoismaisen lainsäädännön nojalla täytäntöön pantavissa muissa pohjoismaissa.

Pohjoismaiden ulkopuolella palauttamista koskevan määräyksen merkitys voi vaihdella suuresti eri valtioissa. Voidaan kuitenkin yleisesti olettaa, että varsinkin teollistuneissa maissa tällaisen määräyksen merkitys loukatun huoltajan asemaa tukevana seikkana on erittäin huomattava, koska useissa maissa on joko sisäisen lainsäädännön tai oikeuskäytännön pohjalta omaksuttu käsitys, että tällaisissa tapauksissa ulkomaan viranomaiset pidättäytyvät tutkimasta sanotussa maassa enemmän lapsen huoltoa koskevia kysymyksiä ja määräävät lapsen palautettavaksi alkuperäiseen kotimaahansa verrattain nopeassa ja summaarisessa prosessissa. Näin menetellään siinäkin tapauksessa, vaikka asianomaisten valtioiden välillä ei olisi mitään kansainvälisoikeudellisia velvoitteita lapsen palauttamiseen taikka edes tosiasiallista vastavuoroisuutta.

Menettely määräyksen antamisessa on 18 §:ssä tarkoitettu nopeaksi summaariseksi prosessiksi. Lähtökohtana on itse asiassa se, että kun huoltaja tekee tuomioistuimelle hakemuksen lapsen määräämisestä palautettavaksi, on yleisen elämäkokemuksen mukaan oletetta-

va, että lapsi on viety luvatta ulkomaille tai jätetty sieltä luvatta palauttamatta, jollei mikään seikka anna aihetta päinvastaiseen oletukseen. Tämä sääntö on nimenomaisesti lausuttu pykälän 2 momentissa. Lisäksi on menettelyn nopeuttamiseksi nimenomaisesti säädetty, että asiaa käsiteltäessä ei asiaan osallisten kuuleminen ole tarpeen, jos tämä aiheuttaisi viivytystä. Kun säännönmukaisesti kuultava vastapuoli määräystä harkittaessa on ulkomailta, ei tällaisissa tapauksissa kuuleminen siis ole tarpeen. Päätökseen lapsen määräämisestä palautettavaksi ei voi hakea muutosta.

Erityisesti on korostettava, että määräys lapsen palauttamisesta ei ole sellainen tuomioistuintratkaistu, jossa edes epäsuorasti olisi otettu kantaa kysymykseen, kenelle lapsen huolto on uskottava. Lähtökohtana on yksinomaan se, että oikeuden vastaisesti Suomesta viety lapsi on lapsen oman edun vuoksi pyrittävä saamaan takaisin alkuperäiseen asuinmaahansa. Ehdotuksen lähtökohtana on siten periaate, että lapsen huoltoa koskevat erimielisyydet tulisi ratkaista siinä valtiossa, missä lapsella on kotipaikka.

Lopuksi on huomattava, että puheena olevalla määräyksellä tulee olemaan merkitystä myös siinä tapauksessa, että Suomi vastaisuudessa liittyy sellaisiin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka velvoittavat palauttamaan luvottomasti haltuunotetut lapset alkuperäiseen kotivaltioonsa.

19 §. Lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpano. Säännös vastaa pääasiassa voimassa olevan oikeuden periaatteita.

20 §. Asetuksen antamisvaltuus. Annetta-vaan asetukseen on tarkoitus ottaa erityisesti säännökset siitä menettelystä, jota on noudatettava kun sosiaalilautakunta vahvistaa vanhempien sopimuksen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lisäksi asetukseen on tarkoitus ottaa säännöksiä selvityksen hankkimisesta sosiaalilautakunnalta sekä erinäisten asiantuntijoiden käyttämisestä silloin, kun valmistellaan sosiaalilautakunnan vahvistettavaksi tulevaa sopimusta taikka tuomioistuimen pyytämää selvitystä lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta.

21 §. Voimaantulo- ja soveltamissäännös. Pykälän mukaan laki tulee pääsääntöisesti sellaisenaan sovellettavaksi myös lapsien osalta, jotka ovat syntyneet ennen lain voimaantuloa.

Näin ollen lain säännöksiä lapsen huoltoa koskevista periaatteista, lapsen huollon sisällöstä, tapaamisoikeudesta sekä huoltajien tehtävistä ja huoltajien yhteistoiminnasta tulee lain voimaantulon jälkeen sellaisenaan noudattaa siitä riippumatta, onko lapsi syntynyt ennen lain voimaantuloa vai sen jälkeen. Samaten lakiehdouksen 6 §:n säännökset lapsen huoltajan määräytymisestä välittömästi lain nojalla tulevat muodollisesti ulottumaan myös tapauksiin, joissa lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa. Kun säännökset kuitenkin ovat lähes täysin voimassa olevaa oikeutta vastaavia, ei taannehtivuus tule tämän johdosta aiheuttamaan käytännössä juurikaan muutoksia ennen lain voimaantuloa syntyneisiin huoltosuhteisiin. Kenties ainoa käytännössä merkitsevä tilanne, jossa lain voimaantulo välittömästi tulee aiheuttamaan muutoksen huoltosuhteissa on se, jolloin ennen lain voimaantuloa avioliiton ulkopuolella synnyttäneen lapsen äiti on lain voimaan tullessa alaikäinen eikä lapselle ole määrätty holhoajaa. Tällaisessa tapauksessa tulee äiti automaattisesti uuden lain voimaan tullessa lapsensa huoltajaksi.

Lain voimaantulo ei sen sijaan luonnollisesti vaikuta yleisten periaatteiden mukaan ennen lain voimaantuloa annettuihin tuomioistuimen päätöksiin huollosta tai tapaamisoikeudesta. Jos tällaista asiaa koskeva juttu kuitenkin lain voimaan tullessa on vielä tuomioistuimessa vireillä, on asiassa sovellettava uuden lain säännöksiä. Silloin kun asia on vireillä hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa saattaa voimaantulojärjestely vaatia asiassa useinkin sellaisia lisäselvityksiä, että asia on tarkoituksenmukaisinta palauttaa alioikeuden tutkittavaksi.

1.2. Laki avioliittolain muuttamisesta

80 ja 81 §. Voimassa olevan avioliittolain 80 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen tulee viran puolesta "määrätä puolisoiden lasten huollosta" myöntäessään asumuseron tai tuomitessaan avioliiton purkautumaan. Säännöksessä ei ole lähemmin täsmennetty, mitä "määräminen lapsen huollosta" tarkoittaa. Kuitenkin holhouslain 23 §:stä ilmenee, että tuomioistuimen on aina uskottava lapsen huolto ja holhous yksin jommallekummalle vanhemmista.

Avioliittolain 81 §:n mukaan lapsen huollosta voidaan jo ennen lopullista asumus- tai avioerotuomiota antaa väliaikainen ratkaisu, joka on voimassa siihen saakka, kunnes pääasiassa, asumuserosta tai avioliiton purkamisesta on annettu lainvoimainen tuomio. Sanottuun tuomioon tulee vuorostaan 80 §:n 1 momentin mukaan sisältyä myös "lopullinen" ratkaisu lapsen huollosta.

Näitä säännöksiä ehdotetaan lakiehdotuksensa olennaisesti muutettaviksi.

Avioliittolain 80 §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuomioistuimen tulee asumuseroa tai avioliiton purkamista koskevan asian ollessa vireillä ottaa *oma-aloitteisesti käsiteltäväksi* myös puolisojen yhteisessä huollossa olevien lasten huoltoja ja tapaamisoikeutta koskeva asia. Tuomioistuin ei sen sijaan olisi velvollinen omasta aloitteestaan antamaan asiasta päätöstä, jos tällaista vaatimusta ei olisi tehty kummankaan puolison tai sosiaalilautakunnan taholta. Tällöin asian enempi käsittely raukeaisi ja lasten huolto jäisi muuttumattomana vanhemmille yhteisesti eikä huollosta siis annettaisi päätöstä. Asiaa käsiteltäessä ja sitä ratkaistaessa olisi sovellettava lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettavaksi ehdotetun lain säännöksiä.

Eräissä tapauksissa saattaa olla ilmeistä, että lapsen etu vaatii tuomioistuimen päätöstä huollosta ja mahdollisesti tapaamisoikeudesta, vaikka kumpikaan vanhemmista ei haluaisikaan saattaa näitä kysymyksiä tuomioistuimen ratkaistaviksi. Tällaisia tilanteita silmälläpitäen on otettava huomioon, että lapsen huoltoja tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on tuomioistuimen pyrittävä johtamaan aktiivisesti oikeudenkäyntiä siten, että lapsen etu tulee turvatuksi. On myös huomattava, että tuomioistuin ei edes ole ehdottomasti sidottu vanhempien tekemään sopimukseen. Lapsen huoltoja ja tapaamisoikeutta koskevan lakiehdotuksen mukaan tuomioistuin voi poiketa sopimuksesta, jos on *aihetta olettaa*, että sopimuksen noudattaminen olisi ristiriidassa lapsen edun kanssa. Näistä seikoista johtuu, että lapsen edun näin ilmeisesti vaatiessa on oikeuden puheenjohtajalla käytännössä verraten hyvät mahdollisuudet saattaa huoltoja tai tapaamisoikeutta koskeva asia tuomioistuimen päätöksenteon kohteeksi. Lapsen etua valvoessaan tuomioistuin voi — ja sen myös tulee — käyttää aktiivisesti kyselyoikeuttaan, kiinnittää vanhempien huomiota

lapsen aseman turvaamiseen ja tiedustella, millä tavoin lapsen huoltoja ja tapaamisoikeutta koskevat kysymykset on tarkoitus järjestää. Tässä tarkoituksessa tuomioistuin voi harkintansa mukaan myös velvoittaa vanhemmat saapumaan henkilökohtaisesti kuultaviksi tuomioistuimeen. Tarvittaessa tuomioistuin voi myös oma-aloitteisesti esittää vanhemmille sellaista ratkaisua, jonka se katsoo lapsen edun kannalta tarpeelliseksi. Jos vanhemmat tällöin hyväksyvät esitetyn järjestelyn taikka haluavat ylipäätänsä saattaa nämä kysymykset tuomioistuimen ratkaistaviksi, on tuomioistuimen annettava asiasta luonnollisesti päätös.

Lopuksi on huomattava, että lapsen huoltoja ja tapaamisoikeutta koskevan lakiehdotuksen mukaan sosiaalilautakunnalla on puhevalta lapsen huoltoja ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa. Tämän johdosta tuomioistuin voi yleisten oikeusperiaatteiden mukaan varata sosiaalilautakunnalle tilaisuuden tulla asiassa kuulluksi, jolloin lautakunta voi saattaa myös huoltoja tai tapaamisoikeutta koskevan asian tuomioistuimen ratkaistavaksi. Edelleen tuomioistuin voi asiaa käsitellessään pyytää asiassa selvityksen sosiaalilautakunnalta siten kuin lapsen huoltoja ja tapaamisoikeutta koskevassa lakiehdotuksessa on säädetty. Selvitystä tehdessään sosiaalilautakunnan tulee myös pyrkiä saamaan aikaan asiasta sopimus vanhempien kesken, jos sopimuksen syntymiselle on olemassa edellytykset.

Näiden järjestelyjen on katsottava turvaavan lapsen edun riittävän tehokkaasti. Samalla ne tekevät mahdolliseksi järjestää lapsen huoltoja ja tapaamisoikeutta koskevat kysymykset olennaisesti joustavammin ja yksilöllisemmin kuin nykyisen avioliittolain 80 §:n 1 momentin mukaan on mahdollista. Viimeksi mainittu säännöshän asettaa tuomioistuimelle ehdottoman velvollisuuden uskoa lapsen huolto yksin toiselle vanhemmista, vaikkakin molemmat vanhemmat vastustaisivat tällaista järjestelyä.

Avioliittolain 80 §:n 1 momenttia tulkittaessa on voinut epäilöisyyttä siitä, onko tuomioistuimen annettava ratkaisu lapsen huollosta myös silloin, kun lapsi on otettu sosiaalilautakunnan huostaan. Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan lastensuojelulakia (52/36) muutettavaksi siten, että lapsen huolto ei huostaanoton kautta siirtyisi kokonaisuudessaan sosiaalilautakunnalle. Lautakunnalle tulisi kuulua ainoastaan oikeus käyttää huoltoon kuuluvia valtuuksia siinä laajuudessa kuin se huos-

taanoton tarkoituksen toteutumisen kannalta on tarpeen. Tämän vuoksi on riidatonta, että ehdotettujen lainmuutosten voimaan tultua tuomioistuimen on ehdotetun 80 §:n 1 momentin mukaan otettava lapsen huoltoa koskeva asia käsiteltäväksi myös siinä tapauksessa, että lapsi on sosiaalilautakunnan huostassa.

Lapsen huoltoa koskevan lakiehdotuksen pääperiaatteena on, että lapsen huollon tulee kuulua yhteisesti molemmille vanhemmille sikäli kuin tämä on mahdollista. Tästä pääperiaatteesta olisi poikettava vain, jos yhteisestä huoltosuhteesta ei voi muodostua lapsen etua toteuttavaa, toimivaa huoltosuhdetta. Myös asumuseron ja avioeron yhteydessä tulisi siten pyrkiä siihen, että molemmat vanhemmat jäisivät yhdessä lapsensa huoltajiksi. Tämän vuoksi ehdotetaan myös 80 §:n 2 momenttia tarkistettavaksi siten, että elatusavun vahvistaminen myös asumuseron ja avioliiton purkamisen yhteydessä tulee olemaan mahdollista, vaikkakin huolto jää edelleen yhteisesti molemmille vanhemmille.

Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa käsiteltäessä on noudatettava lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettavan lain säännöksiä. Sanotun lakiehdotuksen mukaan huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa käsiteltäessä voidaan asiassa antaa ennen sen lopullista ratkaisemista tarpeelliseksi katsottavat väliaikaiset määräykset. Sen vuoksi ehdotetaan, että 81 §:n soveltamisalaa rajoitettaisiin sillä tavoin, että säännökset eivät tulisi koskemaan huollosta tai tapaamisoikeudesta annettavia väliaikaisia määräyksiä. Nämä tulitaisiin siis sääntelemään yksinomaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettavaksi ehdotetulla lailla.

114 ja 116 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi ainoastaan siten, että niistä poistettaisiin viittaukset lapsen huollosta annettuihin päätöksiin. Nämä viittaukset tulevat tarpeettomiksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lakiehdotuksen 12 ja 19 §:n johdosta.

1.3. Laki oikeudenkäymiskaaren 12 luvun muuttamisesta

1 §. Pykälään on tehty aionastaan ne muutokset, jotka johtuvat alaikäisen lapsen holhoojan ja huoltajan tehtävien erottamisesta toisistaan.

Pykälän 1 momentti vastaa asiallisesti voimassa olevan 1 §:n 1 momentin ensimmäistä virkettä. Säännöstä on kuitenkin tarkistettu lähinnä selvennyksenomaisesti siten, että alaikäisen henkilöä koskevassa asiassa, olipa kysymys riita-asiasta taikka rikosasiasta, vajaanvaltaisen puhevallan käyttäminen kuuluu ensisijaisesti alaikäisen lapsen huoltajalle. Säännöksen sanonta "muu laillinen edustaja" on ymmärrettävä laajasti. Se käsittää siten kaikki alaikäisen edustajat riippumatta siitä, perustuuko edustajan asema välittömästi lain säännöksen, viranomaisen päätökseen taikka muuhun seikkaan. Tällainen edustaja voi luonnollisesti käyttää alaikäisen henkilöä koskevassa asiassa puhevaltaa huoltajan ohella tai sijasta ainoastaan sillä edellytyksellä, että edustajan toimivaltaan kuuluu myös edustaa lasta tällaisissa asioissa.

Pykälän 2 momentti sisältää voimassa olevaan oikeuteen verrattuna ainoastaan vähäisiä, osaksi teknisiä muutoksia.

Säänneltäessä täysi-ikäisen vajaanvaltaisen oikeutta itse yksin käyttää puhevaltaansa henkilöön koskevassa asiassa, ehdotetaan laista poistettaviksi viittaukset mielisairauteen, heikontuneeseen mielentilaan tai näihin verrattaviin syihin. Tämän sijasta ehdotetaan, että vajaanvaltaisella olisi kelpoisuus edellä mainituissa asiassa yksin käyttää puhevaltaansa aina silloin, kun hän kussakin yksittäistapauksessa ilmeisesti kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Voimassa olevaan oikeuteen verrattuna olennaisena erona tulee olemaan vain se, että säännösehdoituksen mukaan mielis sairaus tai heikontunut mielentila sinänsä ei aina muodosta ehdotonta estettä sille, että vajaanvaltainen voisi yksin käyttää puhevaltaansa.

Yhdenmukaisesti 1 momentin toisen virkkeen kanssa ehdotetaan 2 momentissa lisäksi säädettäväksi, että 15 vuotta täyttäneen alaikäisen ohella alaikäisen puhevaltaa voi itsenäisesti käyttää alaikäisen *huoltaja tai muu laillinen edustaja* asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä.

Lopuksi on mainittava, että voimassa olevan 12 luvun 1 §:n 1 momentin viimeisessä virkkeessä oleva säännös puhevallan käyttämisestä lapsen elatusta koskevassa asiassa ehdotetaan poistettavaksi ja korvattavaksi yleisemmällä lapsen elatuksesta annetun lain 5 §:ään tehtävällä muutoksella. Sanotun muutoksen mukaan alaikäisen lapsen edustajalla olisi oikeus edustaa

lasta myös asiassa, joka koskee lapsen oikeutta saada elatusta lapsen täytettyä 18 vuotta. Sanottu edustusvalta tulisi muun ohella luonnollisesti ulottumaan myös edustusvaltaan oikeudenkäynneissä.

2 §. Pykälään on tehty ainoastaan se muutos, että rikosasiassa alaikäisen vastaajan ohella käyttää holhooja, *huoltaja tai muu laillinen edustaja* itsenäisesti lapsen ohella puhevaltaa.

3 §. Pykälän säännöstä on muutettu asiallisesti ainoastaan sillä tavoin, että kuultavien henkilöiden joukkoon on lisätty myös vajaavaltaisen *huoltaja tai muu laillinen edustaja*. Erityisesti silloin, kun alaikäinen on vastaajana rikosasiassa ja hänen holhoojanaan on joku muu henkilö kuin alaikäisen huoltaja, voi holhoojan kuuleminen usein olla perusteltua. Näin erityisesti silloin, kun alaikäiseen kohdistetaan rikosasian yhteydessä myös taloudellisia vaatimuksia.

5 §. Asiallisesti pykälää on muutettu ainoastaan siten, että henkilöluetteloon on lisätty vajaavaltaisen *huoltaja*.

1.4. Laki lapsen elatuksesta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta

4 §. Avioliittolain 49 §:n mukaan voi tuomioistuimien toisen puolison vaatimuksesta velvoittaa puolison antamaan toiselle puolisolalle varoja niihin elatusmenoihin, joista tämän on huolehdittava. Säännöksen mukaan ei sanottua velvoitetta annettaessa erikseen vahvisteta lapselle tulevaa elatusavun osuutta, vaan tämän sijasta tuomioistuimien vahvistaa harkintansa mukaan sen määrän, jonka puolison on toiselle puolisolalle suoritettava niihin menoihin, joista huolehtimisen tuomioistuimien — edelleen harkintansa mukaan — katsoo kuuluvan viimeksi mainitulle puolisolalle.

Edellä tarkoitettu avioliittolain 49 §:n säännös on ymmärrettävä erityisjärjestelyksi, joka on voimassa silloin, kun puoliset asuvat yhteistaloudessa. Säännöksen on katsottava syrjäyttävän erityisjärjestelynä myös ne lapsen elatuksesta annetun lain (704/75) säännökset, jotka ovat voimassa elatusavun vahvistamisesta lapselle kun puolisoilla on yhteisiä ja yhteistaloudessa asuvia lapsia. Kaikissa muissa tapauksissa on sen sijaan lapsen elatusavun vahvistamisessa noudatettava lapsen elatuksesta annetun lain säännöksiä.

Näitä säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi ja selvennettäviksi siten, että elatusavun vahvistaminen lapsen elatusta varten tulee kysymykseen ensiksikin silloin, kun vanhempi ei ”muulla tavoin” huolehdi lapsen elatuksesta. Tällä perusteella voidaan vanhempi siten tarvittaessa tuomioistuimen päätöksellä velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua myös silloin, kun vanhemmat asuvat yhdessä lapsen kanssa, mutta eivät ole keskenään avioliitossa. Kysymys siitä, onko vanhempi tällöin jättänyt huolehtimatta lapsen elatuksesta, jää olennaisesti tuomioistuimen harkintaan samaan tapaan kuin sovellettaessa avioliittolain 49 §:n säännöstäkin.

Toiseksi elatusapu voidaan vahvistaa suoritettavaksi lapselle — joko sopimuksella taikka tuomioistuimen päätöksellä — jos lapsi ei *pysyvästi asu* sen vanhempansa luona, jonka elatusvelvollisuudesta on kysymys. Pysyvällä asumisella tarkoitetaan säännösehdotuksessa yksinomaan *tosiasiallisesti* vallitsevaa tilannetta ja säännöksen soveltamisen kannalta on siten vaila merkitystä, miten lapsen oikeudellinen huolto on järjestetty. Säännöksen mukaan elatusapua voidaan siten velvoittaa suorittamaan myös sellainen vanhempi, jonka luona lapsi ei asu, vaikka sanottu vanhempi olisikin oikeudellisesti lapsen huoltaja. Jos taas lapsi tosiasiallisesti asuu vanhempansa luona, joka ei ole lapsen huoltaja, voidaan tämä vanhempi sen sijaan velvoittaa suorittamaan elatusapua vain sillä edellytyksellä, että vanhemman ei katsota ”muulla tavoin” huolehtivan lapsen elatuksesta.

5 §. Ehdotuksen mukaan olisi valta *edustaa* lasta elatusta koskeissa asioissa kytkeyty sen sijaan *oikeudellisen* huollon käsitteeseen. Lapsen edustajana elatusapua koskeissa asioissa toimisi ensi sijassa lapsen huoltaja tai toissijaisesti, huoltajan ollessa estynyt toimimasta lapsen edustajana, lapselle määrätty uskottu mies. Edustusvallan kannalta ei siten merkitystä olisi sillä seikalla, kenen luona lapsi pysyvästi asuu. Näin ollen elatusapua koskevan vaatimuksen toista lapsen vanhempaa vastaan voisi joko sillä perusteella, että lapsi ei asu sanotun vanhemman luona, taikka sillä perusteella, että vanhempi, jonka luona lapsi pysyvästi asuu, ei huolehdi lapsen elatuksesta, tehdä myös sellainen lapsen huoltaja, jonka luona lapsi ei pysyvästi asu. Jos lapsen vanhemmat asuvat erillään ja lapsi lisäksi ei asu pysyvästi kumpaisnkaan vanhempansa luona, voisi kumpainenkin vanhemmista — ai-

nakin periaatteessa — tehdä vaatimuksen siitä, että toisen elatusvelvollisuus vahvistettaisiin. Voitaneen kuitenkin olettaa, että käytännössä tällaisia erikoislaatuisia tilanteita ei juurikaan saattaisi tulla esiin. Jos näet elatusapukysymystä ei voitaisi ratkaista sovinnollisesti, tulaisiin ilmeisesti aina päättymään siihen, että myös huoltokysymys olisi järjestettävä uudelleen ja sillä tavoin, että lapselle tuleva elatus huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain mukaan huoltokysymys voitaisiin tarpeen vaatiessa saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi joko vanhemman tai sosiaalilautakunnan hakemuksesta. Huoltokysymystä harkitessaan voisi tuomioistuin vuorostaan edellä esitetyn kaltaisissa tapauksissa päätyä siihen, että lapsen huolto esimerkiksi uskotaan sille tai niille henkilöille, jotka myös tosiasiallisesti huolehtivat lapsesta, esimerkiksi lasta hoitaville isovanhemmille tai muille kasvattivanhemmille taikka että lapsen huolto uskotaan yksin toiselle vanhemmista, jolle näin ollen myös siirtyisi yksinomainen oikeus edustaa lasta tämän elatusta koskevissa asioissa. Eräs mahdollinen vaihtoehto olisi se, että lasta tosiasiallisesti hoitava henkilö määrättäisiin vanhempien ohella lapsen huoltajaksi siten, että tämän tehtävänä on pitää lasta luonaan ja edustaa lasta elatusta koskevissa asioissa.

Edellä sanotun lisäksi ehdotetaan 5 §:ään otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että huoltajan edustusvalta lapsen alaikäisyyden aikana ulottuu myös kysymyksiin, jotka koskevat lapsen oikeutta saada elatusta 18 ikävuoden jälkeen. Aikaisemmin oli oikeudenkäymiskäärin 12 luvun 1 §:ään (460/76) otettu tätä vastaava säännös, jonka soveltamisala kuitenkin rajoittui vain lapsen puhevallan käyttämiseen oikeudenkäynnissä. Nyt ehdotetun uuden säännöksen johdosta tulee sen sijaan olemaan riidatonta, että huoltajan edustusvalta ulottuu sekä sellaisen sopimuksen tekemiseen, jossa on kysymys alaikäisen oikeudesta saada elatusta vielä 18 vuotta täytettyäänkin, että myös tällaisen vaatimuksen tekemiseen lapsen puolesta elatusapua koskevassa oikeudenkäynnissä. Lopuksi on säännökseen vielä otettu viittaussäännös siitä, että myös lapsen elatuksen turvaamisesta annettuun lakiin (122/77) sisältyy säännös (36 §) sosiaalilautakunnan itsenäisestä edustusvallasta lapsen elatusta koskevissa asioissa.

1.5. Laki lastensuojelulain 12 ja 21 §:n muuttamisesta

Voimassa olevan lastensuojelulain 21 §:n mukaan on sosiaalilautakunnan huostaan otettu lapsi lautakunnan holhouksen alainen. Tämä merkitsee sitä, että kun lapsi on otettu sosiaalilautakunnan huostaan, siirtyy sekä lapsen henkilökohtaisten asioiden että lapsen omaisuuden hoito oikeudellisesti yksinomaan sosiaalilautakunnalle siitä riippumatta, mikä seikka on ollut huostaanoton aiheena. Tätä järjestelyä voidaan pitää epätyytyttävänä lapsen oikeusturvan kannalta ja lisäksi huostaanottoon ja sen tarkoitukseen nähden liian pitkälle menevänä. Kun huostaanoton ja lastensuojelun keskeisenä tavoitteena on lapsen henkilökohtaisiin asioihin ja olosuhteisiin liittyvien asioiden hoidon järjestäminen, voidaan erityisesti lapsen omaisuuden hoidon siirtymistä sosiaalilautakunnalle pitää lastensuojelun tavoitteiden kannalta perusteettomana. Lisäksi lapsen oikeusturvan kannalta on pidettävä erittäin tärkeänä, että lapsella sekä huostaanoton toteutuessa että huostaanoton aikana on olemassa sosiaalilautakunnasta riippumaton huoltaja, joka tarvittaessa voi valvoa lapsen etua ja oikeuksia myös suhteessa sosiaalilautakunnan toimenpiteisiin. Toisaalta on selvää, että lapsen oikeusturva on pyrittävä huostaanoton tapahtuessa toteuttamaan sillä tavoin, että lapsen huoltaja ei voi estää viranomaisia ryhtymästä asianmukaisiin ja lapsen edun kannalta tarpeellisiin huoltotoimenpiteisiin.

Edellä sanotun perusteella ehdotetaan lastensuojelulakia muutettavaksi siten, että 21 § kumottaisiin sekä että 12 §:n 2 momentti muutettaisiin siten, että alaikäisen huolto siirtyy huostaanoton johdosta sosiaalilautakunnalle ainoastaan siinä laajuudessa kuin huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen edellyttää. Huostassapidon päättyessä palautuisi huolto lapsen huoltajalle kokonaisuudessaan. Jos huostaanoton tapahtuessa tai tämän jälkeen olisi perusteltua aihetta siirtää lapsen huolto tämän huoltajalta tai huoltajilta jollekin tai joillekin toisille henkilöille, olisi sosiaalilautakunnan asiana tehdä tästä hakemus tuomioistuimelle siten kuin ehdotetussa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa säädetään.

Ehdotetun muutoksen seurauksena olisi se, että lapsen omaisuuden hoito, toisin sanoen

holhous ei siirtyisi edes osaksi sosiaalilautakunnalle. Jos lapsen holhoukseen kuitenkin havaittaisiin liittyvän sellaisia seikkoja, että myös lapsen holhous on järjestettävä uudelleen, olisi tämä mahdollista toteuttaa joko siten, että holhous järjestetään yhdessä huoltoa koskevan asian käsittelyn yhteydessä tuomioistuimen päätöksellä taikka että asianomainen holhouslautakunta tekee asiassa hakemuksen tuomioistuimelle.

Lapsen huollon ja holhouksen järjestämistä koskevat yksityiskohtaiset säännökset on tarkoitus antaa muuttamalla lastensuojeluasetusta (203/36).

1.6. Laki lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Lain nimike. Lain nimike ehdotetaan muutettavaksi siten, että nimityksen "tuomio" sijasta käytetään sanaa *päätös*.

1 §. Pykälään ehdotetaan tehtäviksi eräitä nimityksiä koskevia muutoksia sekä sellaisia täsmennyksiä, jotka aiheutuvat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevasta lakiehdotuksesta. Sanan "tuomio" sijasta myös laissa otettaisiin käyttöön nimitys *päätös*.

Lain soveltamisalaa on laajennettu ensiksikin siten, että *päätöksen* täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä on sovellettava myös sosiaalilautakunnan vahvistamaan sopimukseen lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta. Tämän lisäksi huoltoa koskevaan päätökseen rinnastetaan myös sellainen päätös tai sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus, joka koskee ainoastaan kysymystä siitä, kenen luona lapsen tulee asua.

3 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi ainoastaan siten, että sana "tuomio" korvataan sanalla *päätös*.

4 §. Säännösehdotuksen 1 ja 2 momentteihin ei ehdoteta tehtäviksi asiallisia muutoksia. Kuitenkin sovittelun merkitystä on pyritty korostamaan sillä tavoin, että sovittelun tarkoitusta koskeva säännös on otettu pykälään erilliseksi 2 momentiksi.

Hallituksen esityksessä laiksi lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta (hall.es. 96/1974 vp.) ehdotettiin säädettäväksi, että sovittelun järjestäminen olisi viime kädessä jäänyt ulosotonhaltijan va-

paaseen harkintaan. Lain eduskuntakäsittelyssä säännöstä muutettiin kuitenkin siten, että sovittelun järjestäminen tuli kaikissa tapauksissa pakolliseksi.

Sovittelumenettelyn toimivuutta selvitettyä on todettu, että yleisesti ottaen sovittelumenettely on osoittautunut useissa tapauksissa tehokkaaksi. Toisaalta on kuitenkin havaittu, että joissakin poikkeustapauksissa sovittelun järjestäminen on tarkoitusperänsä tai että se saattaa viivästyttää päätöksen täytäntöönpanoa lapsen etua vaarantavalla tavalla.

Tämän vuoksi säännöstä ehdotetaan muutettavaksi sillä tavoin, että täytäntöönpano voisi eräissä tarkoin rajoitetuissa tapauksissa tapahtua määräämättä sovittelua pantavaksi toimeen. Tämän 3 momentiksi otetun poikkeussäännön mukaisesti ei sovittelua ensisikkään ole määrättävä toimitettavaksi silloin, kun aikaisemmin toimitetun sovittelun perusteella on ilmeistä, että sovittelu jää tuloksettomaksi. Tätä poikkeussääntöä voidaan soveltaa sekä silloin, kun kysymyksessä on lapsen huoltoa tai asumista koskevan päätöksen täytäntöönpano että myös silloin, kun kysymyksessä on lapsen tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpano. Sanotulla perusteella sovittelu on jätettävä toimittamatta silloin, kun asiassa on jo aikaisemmin toimitettu sovittelu eikä ole oletettavissa, että olosuhteet ja asianosaisten asenteet olisivat jo toimitetun sovittelun jälkeen sillä tavoin muuttuneet, että uuden sovittelun toimeenpano saattaisi johtaa tulokseen.

Toiseksi sovittelu on ehdotetun 3 momentin mukaan jätettävä toimittamatta, jos lapsen etu vaatii, että lapsen *huollosta* annettu päätös on painavista syistä pantava heti täytäntöön. Lapsen huollosta annetulla päätöksellä tarkoitetaan ehdotetun 1 §:n 2 momentin mukaan myös päätöstä siitä, kenen luona lapsen tulee asua sekä päätöstä lapsen luovuttamisesta huoltajalleen. Sellaisilla painavilla syillä, jotka vaativat välitöntä täytäntöönpanoa ilman sovittelumenettelyä, tarkoitetaan ehdotuksen mukaan lähinnä tilanteita, joissa sovittelun toimeenpano aiheuttaisi täytäntöönpanossa sellaisia viivytksiä, että lapsen fyysinen tai psyykinen terveys viivästyksen johdosta joutuisi vaarantaiseksi. Välitön täytäntöönpano tulee siten kysymykseen ennen muuta silloin, kun asiassa voitaisiin ryhtyä myös lastensuojelulain nojalla kiireellisiin lastensuojelutoimenpiteisiin.

4 a §. Voimassa olevan lain 4 §:n 3 mo-

mentin mukaan on sovittelijan toimitettava ulosotonhaltijalle kertomus niistä toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt ulosotonhaltijan määräämässä ajassa. Aikaa ei ilman pakottavaa syytä saa määrätä *kahta viikkoa* pitemmäksi. Sovittelumenettelyn toimivuutta koskevien selvitysten perusteella on voitu todeta, että sanottu kahden viikon määräaika useissa tapauksissa on koettu liian lyhyeksi. Lyhyestä määräajasta on saattanut aiheutua, että täytäntöönpano joudutaan panemaan toimeen pakkotäytäntönä silloinkin, kun sovittelumenettelylle varatun määräajan päättyessä on oletettavissa, että sovittelua jatkamalla asiassa olisi voitu saavuttaa sovinnollinen ratkaisu. Tämän johdosta määräaika ehdotetaan pidennettäväksi *neljäksi viikoksi*.

6 §. Voimassa olevan lain 6 §:n mukaan täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä vastoin lapsen tahtoa, jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta. Lisäksi täytäntöönpanosta on kieltäydyttävä myös silloin, kun 15 vuotta nuorempikin lapsi vastustaa täytäntöönpanoa, jos lapsi on niin kehittänyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota.

Lain toimivuutta seurattaessa on voitu saada viitteitä siitä, että voimassa olevan lain asettama 15 vuoden ikäraja on ilmeisesti jonkin verran liian korkea. Erityisesti on voitu todeta, että sovittelijoiden käsityksen mukaan 12 vuotta täyttäneitä lapsia pidetään lähes säännönmukaisesti siinä määrin kehittyneinä, että heidän vastustukseensa on kiinnitettävä huomiota. Tämän lisäksi on otettava huomioon, että lapseksiottamisesta annetun lain (32/79) 8 §:n mukaan lapseksiottamista ei voida vahvistaa ilman lapsen suostumusta, jos hän on täyttänyt 12 vuotta. Lapseksiottamista ei myöskään voida vahvistaa 8 §:n 2 momentin mukaan vastoin 12 vuotta nuoremman lapsen tahtoa, jos lapsi on niin kehittänyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota. Voitaneen katsoa, että lapseksiottaminen on huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanoa merkittävämpi toimenpide lapsen kannalta ja että lapseksiottamisen vaikutusten arviointi edellyttää siten lapselta suurempaa kypsyyttä kuin asia, jossa on kysymys huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta. Tämän vuoksi näyttäisi perustellulta katsoa, että lapsen vastustuksen kannalta ratkaiseva ikäraja ei täytäntöönpanoasioissa olisi ainakaan korkeampi

kuin asiassa, jossa on kysymys lapseksiottamisesta. Tämän perusteella ehdotetaan, että 15 vuoden ikäraja alennettaisiin 12 vuodeksi.

Säännöksen toimivuuden kannalta on luonnollisesti olennainen merkitys sillä, millä tavoin lapsen mielipiteen ja tahdon selvittäminen täytäntöönpanossa tapahtuu. Tämän vuoksi ehdotetaan lain 11 §:ään lisättäväksi nimenomainen säännös siitä, että lasta kuultaessa on soveltuvin osin noudatettava lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 11 §:n ja 15 §:n 2 momentin säännöksiä.

7 §. Pykälän 1 momenttiin ei ehdoteta tehtäviksi asiallisia muutoksia.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen täsmäntävä säännös siitä, että ulosotonhaltijan on päätöksessään mainittava ne seikat, joiden perusteella hakemus on hylätty. Tämän säännöksen mukaan ei siten ole pidettävä riittävänä sitä, että ulosotonhaltijan kielteisessä päätöksessä ainoastaan yleisesti viitataan olosuhteiden muuttumiseen olennaisesti, vaan ulosotonhaltijan on pyrittävä mahdollisimman täsmällisesti tuomaan esiin ne seikat, joiden se katsoo aiheuttaneen olosuhteiden olennaisen muutoksen. Tämän lisäksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että ulosotonhaltijan on ilmoitettava hakemuksen hylkäävästä päätöksestään myös sen kunnan sosiaalilautakunnalle, jossa lapsella on kotipaikka. Järjestelyn tarkoituksena on se, että sosiaalilautakunta voi tarvittaessa omaaloitteisesti ryhtyä toimenpiteisiin joko siten, että asia pyritään ratkaisemaan sovitteluteitse sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa säädetään, tai siten, että sosiaalilautakunta saattaa huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan asian tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan tehtäviksi lähinnä vain sanamuodollisia muutoksia. Lisäksi tämän momentin yhteyteen on katsottu tarkoituksenmukaiseksi liittää jo nykyisessä laissa oleva säännös siitä, että asian ollessa vireillä muutoksenhaun johdosta ei uuden oikeudenkäynnin vireillepano luonnollisesti tule kysymykseen, vaan tällöin ainoana tarvittavana toimenpiteenä on ulosotonhaltijan tekemä ilmoitus asianomaiselle muutoksenhakutuomioistuimelle.

8 §. Pykälän 1 momenttiin ei ehdoteta tehtäviksi asiallisia muutoksia.

Pykälän 2 momentissa on pyritty täsmentämään niitä perusteita, joiden vallitessa virka-apua voidaan antaa tai joiden vallitessa vastaavasti virka-avun antamisesta voidaan kieltäytyä. Tavoitteena on ollut erityisesti sekä lapsen että muiden asiaan osallisten oikeusturvan parantaminen.

Merkittävin asiallinen muutos tähtää siihen, että virka-avun tapaisessa summaarisessa menettelyssä on vältettävä kajoamista ilman oikeudenkäyntiä luvallisesti syntyneeseen kasvattilapsisuhteeseen tai tähän verrattavaan pitkäaikaiseen hoitosuhteeseen. Tämän vuoksi 1 kohdan säännöksen tavoitteena onkin, että virka-avun antamisen sijasta huoltokysymys pyritäisiin aina saattamaan tuomioistuinten ratkaistavaksi, jos on aihetta olettaa, että lapsen luovuttaminen huoltajalleen saattaisi olla vastoin lapsen etua. Erityisesti on huomattava, että virka-avun antamisesta voidaan tällä perusteella kieltäytyä ainoastaan silloin, kun kasvattilapsisuhte tai hoitosuhde on alunperin syntynyt laillisen huoltajan suostumuksin. Tämän lisäksi säännöksessä on pyritty määrittelemään kaikki ne tekijät, jotka olennaisesti vaikuttavat asian arviointiin. Nämä asiaa harkittaessa huomioon otettavat tekijät on pyritty määrittelemään sillä tavoin, että ne vastaisivat niitä perusteita, joiden vallitessa lapseksiottaminen voi tapahtua, vaikka lapsen vanhemmat eivät ole antaneetkaan suostumustaan lapseksiottamiseen tai ovat peruuttaneet antamansa suostumuksen.

Pykälän 2 momentin 2 kohta vastaa olennaisilta osiltaan voimassa olevan lain säännöstä.

Pykälän viimeiseksi momentiksi on otettu viittaussäännös 2—6 §:ään ja 7 §:n 2 ja 3 momenttiin. Näiden säännösten sisältöä on selostettu jo edellä.

9 §. Pykälä vastaa asiallisesti pääosiltaan voimassa olevan oikeuden sisältöä. Lisäksi säännöstä on täydennetty siten, että noutamisessa on erityisesti pyrittävä toimimaan niin, ettei toimenpide järkytä lasta. Tämän täsmennyksen tarkoituksena on kiinnittää erityisesti huomiota lapsen mielenterveyteen liittyviin kysymyksiin.

11 §. Pykälään on tehty ne seurannaismuutokset, jotka johtuvat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lakiehdotuksen 11 §:stä ja 15 §:n 2 momentista. Sanotuissa lain-

kohdissa on annettu täsmennetyt oikeusohjeet lapsen mielipiteen selvittämisestä sekä lapsen kuulemisesta tuomioistuimessa.

Pykälän 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan on myös ulosotonhaltijan harkitessaan lapsen mielipiteen selvittämistä ja lapsen kuulemista sekä toimeenpannessaan lapsen kuulemisen noudatettava soveltuvin osin sanottuja lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain säännöksiä.

Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi säännös lapsen velvoittamisesta saapumaan kuultavaksi siten, että sakon uhka asetetaan sille, jonka hoidossa lapsi on.

15 a §. Pykälään ei ehdoteta voimassa olevaan lakiin (4 §:n 2 momentti) verrattuna asiallisia muutoksia. Koska kysymyksessä on hallinnollinen säännös, on katsottu aiheelliseksi ehdottaa, että se siirrettäisiin lain loppusäännöksiin.

1.7. Laki isyyslain 15 ja 20 §:n muuttamisesta

Sovellettaessa isyyslain (700/75) 15 §:n säännöksiä tunnustamislausuman antamisesta on käytännössä syntynyt epätietoisuutta siitä, millaisia muoto- ja menettelyvaatimuksia on asetettava tunnustamislausuman antamiselle silloin, kun tunnustamislausuma annetaan ulkomailla.

Vakiintuneiden oikeusperiaatteiden mukaisesti pidetään oikeustointa muodon osalta aina pätevänä, jos se täyttää sen valtion oikeusjärjestyksen asettamat muotovaatimukset, jossa oikeustoimi tehtiin. Kansainvälisen prosessi-oikeuden yleisten periaatteiden mukaan kukin valtio soveltaa pääsääntöisesti oman valtionsa menettelysääntöjä ja vastaavasti ulkomailla suoritettua prosessitointia on pidettävä pätevästi tehtynä, jos sitä tehtäessä on noudatettu asianomaisen ulkomaan omia menettelysääntöjä.

Isyyslain säännöksissä ei myöskään ole nimenomaisia säännöksiä siitä, että näistä periaatteista olisi tunnustamisen menettelyssä poikettava. Lain 15 §:n 1 momentissa on ainoastaan säännökset siitä, että tunnustamislausuman voi antaa julkiselle notaarille sekä että ulkomaanedustusta koskeva lainsäädäntö sääntelee notaarin tehtävien hoidon ulkomaanedustuksen toimesta.

Tämän vuoksi voitaneen jo voimassa olevan oikeuden kannalta pitää verrattain riidattomana edellä mainittujen yleisten periaatteiden mukaisesti, että ulkomailla annettua tunnustamislausumaa voidaan ainakin pääsääntöisesti pitää muodon osalta pätevänä, jos se täyttää sen valtion lainsäädännön asettamat muotovaatimukset, missä tunnustamislausuma annettiin. Tähän lopputulokseen voidaan päätyä siitä riippumatta, luonnehditaanko tunnustamislausuman antaminen yksityisoikeudelliseksi oikeustoimeksi vai prosessuaaliseksi toimenpiteeksi, joka muodostaa osan tunnustamismenettelystä.

Isyyden vahvistamisella on lapsen oikeus-aseman kannalta erittäin keskeinen merkitys. Tämän vuoksi on pidettävä tärkeänä, että lainsäädännössä on mahdollisimman selvät ja täsmälliset säännökset siitä, millaisin edellytyksin ulkomailla annettua tunnustamislausumaa voidaan pitää pätevänä silloin, kun tunnustaminen saatetaan Suomessa tuomarin hyväksyttäväksi. Sen vuoksi ehdotetaan, että isyyslain 15 §:ään lisätään uusi 3 momentti, jonka mukaan ulkomailla annettua tunnustamislausumaa on pidettävä muodon osalta virheettömänä myös silloin, kun se täyttää asianomaisen ulkomaan valtion lainsäädännössä asetetut muotovaatimukset. Tähän liittyen ehdotetaan myös tunnustamisen voimaansaattamista koskevaa 20 §:n 3 momenttia muutettavaksi siten, että säännökseen lisätään viittaus uuteen 15 §:n 3 momenttiin.

Ehdotettujen lainmuutosten johdosta on riidatonta, että miehellä, joka antaa tunnustamislausuman ulkomailla, on näin ollen käytettävissään kaksi vaihtoehtoa muotoa: Hän voi antaa tunnustamislausuman joko Suomen ulkomaan edustustolle noudattaen isyyslaissa säädettyä muotoa taikka hän voi antaa tunnustamislausuman noudattaen sitä muotoa, joka asianomaisen ulkomaan valtion laissa säädetään noudatettavaksi.

1.8. Laki holhouslain muuttamisesta

16 §. Ehdotukseen on otettu vajaavaltaisen käsitteen määritelmä, jonka mukaan vajaavaltaisella tarkoitetaan sekä 18 vuotta nuorempia henkilöitä, jotka välittömästi lain nojalla ovat vajaavaltaisia, että myös henkilöitä, jotka on tuomioistuimen päätöksellä julistettu holhottaviksi. Lisäksi säännöksestä käy

ilmi, että lakiehdotuksessa käytetään 18 vuotta nuoremmista henkilöistä nimitystä ”*alaikäinen*”.

17 §. Ehdotuksen peruslähdekohtana on, ettei täysivaltaisen henkilön oikeudelliseen asemaan kajoavaan toimenpiteeseen saa ryhtyä, ellei hänen etunsa tätä vaadi, sekä ettei toimenpide rajoita täysivaltaisen henkilön oikeuksia enempää kuin hänen etunsa suojaamiseksi on tarpeellista. Tämän mukaisesti holhottavaksi julistaminen voi tulla kysymykseen vain silloin, kun holhottavaksi esitetyn henkilön voidaan yhtäältä todeta olevan *kykensä huolehtimaan itseään tai omaisuuttaan koskevista asioista* ja toisaalta, että tämän asiantilan johdosta henkilön *taloudellinen asema, toimeentulo tai muut tärkeät edut ovat ilmeisesti vaarassa*.

Harkittaessa, puuttuuko henkilöltä kyky huolehtia itseään tai omaisuuttaan koskevista asioista, ei ehdotuksen mukaan ole merkitystä sillä, mistä syystä mahdollisesti todettavissa oleva kyvyttömyys on aiheutunut. Voitanee kuitenkin perustellusti olettaa, että myös vastaisuudessa tulee holhottavaksi julistamista koskevista asioista suurin osa olemaan tapauksia, joissa joko mielisairaus tai kehitysvammaisuus tuodaan esiin holhottavaksi julistamisen pääasiallisena syynä. On kuitenkin korostettava, että ehdotuksen mukaan mielen-terveyden häiriöt tai psyykkinen vajaakehittyneisyys eivät vielä sinänsä muodosta riittävää perustetta holhottavaksi julistamiselle.

Tämän vuoksi ei holhottavaksi julistamista harkittaessa tule antaa ratkaisevaa merkitystä sille seikalle, voidaanko holhottavaksi esitetyn henkilön poikkeava tila lukea jonkin käytössä olevan mielisairauden tautiluokituksen piiriin kuuluvaksi. Tämän sijasta päätöksenteossa on olennaista se, että ratkaisu perustuu nimenomaan henkilön sosiaalisen tilanteen ja sosiaalisen toimintakyvyn sekä ennustettavissa olevien vaaratilanteiden ja suojan tarpeen arviointiin yleisen elämäkokemuksen pohjalta. Tuomioistuimen tehtävänä on siten muodostaa etukäteisarvostelma holhottavaksi esitetyn henkilön todennäköisestä kyvystä ja taidosta huolehtia vastaisuudessa asioistaan. Tätä ennustetta tehtäessä voidaan luonnollisesti aina käyttää todisteina henkilön aikaisempaa käyttäytymistä koskevia seikkoja sekä myös selvityksiä esimerkiksi hänen tekemistään yksittäisistä oikeustoimista tai muista toimenpiteistä.

Holhottavaksi julistaminen ei kuitenkaan ehdotetun 2 momentin mukaan tule kysymykseen silloin, kun holhottavaksi esitetyn henkilön edut voidaan riittävästi suojata siten, että määrätään uskottu mies huolehtimaan holhottavaksi esitetyn henkilön asioista. Uskotun miehen määrääminen holhottavaksi julistamisen korvaavana toimenpiteenä tulee ennen muuta kysymykseen silloin, kun henkilö on esimerkiksi pysyvästi laitoshoidossa tai kun muutoin voidaan pitää ilmeisenä, että holhottavaksi esitetty ei omilla toimenpiteillään kykene tai todennäköisesti ei tule vaarantamaan onna asemaansa ja etujaan.

17 a §. Kun tuomioistuin katsoo, että holhottavaksi esiteyty henkilö on julistettava holhottavaksi, on tuomioistuimella ehdotuksen mukaan valta lisäksi harkita, tuleeko holhottavaksi julistaminen olemaan voimassa määräämättömän ajan, toistaiseksi, vai asetaanko holhottavaksi julistamista koskevan päätöksen voimassaololle määräaika. Ehdotusta laadittaessa on edellytetty, että holhottavaksi julistaminen on voimassa toistaiseksi, jos on ilmeistä, että holhottavaksi esitetyn henkilön tilassa ei vastaisuudessa tapahdu muutosta. Jollei näin ole laita, on holhottavaksi julistaminen määrättävä olemaan voimassa ainoastaan päätöksessä asetetun määräajan. Määräajan pituutta harkittaessa on tuomioistuimelle annettu vapaa harkintavalta kussakin tapauksessa esiin tulneiden seikkojen mukaisesti.

Silloin, kun holhottavaksi julistaminen on voimassa ainoastaan päätöksessä asetetun määräajan, holhottavaksi julistamisen vaikutukset raukeavat itsestään määräajan kuluttua umpeen. Holhottavaksi julistamista koskeva asia voidaan kuitenkin saattaa uudelleen tuomioistuimen harkittavaksi jo ennen määräajan päättymistä siten kuin 17 b §:n 2 momentissa on ehdotettu säädettäväksi.

17 b §. Voimassa olevan holhouslain 17 §:n mukaan voi tuomioistuin pidentää vajaavaltaisuuden aikaa yli yleisen täysivaltaisuusikärajan, jos voidaan katsoa, ettei holhottava alaikäisyytensä aikana tule saavuttamaan täysivaltaisuuden vaatimaa kypsyyttä ja vakavuutta. Vajaavaltaisuuden kestoajan pidentäminen ei edellytä sitä, että säännönmukaiset holhottavaksi julistamisen perusteet ovat olemassa. Päätös vajaavaltaisuuden pidentämisestä

voidaan ulottaa olemaan voimassa enintään siihen saakka, kun henkilö täyttää 22 vuotta.

Tähän lakiehdotukseen ei ole otettu säännöksiä vajaavaltaisuuden pidentämisestä yli täysivaltaisuusikärajan. Sen sijaan ehdotetaan, että alaikäinen voidaan julistaa holhottavaksi jo silloin, kun hän on täyttänyt 17 vuotta. Holhottavaksi julistaminen voi tällöinkin tapahtua, jos säännönmukaiset, 17 §:n mukaiset holhottavaksi julistamisen perusteet ovat olemassa. Päätöksellä, jolla alaikäinen on julistettu holhottavaksi, ei kuitenkaan sinänsä ole mitään oikeudellisia vaikutuksia ennen kuin alaikäinen täyttää 18 vuotta, vaikka päätös sanottua ajankohtaa ennen olisi-kin tullut lainvoimaiseksi. Toisaalta päätös tulee voimaan välittömästi holhottavaksi julistetun alaikäisen täyttäessä 18 vuotta ilman että päätöksen voimaansaattamiseksi on tarpeen ryhtyä mihinkään erityisiin toimenpiteisiin.

Silloin kun tuomioistuin on julistaessaan henkilön holhottavaksi päättänyt, että holhottavaksi julistaminen on voimassa päätöksessä asetetun määräajan, voidaan kysymys asianomaisten henkilön julistamisesta uudelleen holhottavaksi saattaa tuomioistuimen harkittavaksi jo määräajan päättymistä edeltävän vuoden aikana. Tämän säännöksen tarkoituksena on ehkäistä se, että suojan ja holhouksen tarpeessa oleva henkilö ei määräajan päätyttyä joudu olemaan — edes lyhytaikaisesti — vailla sitä suojaa, joka holhottavaksi julistamisella on tarkoitus antaa. Ehdotettu säännös vastaa siten asiallisesti niitä tavoitteita, joihin myös 1 momentin säännös alaikäisen holhottavaksi julistamisesta tähtää.

17 c §. Voimassa olevassa holhouslaissa ei ole nimenomaisia säännöksiä siitä, miten ja millaisin edellytyksin päätös, jolla henkilö on julistettu holhottavaksi, voidaan saattaa uudelleen tuomioistuimen harkittavaksi. Tämän vuoksi on lakiehdotukseen katsottu aiheelliseksi ottaa asiasta säännös, jonka mukaan holhottavaksi julistaminen voidaan uudessa oikeudenkäynnissä kumota tuomioistuimen päätöksellä. Holhottavaksi julistavan päätöksen lainvoimaisuus ei siten estä asian uudelleen käsittelyä, jos olosuhteet aikaisemman päätöksen jälkeen ovat siten muuttuneet, ettei holhottavaksi julistamisen perusteita enää ole olemassa.

17 d §. Pykälään on otettu säännökset holhottavaksi julistamista tai sen kumoamista koskevan asian vireillepanotavasta sekä siitä, ke-

nellä näissä asioissa on puhevalta. Pääperiaatteiltaan säännökset vastaavat voimassa olevaa oikeutta. Olennaisimmat eroavuudet ovat seuraavat:

Voimassa olevan holhouslain 20 §:n mukaan holhottavaksi julistamista koskeva asia pannaan vireille hakemuksella myös silloin kun esityksen holhottavaksi julistamisesta tekee holhottavaksi esitetyn puoliso, sukulainen tai holhouslautakunta. Tämä järjestely ehdotetaan 2 momentissa muutettavaksi siten, että holhottavaksi julistamista koskeva asia on aina pantava vireille kanteella, jos esityksen holhottavaksi julistamisesta tekee joku muu kuin se, jonka holhottavaksi julistamisesta on kysymys. Kanne on luonnollisesti ajettava sitä henkilöä vastaan, jota esitetään holhottavaksi.

Kuten jo edellä on todettu, ei voimassa olevaan holhouslakiin sisälly nimenomaisia säännöksiä holhottavaksi julistamisen kumoamisesta. Ehdotetun 3 momentin mukaan olisi holhottavaksi julistamisen kumoamista koskeva asia pantava vireille hakemuksella. Holhottavaksi julistamisen kumoamisesta olisi puhevalta vajaavaltaisen ohella kaikilla niillä henkilöillä, joilla ehdotetun 2 momentin mukaan on puhevalta holhottavaksi julistamista koskevassa asiassa. Holhottavaksi julistamisen kumoamista koskevan hakemuksen voisi siten tehdä myös holhouslautakunta.

18 §. Holhottavaksi julistamista koskevassa asiassa on pääsääntöisesti kuultava holhottavaksi esitettyä henkilöä henkilökohtaisesti tuomioistuimessa. Tästä pääsäännöstä on ainoastaan kaksi poikkeusta. Kuuleminen ei ensiksi ole tarpeen silloin, kun holhottavaksi julistamista koskeva vaatimus on siinä määrin perusteeton, että se voidaan hylätä jo käytettävissä olevan selvityksen perusteella. Tässä tapauksessa ei holhottavaksi esitetyn kuulemisella luonnollisestikaan ole merkitystä enää asian selvittämisen kannalta eikä kuulemista tämän vuoksi ole toimitettava. Toiseksi asianomaisen henkilön kuulemisesta voidaan luopua silloin, kun kuulemisesta aiheutuisi holhottavaksi esitetylle kohtuutonta haittaa. Kohtuuttomalla haitalla on säännöksessä tarkoitettu erityisesti tapauksia, joissa holhottavaksi esitetty henkilö on mielenterveydellisten syiden vuoksi hoidettavana ja on selvitetty, että holhottavaksi julistamisen edellytykset ovat toisaalta olemassa ja että toisaalta holhottavaksi esitetyn henkilökohtainen kuule-

minen tulisi ilmeisesti olemaan asianomaisen henkilön mielenterveyden sekä hoidollisten näkökohtien kannalta vahingollista. Sen sijaan holhottavaksi esitettyä henkilöä ei voida jättää kuulematta yksinomaan sillä perusteella, että holhottavaksi julistamisen edellytyksistä olisi oikeudenkäynnissä tuomioistuimen käsityksen mukaan jo esitetty riittävä näyttö. Myöskään yksin se seikka, että holhottavaksi esitetty henkilö on laitoshoidossa, ei oikeuta jättämään kuulemista toimittamatta, vaikka kuulemisesta aiheutuisikin esimerkiksi matkojen ja kuljetusten johdosta käytännöllisiä vaikeuksia ja kustannuksia.

19 §. Holhottavaksi julistamista koskevassa asiassa annettavat väliaikaiset määräykset on pyritty sääntelemään yhdenmukaisesti 17 §:n pääperiaatteiden kanssa. Tämän mukaisesti ensisijaisena väliaikaistoimenpiteenä tulee 1 momentin mukaan kysymykseen uskotun miehen määrääminen hoitamaan toistaiseksi holhottavaksi esitetyn asioita. Jos uskotun miehen määräämistä ei voida pitää asiassa riittävänä toimenpiteenä, voi tuomioistuin kuitenkin määrätä väliaikaisesti, että holhottavaksi esitetty henkilö on oleva holhouksen alainen kunnes asiasta lopullisesti päätetään (2 momentti).

Säännökset näiden väliaikaismääräysten voimassaolosta ja peruuttamisesta on otettu 75 §:n 2 momenttiin.

20 §. Pykälän 1 momentin alussa on ilmaistu vajaavaltaisuuden keskeisin oikeusvaikutus: pääsääntöisesti vajaavaltaiselta puuttuu oikeustoimikelpoisuus. Merkittävä poikkeus tästä pääsäännöstä on 1 momenttiin otettu säännös, jonka mukaan vajaavaltainen voi tehdä oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia sekä merkitykseltään vähäisiä. Vaikka vastaavaa nimenomaista säännöstä ei sisällykään voimassa olevaan holhouslakiin, voitaneen kuitenkin katsoa, että säännös asiallisesti vastaa voimassa olevaa oikeutta.

Ehdotetun 2 momentin mukaan on vajaavaltaisella oikeus itse määrätä sellaisesta omaisudesta, jonka hän vajaavaltaisuuden aikana on omalla työllään ansainnut. Tällainen määräysvalta kuuluu jokaiselle vajaavaltaiselle, sekä holhottavaksi julistetulle että alaikäisyyden johdosta vajaavaltaiselle henkilölle. Alaikäisten osalta säännöksen ulottuvuutta ei ole rajoitettu alaikäisen iän perusteella, joskin on ilmeistä, että säännöksellä ei juurikaan ole merkitystä alle 15 vuotiaitten alaikäisten osalta.

Vajaavaltaiselle 2 momentin mukaan kuuluva oikeus vallita ansiotulojaan saattaa joissakin tapauksissa olla ristiriidassa holhouksen tai huollon tavoitteiden ja vajaavaltaisen etujen suojaamisen kanssa. Jos tällaisia ristiriitoja tulisi esiin, voitaisiin vajaavaltaisen määräämisvalta 3 momentin nojalla syrjäyttää siten, että holhooja ottaa holhouslautakunnan suostumuksella omaisuuden yksin vallittavakseen. Tätä säännöstä laadittaessa on edellytetty, että holhouslautakunta luvan myöntäessään määrittelee sen omaisuuden tai ne varat, jotka siirtyvät holhoojan vallintaan. Tämä määrittely voi tapahtua esimerkiksi yksilöimällä se omaisuusobjekti tai ne varat, jotka holhoojan vallintaan siirtyvät, tai siten, että esimerkiksi tietystä yksilöidystä työsuhteesta saatava palkka tulee myös vastaisten erääntyvien palkkasaamisten osalta kuulumaan holhoojan määräämisvaltaan. Sen sijaan holhouslautakunnalla ei olisi 3 momentin nojalla valtaa kokonaisuudessaan syrjäyttää 20 §:n 2 momentin säännöstä vajaavaltaisen oikeudesta vallita omia työansioitaan.

21 §. Pykälän sisältö on olennaisissa kohdin voimassa olevan lainsäädännön ja oikeuskäytännön mukainen. Lisäksi 2 momenttiin on otettu nimenomainen viittaus siitä, että vajaavaltaisen oikeus tehdä testamentti on säännelty erikseen perintökaareissa (9 luvun 1 §).

22 §. Kun vajaavaltaisen tekemä oikeustoimi osoittautuu tehottomaksi, on kumpaisenkin sopijapuolen pääsääntöisesti palautettava vastaanottamansa suoritukset tai niiden arvo. Vajaavaltaisen aseman suojaamiseksi tätä palautusvelvollisuutta on vajaavaltaisen osalta kuitenkin rajoitettu. Nämä säännökset vastaavat vakiintunutta oikeuskäytäntöä.

23—25 §. Säännöksiin on otettu oikeusohjeet alaikäisen holhoojista, tuomioistuimen velvollisuudesta määrätä vajaavaltaiselle holhooja sekä useampien holhoojien määräämisestä vajaavaltaiselle ja tehtävien jakamisesta näiden kesken. Lisäksi säännöksiin on otettu ohje väliaikaismääräyksen antamisesta holhoojan määräämistä koskevassa asiassa. Nämä säännökset vastaavat asiallisesti olennaisissa kohdin voimassa olevaa oikeutta.

26 §. Pykälän 1 momentissa on tyhjentäviesti säännelty holhoojan toimen ehdottomat esteet. Sen mukaan tällaisena ehdottomana esteenä holhoojan tehtävälle on ainoastaan vajaavaltaisuus. Henkilö, joka on alaikäisyyden johdosta vajaavaltainen tai joka on julistettu holhottavaksi, ei voi lain nojalla tulla

lapsensa holhoojaksi eikä tällaista henkilöä myöskään voida tuomioistuimen päätöksellä määrätä holhoojan tehtävään. Kun holhooja julistetaan holhottavaksi, lakkaa holhoojan tehtävä välittömästi holhottavaksi julistamista koskevan päätöksen nojalla ilman, että holhoojan tehtävän lakkaamisesta on tarpeen antaa erillistä ratkaisua.

Alaikäisen lapsen *huoltajana* voi sensijaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lakiehdotuksen mukaan olla myös vajaavaltainen henkilö. Alaikäisen lapsen vanhemmat ovat siten lapsensa huoltajia vajaavaltaisuudesta huolimatta. Alaikäisyyden johdosta vajaavaltainen huoltaja ei kuitenkaan saata 26 §:n 1 momentin mukaan olla lapsensa holhooja. Jos lapsella tällaisessa tilanteessa ei olisi holhoojaa, tulee lapselle määrätä holhooja. Holhoojan määräys on tällaisessa tapauksessa kuitenkin 26 §:n 2 momentin mukaan voimassa ainoastaan sen ajan, jonka alaikäisyydestä johtuva vajaavaltaisuus kestä. Jos alaikäisyyden johdosta vajaavaltainen huoltaja sen sijaan julistettaisiin holhottavaksi ennen kuin hän täyttää 18 vuotta, tulisi tämä holhottavaksi julistaminen 17 b §:n 1 momentin sekä 26 §:n 1 momentin toisen virkkeen johdosta aiheuttamaan, että huoltaja ei voisi 18 vuotta täyttäessään tulla lapsensa holhoojaksi sekä että lapselle määrätyn holhoojan tehtävä jatkuisi.

On erityisesti huomattava, että silloin, kun holhooja julistetaan holhottavaksi ja hänelle määrätään holhooja, ei näin määrätty holhooja automaattisesti tämän päätöksen nojalla tule sen vajaavaltaisen henkilön holhoojaksi, jonka holhoojana holhottavaksi julistettu henkilö tätä ennen oli toiminut (vrt. holhouslain 24 §:n 2 momentti). Vajaavaltaiselle, jonka holhooja julistetaan holhottavaksi, on erikseen määrättävä holhooja, mikä voi luonnollisesti tapahtua myös samassa oikeudenkäynnissä, jossa on kysymys holhoojan julistamisesta holhottavaksi.

27 §. Kuten edellä on esitetty, on holhoojan tehtävän ehdottomana edellytyksenä se, että holhoojaksi esitetty henkilö on täysivaltainen. Tämän lisäksi holhoojan tehtävään määrääminen edellyttää, että holhottavaksi esitetty on antanut suostumuksensa holhoojan tehtävään.

Harkittaessa, voidaanko holhoojaksi suostuva henkilö määrätä holhoojaksi, tulee tuomioistuimen ehdotuksen mukaan lisäksi harkita, kykeneekö asianomainen henkilö hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti ja

vajaavaltaisen etua silmällä pitäen. Tässä harkinnassa on tuomioistuimen luonnollisesti otettava huomioon kaikki ne seikat, joilla on asian kannalta merkitystä. Erityisesti huomioon otettavina seikkoina on lisäksi korostettu toisaalta holhoojaksi esitetyn henkilön taidon ja kokemuksen arviointia sekä holhoukseen kuuluvien tehtävien laadun ja laajuuden huomioon ottamista.

28 §. Ehdotetun 1 momentin mukaan holhooja on tuomioistuimen päätöksellä vapautettava tehtävästään, jos hän osoittautuu siihen sopimattomaksi, siitä riippumatta, mistä syystä tämä johtuu. Harkittaessa, onko holhoojaa pidettävä tehtävään sopimattomana, on luonnollisesti ensi sijassa kiinnitettävä huomiota 26 §:n säännöksiin ja ennen kaikkea siihen, miten holhooja on tehtäväänsä hoitanut. Holhoojan vapauttaminen tulee ennen muuta siten kysymykseen, jos hän on laiminlyönyt holhoojan tehtävien hoitamisen taikka jos hän on osoittautunut ilmeisen kykenemättömäksi tehtävään taikka jos on olemassa ilmeinen vaara, että holhooja tulee vastaisuudessa menettelemään vajaavaltaisen etua loukkaavalla tai vaarantavalla tavalla. Holhooja voidaan 28 §:n 1 momentin säännöksen nojalla vapauttaa tehtävästään siitä riippumatta, onko hänen asemansa syntynyt välittömästi lain nojalla (vanhemmat) vai onko hänen asemansa perustunut tuomioistuimen päätökseen. On kuitenkin erityisesti korostettava, että säännös koskee ainoastaan niitä perusteita, joiden vallitessa henkilö voidaan vapauttaa holhoojan tehtävästä. Säännös ei siten lainkaan koske kysymystä, millä edellytyksillä alaikäisen lapsen *huoltaja* voidaan vapauttaa tästä tehtävästään ja huolto uskoa jollekin muulle henkilölle, vaan tämä kysymys on säännelty lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa lakiehdotuksessa.

Pääsääntöisesti holhoojan tehtävään määräämisen edellytyksenä on holhoojaksi esitetyn henkilön suostumus. Näin ollen on luonnollista, että henkilö, joka suostumuksensa perusteella on määrätty holhoojaksi, voidaan vapauttaa tästä tehtävästään, jos hän ei enää halua toimia holhoojana. Alaikäisen lapsen täysivaltainen vanhempi tulee kuitenkin suostumuksesta riippumatta lapsensa huoltajaksi välittömästi lain nojalla. Tällöin hän tulee myös samalla lapsensa holhoojaksi, jos holhouksesta ei myöhemmin toisin päätetä. Vanhemmalla on siis pääsääntöisesti velvollisuus toimia sekä lapsensa huoltajana että holhoojana. Kun tätä

pääsääntöä ei kuitenkaan ole perusteltua ylläpitää poikkeuksettomana, on ehdotetun 2 momentin mukaan mahdollista vapauttaa myös vanhempi holhoojan tehtävästä omasta pyynnöstään, jos tähän on erityisiä syitä. Tällaisena syynä saattaa tulla kysymykseen luonnollisesti 28 §:n 1 momentissa mainittu tehtävään sopimattomuus. Lisäksi erityisenä syynä voi olla esimerkiksi se, että alaikäisellä lapsella on erittäin huomattava omaisuus, jonka hoitaminen vaatii runsaasti työtä ja sellaista asiantuntemusta, jota lapsen vanhemmalla ei ole. Tällaisessa tapauksessa voidaan vanhempi siis vapauttaa pyynnöstään holhoojan tehtävästä ja vastuusta sekä määrätä samalla lapselle riittävän asiantuntemuksen ja pätevyyden omaava holhooja.

29 §. Ehdotuksen mukaan voi tuomioistuin vapauttaa holhoojan myös väliaikaisella määräyksellä tehtävästään. Tällainen määräys on voimassa siihen saakka kunnes asiasta lopullisesti päätetään. Väliajaksi tuomioistuimen on määrättävä sovelias henkilö huolehtimaan holhoojan tehtävien hoitamisesta.

30 §. Holhoojan määräämistä ja tehtävästä vapauttamista koskevat oikeudenkäynnit pannaan vireille hakemuksella. Puhevalta näissä asioissa on pyritty sääntelemään siten, että puhevallan järjestely vastaisi 17 d §:n 2 ja 3 momentin säännöksiä. Tämän lisäksi on vajaavaltaisella itsellään puhevalta, jos hän on täyttänyt 15 vuotta ja hän voi säännöksen mukaan tällöin myös *itse* tehdä hakemuksen eli myös itsenäisesti käyttää puhevaltaansa oikeudenkäynnissä. Silloin kun alaikäisyys on vajaavaltaisuuden perusteena, voi asiaa koskevan hakemuksen tehdä myös alaikäisen huoltaja tai sosiaalilautakunta.

31 §. Pykälä sisältää oikeusohjeen tuomioistuimen velvollisuudesta kuulla holhoojaa asiassa, joka koskee hänen vapauttamistaan tehtävästään.

33 §. Lakiehdotuksen mukaan holhous tarkoittaa vajaavaltaisen omaisuuden hoitoa. Tämän mukaisesti on holhoojan tehtäväksi uskottu toisaalta kaikki omaisuuden hoitoon kuuluvat tehtävät. Lisäksi holhoojalle kuuluu edustaa vajaavaltaista tätä sitovin vaikutuksin asioissa, jotka koskevat vajaavaltaisen omaisuutta tai muutoin taloudellisia asioita. Edellä sanotun lisäksi tarkoituksena on painottaa sitä, että holhoojan tulee tässä tehtävässään ennen kaikkea toimia vajaavaltaisen edun mukaisesti.

34 §. Ehdotus vastaa olennaisissa kohdin voimassa olevan holhouslain säännöksiä. Lisäksi sanonnalla "turvata" on haluttu osoittaa, että huollon ja hoidon voi järjestää olosuhteista riippuen joko holhooja tai siten, että holhooja järjestää holhottavaksi julistetulle esimerkiksi asianmukaisen laitoshoidon.

35 §. Pykälässä ehdotetaan täsmennettäväksi jo 33 §:ssä edellytettyä holhoojan edustusvaltaa ja sen rajoja. Edustusvallan sisältö on määritelty 1 momentissa, jossa nimenomaisesti on kielletty holhoojaa lahjoittamasta vajaavaltaisen omaisuutta. Jos holhooja kiellosta huolimatta lahjoittaisi vajaavaltaisen omaisuutta, ei lahjoitus sido vajaavaltaista silloinkaan, kun lahjan saaja on olettanut holhoojalla olleen valan lahjoituksen tekoon.

Pykälän 2 momentissa on lueteltu ne tilanteet, joissa holhoojalla ei ole edustusvaltaa holhoojan ja vajaavaltaisen välisen eturistiriidan johdosta. Nämä säännökset vastaavat asiallisesti voimassa olevassa oikeudessa vakiintuneita periaatteita.

36 §. Säännökset vastaavat olennaisilta osin voimassa olevan holhouslain säännöksiä (37 §). Silloin kun vajaavaltaisella on useampia holhoojia, on katsottava, että yhdelläkin holhoojista on yleisten oikeusperiaatteiden mukaan valta pätevästi vastaanottaa vajaavaltaiseen kohdistettuja tahdonilmaisuja sekä maksuja. Tämän vuoksi ei tätä tarkoittavan nimenomaisen oikeusohjeen sisällyttämistä säännökseen ole pidetty tarpeellisena.

37 §. Tarkoituksena on korostaa holhoojan ja vajaavaltaisen yhteistoimintaa erityisesti sellaisissa asioissa, jotka vajaavaltaisen kannalta ovat tärkeitä. Tällaisen yhteistoiminnan edellytyksenä luonnollisesti on se, että vajaavaltainen kykenee ymmärtämään kyseessä olevan asian tai toimenpiteen merkityksen.

42 §. Pykälään sisältyvä säännös liittyy asiallisesti holhoojan velvollisuudet määrittelevään 33 §:n yleissäännökseen. Omaisuuden hoidon tarkoitusta koskevan erityissäännöksen nimenomaisena tarkoituksena on painottaa sitä, että omaisuuden ja sen tuoton käyttö tulee järjestää ennen muuta pitäen silmällä vajaavaltaisen omaa etua eikä esimerkiksi siten, että omisuus pyritäisiin säilyttämään mahdollisimman koskemattomana vastaisten perillisten varalle.

43 §. Täsmällisemmät omaisuuden hoidon periaatteita koskevat oikeusohjeet on otettu tähän pykälään. Voimassa olevan holhouslain säännökset (42 §) ovat tulkittavissa siten, että vajaavaltaisen omaisuus tulee varsin laajalti pyrkiä muuttamaan käteiseksi rahaksi. Vaikka säännöksiä ei tällä tavoin liene nykyisin käytännössä sovellettukaan, on 43 §:n 1 ja 2 momenttiin katsottu tarpeelliseksi ottaa nimenomaiset säännökset siitä, että vajaavaltaisen henkilökohtaista käyttöä palveleva omaisuus on jätettävä vajaavaltaisen omistukseen ja hallintaan sekä siitä, että vajaavaltaiselle on jätettävä olosuhteisiin nähden kohtuullinen määrä käteisvaroja sekä että vajaavaltaisen asuntona tai tämän mahdollisen elinkeinon harjoittamista palveleva omaisuus ja muu vajaavaltaiselle tärkeä omaisuus on säilytettävä sellaisenaan vajaavaltaisen omistuksessa. Vajaavaltaisen omistuksessa on erityisesti säilytettävä sellainen omaisuus, jolla vajaavaltaiselle voidaan olettaa olevan tunnesyistä erityistä arvoa.

Säännös vajaavaltaisen muiden varojen sijoittamisesta on otettu 3 momenttiin.

46 §. Voimassa olevaa 46 §:n säännöstä ehdotetaan muutettavaksi ainoastaan siten, että siitä poistetaan viittaus voimassa olevan holhouslain 34 §:n 1 momenttiin.

73 §. Pykälän 1 momenttiin on otettu oikeusohjeet tiedoksiannon toimittamisesta holhouslautakunnan käsiteltävässä asiassa. Nämä säännökset on muutettu siten, että ne vastaavat tiedoksiannosta hallintoasioissa annetun lain (232/66) säännöksiä. Tiedoksiannon toimittamisesta tuomioistuimen käsiteltävässä asiassa on taas 2 momentin mukaan noudatettava yleisiä oikeudenkäyntimenettelyä koskevia säännöksiä.

75 §. Pykälän 1 momentissa on lueteltu ne tuomioistuinratkaisut, joita on heti noudatettava ja jotka ovat siis täytäntöönpantavissa, vaikka ne eivät olekaan saaneet lainvoimaa. Säännös koskee sekä alioikeuden että hovioikeuden antamia ratkaisuja.

Jos hovioikeus kumoaa alioikeuden päätöksen, jolla henkilö on julistettu holhottavaksi, on hovioikeuden päätöstä 2 momentin mukaan noudatettava vasta kun se on saanut lainvoiman. Hovioikeus voi kuitenkin määrätä, että päätöstä on heti noudatettava.

Pykälän 3 momentin mukaan holhottavaksi julistamisen kumoamista koskevaa tuomioistui-

men päätöstä on noudatettava vasta päätöksen saatua lainvoiman. Tämä koskee sekä hovi-oikeuden muutoksenhaun johdosta antamaa päätöstä että alioikeuden päätöstä.

Pykälän 4 momenttiin on otettu selventävät säännökset väliaikaisratkaisujen voimassaolosta sekä tuomioistuimen vallasta muuttaa tai peruuttaa antamansa väliaikaismääräys.

75 a §. Pykälä vastaa olennaisilta osiltaan voimassa olevan holhouslain 21 §:ää. Erona on kuitenkin se, että holhottavaksi julistamisesta ja holhottavaksi julistamisen kumoamisesta annettu päätös on ainoastaan kerran julkaistava virallisessa lehdessä.

Voimaantulo- ja soveltamissäännökset. Lain voimaantulosäännöksissä on aluksi ilmaistu pääsääntö, jonka mukaan holhouslain uusia säännöksiä on noudatettava riippumatta siitä, milloin holhottavaksi julistamista tai holhouksenalaisuuden pidentämistä koskeva päätös on annettu (2 mom.). Uutta lakia on noudatettava myös oikeudenkäynnissä, joka on muutoksenhaun johdosta vireillä ylemmässä tuomioistuimessa (4 mom.).

Lain voimaantulo ei kuitenkaan 3 momentin mukaan muuta tai kumoa ennen lain voimaantuloa annettua päätöstä, jolla henkilö on julistettu holhottavaksi tai jolla holhousaikaa on pidennetty.

1.9. Laki holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 3 ja 7 §:n muuttamisesta

Lakiin ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan ne viittaussäännöksiä koskevat seurannaismuutokset, jotka johtuvat ehdotetuista holhouslain muutoksista. Lisäksi tässä yhteydessä voidaan huomauttaa siitä, että lapsen huoltoa ja tapausoikeutta koskevan lakiehdotuksen 8 §:n mukaan lapsen *huolto* voidaan vanhempien sijasta tai ohella uskoa vain sellaiselle muulle henkilölle, joka on antanut tähän *suostumuksensa*. Tästä on seurauksena, että myöskaan virkaholhojaa taikka holhouksia hoitamaan nimettyä henkilöä ei voida määrätä alaikäisen lapsen huoltajaksi, jollei huoltajan tehtävään ole suostuttu, vaikka suostumus ei olekaan tarpeen sil-

loin, kun kysymys on yksinomaan *holhoajan* määräämisestä alaikäiselle lapselle.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Holhouslakiin ehdotetun 79 §:n mukaan tul- laan tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta antamaan asetuksella. Tällaisia tarkempia säännöksiä on tarkoitus antaa muun muassa eri viranomaisten välisestä yhteistoiminnasta ja tietojen vaihdosta, päätösten julistamisesta sekä ilmoitusten tekemisestä holhousta koskevissa asioissa. Ehdotettujen lapsen huoltoa koskevien uusien säännösten johdosta tulee myös harkittavaksi, mitä muutoksia ja tarkistuksia on aiheellista tehdä isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta annettuun asetukseen (673/76) sekä tuomioistuimen eräistä perhe- ja henkilöoikeudellisista ratkaisuista tehtävistä ilmoituksista annettuun asetukseen (676/75).

Näiden säännösten sisältö ja tarkistusten aiheellisuus riippuu olennaisesti siitä, minkä sisältöisenä ehdotetut uudet säännökset tulevat lopullisesti voimaan. Lisäksi säännösten valmistelun tulee tapahtua yhteistoiminnassa useiden eri viranomaisten kesken. Tämän johdosta ei luonnoksia tarkemmiksi säännöksiksi ole ollut mahdollista toimittaa eduskunnalle samanaikaisesti tätä esitystä annettaessa.

3. Voimaantulo

Esitykseen sisältyy useita olennaisia muutoksia nykyisin voimassa olevaan lainsäädäntöön. Näillä muutoksilla on merkitystä sekä yksityisten kansalaisten että säännöksiä soveltavien viranomaisten kannalta. Jotta viranomaisilla olisi riittävästi aikaa perehtyä uusiin säännöksiin ja jotta kansalaisille voitaisiin riittävän tehokkaasti tiedottaa uuden lainsäädännön sisällöstä, olisi lain hyväksymisen ja sen voimaantulon välille jätettävä riittävästi aikaa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että säännökset tulisivat voimaan noin vuoden kuluttua niiden hyväksymisestä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lapsen huolto

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

2 §

Tapaamisoikeus

Tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu.

Lapsen vanhempien tulee keskinäisessä yhteisymmärryksessä ja pitäen silmällä ennen kaikkea lapsen etua pyrkiä siihen, että tapaamisoikeuden tarkoitus toteutuu 1 §:ssä säädettyjen periaatteiden mukaisesti.

3 §

Lapsen huoltajat

Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu.

Lapsen huolto päättyy, kun lapsi täyttää kahdeksantoista vuotta tai sitä ennen menee avioliittoon.

4 §

Huoltajan tehtävät

Lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista.

Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin.

Huoltaja edustaa lasta tämän henkilöä koskeissa asioissa, jollei laissa ole toisin säädetty.

5 §

Huoltajien yhteistoiminta

Lapsen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty.

Jos joku huoltajista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua lasta koskevan

päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästymisestä aiheutuisi haittaa, ei hänen suostumuksensa asiassa ole tarpeen. Asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat kuitenkin päättää vain yhdessä, jollei lapsen etu ilmeisesti muuta vaadi.

2 luku

Huoltajat ja tapaamisoikeus

6 §

Huoltajat lapsen syntymän perusteella

Lapsen vanhemmat, jotka lapsen syntyessä ovat avioliitossa keskenään, ovat kumpikin lapsensa huoltajia. Jos vanhemmat eivät lapsen syntyessä ole avioliitossa keskenään, on äiti lapsensa huoltaja.

Jos toinen vanhemmista on yksin lapsensa huoltaja ja vanhemmat menevät keskenään avioliittoon, tulevat he molemmat lapsensa huoltajiksi.

7 §

Vanhempien sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Vanhemmat voivat sopia siitä,

1) että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti;

2) että lapsen tulee asua toisen vanhempansa luona, jos vanhemmat eivät asu yhdessä;

3) että lapsen huolto uskotaan yksin toiselle vanhemmalle;

4) että lapsella on oikeus vanhempien sopimalla tavalla pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu.

8 §

Sopimuksen vahvistaminen

Sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on tehtävä kirjallisesti ja se on esitettävä vahvistettavaksi sen kunnan sosiaalilautakunnalle, missä lapsella on kotipaikka. Sosiaalilautakunnan on, harkitessaan voidaanko sopimus vahvistaa, otettava huomioon lapsen etu ja lapsen omat toivomukset siten kuin 10 ja 11 §:ssä säädetään. Sopimus on jätettävä vahvistamatta, jos kumpikaan lapsen vanhemmista ei ole lapsen huoltaja.

Sopimus, jonka sosiaalilautakunta on vahvistanut, on voimassa ja voidaan panna täytäntöön niin kuin tuomioistuimen antama lainvoimainen päätös.

9 §

Tuomioistuimen päätös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Tuomioistuin voi päättää,

1) että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti;

2) että lapsen tulee asua toisen vanhempansa luona, jos vanhemmat eivät asu yhdessä;

3) että lapsen huolto uskotaan yksin toiselle vanhemmalle;

4) että lapsen huolto uskotaan vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle, joka on antanut tähän suostumuksensa;

5) että lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu.

Jos vanhemmat tai toinen heistä ovat lapsensa huoltajia, voi tuomioistuin uskoa lapsen huollon 1 momentin 4 kohdan mukaisesti vanhempien sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle vain, jos tähän on lapsen kannalta erittäin painavia syitä.

Tuomioistuin voi tarvittaessa antaa määräyksiä huoltajan tehtävistä, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä, jos lapsella on kaksi tai useampia huoltajia, päättää tehtävien jaosta huoltajien kesken. Tapaamisoikeudesta päättäessään tuomioistuimen tulee antaa tarkemmat määräykset tapaamisen ja luonapidon ehdoista.

Tuomioistuimen on ratkaistessaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia otettava huomioon lapsen etu ja lapsen omat toivomukset siten kuin 10 ja 11 §:ssä säädetään.

10 §

Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaiseminen

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Tässä tarkoituksessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten huolto ja tapaamisoikeus parhaiten toteutuvat vastaisuudessa.

Asia, joka koskee lapsen huollon uskomista molemmille vanhemmille tai toiselle vanhemmalle taikka tapaamisoikeutta, on ratkaistava vanhempien sopimalla tavalla, jos vanhemmat tai toinen heistä ovat lapsensa huoltajia eikä ole aihetta olettaa, että tämä ratkaisu olisi vastoin lapsen etua.

11 §

Lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittäminen

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on selvitettävä lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista, jos vanhemmat eivät ole asiasta yksimieliset, jos lapsi on muun henkilön kuin huoltajansa hoidettavana taikka jos tätä muutoin on pidettävä lapsen edun kannalta aiheellisenä.

Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitysaste sekä siten, että tästä ei aiheudu haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa välisille suhteille.

12 §

Sopimuksen ja päätöksen muuttaminen

Sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat sopimuksen vahvistamisen tai päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet taikka jos tähän muutoin on aihetta.

3 luku

Oikeudenkäynti

13 §

Oikeuspaikka

Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia on pantava vireille sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä lapsella on kotipaikka.

14 §

Vireillepano ja puhevalta

Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia pannaan vireille hakemuksella, jonka voivat tehdä lapsen vanhemmat yhdessä, toinen vanhemmista, lapsen huoltaja tai sosiaalilautakunta.

Jos lapsi on huoltajan kuoleman johdosta jäänyt vaille huoltajaa, voi hakemuksen tehdä myös lapsen sukulainen tai muu lapselle läheinen henkilö.

Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan asian yhteydessä voidaan esittää myös

vaatimus lapselle maksettavan elatusavun vahvistamisesta tai vahvistetun elatusavun muuttamisesta.

15 §

Vanhemman ja huoltajan sekä lapsen kuuleminen

Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevaa asiaa käsiteltäessä on tuomioistuimen varattava lapsen vanhemmille ja huoltajalle tilaisuus tulla kuulluiksi, jos kutsu voidaan antaa heille tiedoksi.

Lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, jos tämä on painavista syistä välttämätöntä asian ratkaisemisen kannalta. Kuuleminen voi tapahtua vain, jos lapsi tähän suostuu ja on ilmeistä, että kuulemisesta ei saata aiheutua lapselle haittaa.

16 §

Selvityksen bankkiminen sosiaalilautakunnalta

Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on tuomioistuimen hankittava selvitys sen kunnan sosiaalilautakunnalta, missä lapsella, lapsen vanhemmilla, huoltajalla ja huoltajaksi esitetyllä on kotipaikka. Selvitystä ei kuitenkaan ole hankittava, jos on ilmeistä, että se ei ole tarpeen asian ratkaisemisen kannalta.

Jos selvitystä tehtäessä käy ilmi, että asia on ratkaistavissa vanhempien tekemällä sopimuksella siten kuin 7 §:ssä on säädetty, sosiaalilautakunnan on annettava vanhemmille tarvittavaa apua sopimuksen tekemisessä.

17 §

Väliaikaiset määräykset

Kun lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia on vireillä tuomioistuimessa, voi tuomioistuin antaa väliaikaisen määräyksen siitä, kenen luona lapsen tulee asua ja tapaamisoikeudesta sekä tapaamisen tai luonapidon ehdoista. Jos tähän on erityistä syytä, tuomioistuin voi määrätä, kenelle lapsen huolto uskotaan, kunnes asiasta lopullisesti päätetään.

Tuomioistuimen antamaan väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta.

Väliaikainen määräys on voimassa, kunnes tuomioistuin lopullisesti päättää asiasta, jollei päätöstä tätä ennen peruuteta tai muuteta.

4 luku

Erinäiset säännökset

18 §

Määräys lapsen palauttamisesta

Jos lapsi, jolla on Suomessa kotipaikka, on viety ulkomaille ilman huoltajan suostumusta, tuomioistuimien voi huoltajan tekemästä hakemuksesta määrätä, että lapsi on palautettava. Määräys voidaan antaa myös silloin, kun lapsi on viety ulkomaille huoltajan suostumuksella, mutta lasta ei ole palautettu sovitun, edellytetyn tai kohtuullisen ajan päätyttyä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu määräys on annettava, jollei ole ilmeistä, että huoltaja on antanut suostumuksensa menettelyyn taikka on hyväksynyt sen, joko nimenomaisesti tai hiljaisesti. Asiaa käsiteltäessä ei asiaan osallisten kuuleminen ole tarpeen, jos tämä aiheuttaisi viivytystä asian käsittelyssä.

Päätökseen, jossa lapsi on määrätty palautettavaksi, ei saa hakea muutosta.

19 §

Lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpano

Tuomioistuimen päätös lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta ja siitä, kenen luona lapsen tulee asua, voidaan panna heti täy-

täntöön, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa, jollei päätöksessä ole toisin määrätty.

20 §

Asetuksen antamisvaltuus

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

21 §

Voimaantulo- ja soveltamissäännös

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 198 .

Tämän lain säännöksiä on sovellettava myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa. Tämän lain säännöksiä on sovellettava myös asiassa, joka on viireillä tuomioistuimessa tämän lain tullessa voimaan sekä asiassa, joka koskee huollosta tai tapaamisoikeudesta ennen tämän lain voimaantuloa annetun päätöksen muuttamista.

Tämän lain tultua voimaan on lapsen huoltajaan sovellettava, mitä laissa tai asetuksessa on säädetty lapsen holhoojan tehtävistä ja oikeudesta edustaa lasta tämän henkilöä tai elatusta koskevassa asiassa.

Milloin laissa tai asetuksessa on viitattu lainkohtaan, jonka tilalle on tullut tämän lain säännös, on tämän lain säännöstä sovellettava.

2.

Laki*avioliittolain muuttamisesta*

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain 80 §:n 1 ja 2 momentti, 81 §:n 1 momentti, 114 §:n 1 momentti ja 116 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 80 §:n 1 momentti ja 81 §:n 1 momentti 23 päivänä syyskuuta 1948 annetussa laissa (681/48) sekä 80 §:n 2 momentti, 114 §:n 1 momentti ja 116 §:n 1 momentti 5 päivänä syyskuuta 1975 annetussa laissa (705/75), näin kuuluviksi:

80 §

Kun asumuseroa tai avioliiton purkamista koskeva asia on oikeuden käsiteltävänä, tuomioistuimen tulee omasta aloitteestaan ottaa käsiteltäväksi myös puolisojen yhteisessä huollossa olevien lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia. Puolison tai sosiaalilautakun-

nan vaatimuksesta tuomioistuimen tulee antaa asiassa päätös siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (/) säädetään.

Puolisot ovat avioliiton purkauduttua edelleen samojen perusteiden mukaan kuin sitä ennen velvolliset ottamaan osaa heidän yhteis-

ten lastensa elatukseen. Lasten oikeudesta saada elatusapua, elatusavun vahvistamisesta ja sitä koskevan sopimuksen tai tuomion muuttamisesta sekä huoltajan oikeudesta edustaa lasta näissä asioissa on säädetty lapsen elatuksesta annetussa laissa.

81 §

Kun asumuseroa tai avioliiton purkamista koskeva asia on oikeuden käsiteltävänä eivätkä puoliset sovi yhdessä asumisesta oikeudenkäynnin aikana, harkitkoon oikeus, puolison vaatimuksesta, onko riittävää aihetta siihen, että yhteiselämä heti lopetetaan, ja määrätköön, milloin niin havaitaan olevan laita, soveltaen mitä 51 ja 80 §:ssä säädetään, puolison elatusvelvollisuudesta sekä puolison oikeudesta käyttää toiselle puolisolalle kuuluvaa irtainta omaisuutta. Jos puoliset voivat sopia siitä, kumpi heistä saa jäädä toistaiseksi asumaan yhteiseen kotiin, vahvistakoon oikeus sopimuksen; muussa tapauksessa määrätköön oikeus tästäkin.

114 §

Sen estämättä, mitä oikeus on päättänyt puolison elatuksesta tai oikeudesta käyttää toiselle puolisolalle kuuluvaa irtainta omaisuutta, voidaan jommankumman puolison kanteesta määrätä asiasta toisin, kun olennaisesti muuttuneet olot sitä vaativat.

116 §

Oikeuden päätös puolison elatuksesta voidaan, vaikka siihen haetaan muutosta, heti panna täytäntöön niin kuin se olisi saanut lainvoiman. Sama olkoon laki päätöksestä, joka koskee puolison oikeutta käyttää toiselle puolisolalle kuuluvaa irtainta omaisuutta tai puolison julistamista menettäneeksi oikeuden tehdä velkaa, josta toinenkin puoliso on vastuussa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

3.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 12 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1—3 ja 5 §,

sellaisina kuin ne ovat, 1 ja 2 § 3 päivänä kesäkuuta 1976 annetussa laissa (460/76) sekä 3 ja 5 § 14 päivänä tammikuuta 1972 annetussa laissa (21/72), näin kuuluviksi:

1 §

Vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää holhooja tai muu laillinen edustaja, kun vajaavaltainen on asianosaisena riita-asiassa tai asianomistajana rikosasiassa. Alaikäisen henkilöä koskevassa asiassa vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää kuitenkin huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa, jos hänellä on oikeus vallita sitä, mikä on riidan kohteena tai mihin rikos on kohdistunut, taikka jos riita koskee oikeustointia, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus. Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöä koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt

kahdeksantoista vuotta ja kykenee ilmeisesti ymmärtämään asian merkityksen. Alaikäinen käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella itsenäisesti puhevaltaansa henkilöä koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt viisitoista vuotta.

2 §

Vajaavaltainen käyttää vastaajana rikosasiassa itse puhevaltaansa, jos hän on syyntakeinen. Alaikäisen vastaajan holhooja, huoltaja tai muu laillinen edustaja käyttää kuitenkin itsenäisesti alaikäisen ohella puhevaltaa. Jos vajaavaltainen, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, ei ole

syyntakeinen, käyttää puhevaltaa holhooja tai muu laillinen edustaja.

3 §

Tuomioistuin voi kuulla vajaavaltaisen holhoojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa asiassa, jossa vajaavaltaisella on oikeus itse yksin käyttää puhevaltaansa, jos se vajaavaltaisen edun kannalta katsotaan tarpeelliseksi.

5 §

Asianosainen ja tämän holhooja, huoltaja tai muu laillinen edustaja on velvollinen esittämään selvityksen oikeudestaan käyttää puhevaltaa, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

4.

Laki

lapsen elatuksesta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan lapsen elatuksesta 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun lain (704/75) 4 §:n 1 momentti ja 5 §:n 1 momentti näin kuuluviksi:

4 §

Lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua, jos vanhempi ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta taikka jos lapsi ei pysyvästi asu vanhempansa luona.

ta myös asiassa, joka koskee lapsen oikeutta saada elatusta lapsen täytettyä kahdeksantoista vuotta. Sosiaalilautakunnan oikeudesta käyttää lapsen puhevaltaa elatusapua koskevassa asiassa on säädetty lapsen elatuksen turvaamisesta annetussa laissa (122/77).

5 §

Elatusapua koskevissa asioissa alaikäistä lasta edustaa hänen huoltajansa tai uskottu mies. Alaikäisen lapsen edustajalla on oikeus edustaa las-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

5.

Laki

lastensuojelulain 12 ja 21 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 17 päivänä tammikuuta 1936 annetun lastensuojelulain (52/36) 21 § ja
muutetaan 12 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

12 §

Kun lapsi tai nuori henkilö on otettu sosiaalilautakunnan huostaan, siirtyy lapsen huolto huostassa pitämisen ajaksi sosiaalilautakunnalle siinä laajuudessa kuin huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen vaatii. Lapsen huolto voidaan tuomioistuimen päätöksellä uskoa van-

hempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (/) on säädetty.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

6.

Laki

lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta
annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta 4 päivänä heinäkuuta 1975 annetun lain (523/75) nimike, 1 §, 3 §:n 1 momentti, 4 ja 6—9 § ja 11 §:n 1 ja 2 momentti sekä

lisätään lakiin uusi 4 a ja 15 a § seuraavasti:

Laki

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen täytäntöönpanosta

1 §

Päätöksellä tarkoitetaan tässä laissa tuomioistuimen antamaa päätöstä ja väliaikaista määräystä sekä sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta lapsen huollosta tai tapaamisoikeudesta.

Tämän lain säännöksiä lapsen huollosta annetun päätöksen täytäntöönpanosta on soveltuvin osin noudatettava myös pantaessa täytäntöön päätöstä, jossa on määrätty kenen luona lapsen tulee asua sekä päätöstä lapsen luovuttamisesta huoltajalleen.

3 §

Hakemus on tehtävä kirjallisesti. Hakemukseen on liitettävä päätös alkuperäisenä tai päätöksen antaneen viranomaisen asianomaisen virkamiehen oikeaksi todistamana jäljennöksenä.

4 §

Ennen asian ratkaisemista ulosotonhaltijan on annettava sosiaalilautakunnan määräämän tai muun sopivaksi katsomansa henkilön (*sovittelija*) tehtäväksi järjestää sovittelu päätöksen täytäntöönpanemiseksi.

Sovittelun tarkoituksena on saada se, jonka huostassa lapsi on, vapaaehtoisesti täyttämään, mitä päätöksessä on määrätty.

Sovittelua ei ole määrättävä toimitettavaksi, jos aikaisemmin toimitetun sovittelun perusteella on ilmeistä, että sovittelu jää tuloksettomaksi taikka jos lapsen etu vaatii, että lapsen huollosta annettu päätös on painavista syistä pantava heti täytäntöön.

4 a §

Sovittelijan tulee ulosotonhaltijan määräämässä ajassa toimittaa tälle kertomus niistä toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt. Sanottua aikaa ei ilman pakottavaa syytä saa määrätä neljää viikkoa pitemmäksi.

Jos sovittelu ei ole johtanut tulokseen, kertomuksessa on puolueettomasti ja totuudenmukaisesti tuotava esiin ne seikat, joilla saattaa olla merkitystä asian ratkaisemisen kannalta.

6 §

Jos lapsi on täyttänyt 12 vuotta, täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä vastoin lapsen tahtoa. Sama on voimassa 12 vuotta nuorempaankin lapseen nähden, jos lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtoonsa voidaan kiinnittää huomiota.

7 §

Jos olosuhteet ovat päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet niin olennaisesti, että lapsen edun mukaista on saattaa huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia tuomioistuimen ratkaistavaksi, on ulosotonhaltijan hylättävä hakemus.

Ulosotonhaltijan on päätöksessään mainittava ne seikat, joiden perusteella hakemus on hylätty. Päätöksestä on ilmoitettava sen kunnan sosiaalilautakunnalle, missä lapsella on koti-paikka.

Kun ulosotonhaltija on 1 momentin nojalla hylännyt hakemuksen, pannaan asia vireille tuomioistuimessa hakijan, hänen vastapuolensa tai sosiaalilautakunnan tekemällä hakemuksella. Jos asia on muutoksenhaun johdosta vireillä ylemmässä tuomioistuimessa, on ulosotonhal-

tijan ilmoitettava päätöksestään muutoksen hakutuomioistuimelle.

8 §

Jos lapsi on jonkun muun hoidossa kuin sen, jolla huoltajana, tapaamisoikeuden nojalla tai muulla laillisella perusteella on oikeus pitää lasta luonaan, tulee ulosotonhaltijan hakemuksesta ryhtyä toimenpiteisiin lapsen luovuttamiseksi lailliselle huoltajalleen, vaikka ei ole olemassa 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua päätöstä sitä vastaan, jonka hoidossa lapsi on.

Ulosotonhaltijan tulee hylätä 1 momentissa tarkoitettu hakemus ja osoittaa asianosaiset panemaan lapsen huoltoa koskeva asia vireille tuomioistuimessa,

1) jos lapsi on annettu hoidettavaksi huoltajan suostumuksella ja on aihetta olettaa, että lapsen luovuttaminen takaisin huoltajalleen saattaisi olla vastoin lapsen etua ottaen huomioon hoitosuhteen kesto aika, lapsen ja huoltajan välinen kanssakäyminen, heidän välillään vallitseva suhde ja sen laatu; tai

2) jos lapsen etu muutoin erittäin painavista syistä vaatii, että asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Muutoin on soveltuvin kohdin noudatettava, mitä 2—6 §:n sekä 7 §:n 2 ja 3 momentissa on säädetty.

9 §

Lapsen noutaminen ja muu lapseen kohdistuva toimenpide on suoritettava mahdollisimman hienovaraisesti sekä siten, ettei se järkytä lasta.

Noutamisessa on sosiaalilautakunnan edustajan oltava läsnä. Hänen on kutsuttava paikalle myös lääkäri, jos se on tarpeellista.

Jos noutamista tai muuta toimenpidettä ei lapsen sairauden, järkyttyneen mielentilan tai muun syyn takia voida suorittaa, se on siirrettävä myöhempään ajankohtaan.

11 §

Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, ulosotonhaltijan tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta. Tarvittaessa ulosotonhaltija voi kuulla lasta sekä muita henkilöitä, jotka voivat antaa lisätietoja asiasta. Lapsen mielipidettä selvitettyä ja lasta kuultuessa on soveltuvin osin noudatettava, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (/) 11 §:ssä ja 15 §:n 2 momentissa on säädetty.

Jos kuultavan on saavuttava henkilökohtaisesti, asetetaan hänelle sakon uhka.

15 a §

Sosiaalilautakunnan tulee enintään neljäksi kalenterivuodeksi kerrallaan määrätä kaksi tai useampia kunnassa asuvia henkilöitä hoitamaan 4 §:ssä tarkoitettuja sovittelijan tehtäviä kunnassa. Määräys voidaan antaa ainoastaan lastensuojelutyöhön perehtyneelle tai muulle sopivalle henkilölle, joka on siihen suostunut. Määräyksestä on viipymättä ilmoitettava asianomaiselle ulosotonhaltijalle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
198 .

7.

Laki

isyyslain 15 ja 20 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/75) 20 §:n 3 momentti sekä lisätään 15 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

15 §

Tunnustamislausuman antaminen

Tunnustamislausuma voidaan vieraassa val-

tiossa antaa myös noudattaen sitä muotoa ja menettelyä, jota sanotun valtion lain mukaan on noudatettava.

20 §

Tunnustamisen voimaansaattaminen

tavoin tunnustanut isyytensä ja tuomari on hyväksynyt tunnustamisen.

Isyys on tunnustamisella vahvistettu, kun mies on 15 §:n 1 tai 3 momentissa säädettyin

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 198 .

8.

Laki**holhouslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 19 päivänä elokuuta 1898 annetun holhouslain 23 a ja 57 §, sellaisina kuin ne ovat, 23 a § 5 päivänä syyskuuta 1975 annetussa laissa (711/75) ja 57 § 17 päivänä tammikuuta 1936 annetussa laissa (53/36),

muutetaan 2 luvun otsikko, 16—22 §, 3 luvun otsikko, 23—31 §, 33—37 §, 42, 43 ja 46 §, 8 luvun otsikko, 73, 75 ja 79 §,

sellaisina kuin niistä ovat 16 ja 18 § 3 päivänä kesäkuuta 1976 annetussa laissa (457/76), 17 § muutettuna viimeksi mainitulla lailla ja 30 päivänä toukokuuta 1969 annetulla lailla (343/69), 23 § muutettuna 23 päivänä syyskuuta 1948 annetulla lailla (686/48) ja mainitulla 5 päivänä syyskuuta 1975 annetulla lailla, 24, 26 ja 37 § 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetussa laissa (241/29), 28 § 10 päivänä tammikuuta 1969 annetussa laissa (8/69), 34 § mainituissa 17 päivänä tammikuuta 1936 annetussa laissa ja 46 § 30 päivänä toukokuuta 1980 annetussa laissa (398/80), sekä

lisätään lakiin uusi 17 a—17 d ja 75 a § seuraavasti:

2 luku

Vajaavaltaisuus

16 §

Vajaavaltainen on henkilö, joka ei ole täyttänyt kahdeksantoista vuotta (alaikäinen) tai joka on tuomioistuimen päätöksellä julistettu holhottavaksi.

17 §

Holhottavaksi voidaan julistaa henkilö, joka on kykenemätön huolehtimaan itseään tai omaisuuttaan koskevista asioista ja hänen taloudellinen asemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät etunsa ovat tämän johdosta ilmeisesti vaarassa.

Ketään ei ole julistettava holhottavaksi, jos hänen etunsa voidaan riittävästi turvata määrämällä uskottu mies huolehtimaan hänen asioistaan.

17 a §

Holhottavaksi julistaminen on voimassa tois-
taiseksi tai tuomioistuimen päätöksessään asettaman määräajan.

Holhottavaksi julistaminen raukeaa, kun tuomioistuimen asettama määräaika on päättynyt, jollei vajaavaltaista tätä ennen ole uudelleen julistettu holhottavaksi.

17 b §

Alaikäinen voidaan julistaa holhottavaksi siten kuin 17 §:ssä on säädetty sen jälkeen kun hän on täyttänyt seitsemäntoista vuotta. Päätös, jolla alaikäinen on julistettu holhottavaksi, tulee voimaan kun holhottavaksi julistettu täyttää kahdeksantoista vuotta.

Jos holhottavaksi julistaminen on voimassa määräajan, voidaan holhottavaksi julistamista koskeva asia panna uudelleen vireille ja ratkaista sen jälkeen kun määräajasta on enää jäljellä enintään yksi vuosi.

17 c §

Holhottavaksi julistaminen on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos holhottavaksi julistamisen perusteita ei enää ole olemassa.

17 d §

Holhottavaksi julistamista koskeva asia pannaan vireille hakemuksella, jos hakija itse pyytää, että hänet julistettaisiin holhottavaksi.

Holhottavaksi julistamista koskevan kanteen voi nostaa holhottavaksi esitetyn puoliso tai sukulainen sekä holhouslautakunta.

Holhottavaksi julistamisen kumoamista koskeva asia pannaan vireille hakemuksella. Hakemuksen voi tehdä vajaavaltainen ja hänen holhoojansa sekä se, jolla 2 momentin nojalla on puhevalta holhottavaksi julistamista koskevassa asiassa.

18 §

Holhottavaksi julistamista koskevassa asiassa on tuomioistuimen kuultava henkilökohtaisesti sitä, jota on esitetty holhottavaksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista kuulematta häntä henkilökohtaisesti, jos holhottavaksi julistamista koskeva vaatimus on ilmeisesti perusteeton tai jos kuulemisesta aiheutuu hänelle kohtuutonta haittaa.

19 §

Jos holhottavaksi julistamista koskevaa asiaa ei heti voida ratkaista ja viivytys ilmeisesti vaarantaa sen etuja, jota holhottavaksi julistaminen tarkoittaa, voi tuomioistuin määrätä uskotun miehen hoitamaan hänen asioitaan, kunnes asiasta lopullisesti päätetään.

Jollei 1 momentissa säädettyjä toimenpiteitä voida pitää riittävinä sen etujen suojaamiseksi, jota holhottavaksi julistaminen tarkoittaa, voi tuomioistuin määrätä, että hän on holhouksen alainen, kunnes asiasta lopullisesti päätetään.

20 §

Vajaavaltaisella ei ole oikeutta itse määrätä omaisuudestaan eikä tehdä sopimuksia tai muita oikeustoimia, ellei laissa ole toisin säädetty. Vajaavaltainen voi kuitenkin tehdä oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia sekä merkitykseltään vähäisiä.

Vajaavaltaisella on oikeus itse määrätä siitä, minkä hän on vajaavaltaisuuden aikana omalla työllään ansainnut, tämän omaisuuden tuotosta sekä siitä, mikä on tullut tällaisen omaisuuden sijaan.

Holhooja voi holhouslautakunnan suostumuksella ottaa hoitoonsa 2 momentissa mainitun omaisuuden, jos vajaavaltaisen etu sitä vaatii.

21 §

Oikeustoimi, jonka tekemiseen vajaavaltaisella ei lain mukaan ole ollut oikeutta, ei sido vajaavaltaista, ellei hänen holhoojansa ole antanut siihen suostumustaan. Vajaavaltaisen tekemä oikeustoimi tulee häntä sitovaksi, jos hänen holhoojansa tai hän itse täysivaltaiseksi tuluaan on sen hyväksynyt.

Vajaavaltaisen oikeudesta tehdä testamentti säädetään perintökaareissa.

22 §

Jos sopimus, jonka vajaavaltainen on tehnyt ilman tarvittavaa suostumusta, ei tule sitovaksi, on kummankin sopijapuolen palautettava, mitä hän sopimuksen perusteella on vastaanottanut, tai, jollei tämä ole mahdollista, korvattava sen arvo. Vajaavaltainen ei kuitenkaan ole velvollinen suorittamaan korvausta yli sen, mitä on käytetty hänen kohtuulliseen elatukseensa tai mikä muutoin on tullut hänen hyödykseen.

3 luku

Holhoojat

23 §

Alaikäisen holhoojia ovat hänen huoltajansa, jollei toisin ole päätetty taikka jäljempänä toisin säädetä.

Kun henkilö julistetaan holhottavaksi, tuomioistuimen on määrättävä hänelle holhooja.

Jos vajaavaltaisella ei ole holhoojaa, tuomioistuimen on määrättävä hänelle holhooja.

24 §

Vajaavaltaiselle voidaan tarvittaessa määrätä useampia holhoojia. Tuomioistuin voi päättää, että holhoukseen kuuluvat tehtävät jaetaan sen määräämällä tavalla holhoojien kesken, jos tätä on pidettävä tarpeellisena tehtävien laajuuden vuoksi tai muusta syystä.

25 §

Kun holhoojan määräämistä koskeva asia on tuomioistuimessa vireillä, tuomioistuin voi määrätä soveliaan henkilön holhoojaksi, kunnes asiasta lopullisesti päätetään.

26 §

Vajaavaltainen ei voi olla holhoojana. Jos holhooja julistetaan holhottavaksi, lakkaa hänen holhoojantoimensa.

Jos alaikäiselle on määrätty holhooja sen johdosta, että hänen huoltajansa on alaikäisyyden vuoksi vajaavaltainen, holhoojaksi määrätyn tehtävä lakkaa, kun huoltaja täyttää kahdeksantoista vuotta.

27 §

Holhoojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa ja joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti ja vajaavaltaisen etua silmällä pitäen. Asiaa harkittaessa on otettava huomioon holhoojaksi esitetyn henkilön taito ja kokemus sekä holhoukseen kuuluvien tehtävien laatu ja laajuus.

28 §

Jos holhooja osoittautuu tehtävänsä sopimattomaksi, tuomioistuimen on vapautettava hänet tehtävästään.

Holhooja on samoin vapautettava tehtävästään, jos hän sitä pyytää. Jos vanhempi on sekä alaikäisen lapsensa holhooja että huoltaja, voidaan hänet omasta pyynnöstään vapauttaa holhoojan tehtävästä vain, jos tähän on olemassa erityisiä syitä.

29 §

Kun asia, joka koskee holhoojan vapauttamista tehtävästään, on vireillä tuomioistuimessa, voi tuomioistuin vapauttaa holhoojan tehtävästään sekä tarvittaessa määrätä soveliaan henkilön holhoojaksi, kunnes asiasta lopullisesti päätetään.

30 §

Asia, joka koskee holhoojan määräämistä vajaavaltaiselle, holhoojan vapauttamista tehtävästään tai tehtävien jakamista holhoojien kesken, pannaan vireille hakemuksella.

Hakemuksen voi tehdä holhooja, vajaavaltainen itse, jos hän on täyttänyt viisitoista vuotta, vajaavaltaisen puoliso tai sukulainen sekä holhouslautakunta ja, vajaavaltaisen ollessa alaikäinen, hänen huoltajansa tai sosiaalilautakunta.

31 §

Käsiteltäessä asiaa, joka koskee holhoojan vapauttamista tehtävästään, on holhoojalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen kuin

asiasta lopullisesti päätetään, jos kutsu voidaan antaa holhoojalle tiedoksi.

4 luku

Holhutoimen hoitamisesta

33 §

Holhoojan tulee hoitaa vajaavaltaisen omaisuutta sekä edustaa vajaavaltaista hänen omaisuuttaan koskevista asioista. Tässä tehtävänsään holhoojan tulee tunnollisesti pitää huolta vajaavaltaisen oikeuksista ja edistää vajaavaltaisen parasta.

34 §

Holhoojan tulee turvata holhottavaksi julistetulle sellainen hoito ja huolenpito, jota on pidettävä asianmukaisena vajaavaltaisen huollon tarpeen ja muiden olosuhteiden kannalta.

35 §

Holhoojalla on oikeus vajaavaltaisen puolesta antaa ja vastaanottaa tahdonilmaisuja sekä muutoinkin tehdä vajaavaltaisen puolesta tämän omaisuutta koskevia oikeustoimia. Holhooja ei kuitenkaan saa lahjoittaa vajaavaltaisen omaisuutta.

Holhooja ei saa edustaa vajaavaltaista oikeustoimessa, jonka toisena osapuolena on holhooja itse tai hänen puolisonsa tahi joku, jota holhooja edustaa. Kun sisarusten holhoojana on sama henkilö, on hänellä kuitenkin valta edustaa sisaruksia perinnönjaossa, jos näiden edut eivät ole perinnönjaossa esitettyjen vaatimusten tai muiden jakoon liittyvien seikkojen johdosta ristiriidassa keskenään.

36 §

Jos vajaavaltaisella on useampia holhoojia, on heidän yhdessä huolehdittava holhoukseen kuuluvista tehtävistä, jollei tuomioistuin ole päättänyt tehtävien jaosta holhoojien kesken.

Jos holhoojat eivät ole yksimielisiä asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää, voidaan asia saattaa holhouslautakunnan ratkaistavaksi.

37 §

Holhoojan on kuultava vajaavaltaista asiaa, jota vajaavaltaisen kannalta on pidettävä tärkeänä. Kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos vajaavaltainen ei kykene ymmärtämään asian merkitystä.

42 §

Vajaavaltaisen omaisuutta on hoidettava sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää vajaavaltaisen hyödyksi.

43 §

Vajaavaltaiselle on jätettävä se omaisuus, jota vajaavaltainen tarvitsee henkilökohtaista käyttöönsä varten, sekä käteisvaroja se määrä, jota vajaavaltaisen tarpeisiin ja muihin olosuhteisiin nähden on pidettävä kohtuullisena.

Holhoojan on säilytettävä vajaavaltaisella omaisuus, jota tämä vajaavaltaisuuden kestäessä tai myöhemmin tarvitsee asumista tai elinkeinon harjoittamista varten tahi jolla muutoin on vajaavaltaiselle erityistä arvoa.

Muu omaisuus, jota ei ole käytettävä vajaavaltaisen elatukseen tai muutoin vajaavaltaisen tarpeisiin, on sijoitettava siten, että sen säilymisestä on riittävä varmuus ja että sille saadaan kohtuullinen tuotto.

46 §

Jos holhooja on tyytymätön holhouslautakunnan päätökseen tässä luvussa mainitussa asiassa, hänellä on oikeus saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi viimeistään siinä istunnossa, joka ensiksi pidetään kolmenkymmenen päivän kuluttua siitä, kun hän sai tiedon päätöksestä.

8 luku

Erinäisiä säännöksiä

73 §

Tiedoksiannon toimittamisesta holhouslautakunnan käsiteltävässä asiassa huolehtii holhouslautakunta. Tiedoksianto on toimitettava haastetiedoksiantona tai postitse saantitodistusta vastaan siten kuin tiedoksiannosta hallintoasioissa annetussa laissa (232/66) on säädetty. Tiedoksianto viranomaiselle saadaan toimittaa virkakirjeellä postitse tai lähetin välityksellä.

Tiedoksiannosta tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa on voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty.

75 §

Tuomioistuimen päätöstä, jolla henkilö on julistettu holhottavaksi tai joka koskee holhoojan tai uskotun miehen määräämistä tai vapauttamista tehtävästään, on noudatettava, vaikka päätös ei olekaan saanut lainvoimaa.

Jos hovioikeus muutoksenhaun johdosta kumoo alioikeuden päätöksen, jolla henkilö on julistettu holhottavaksi, on hovioikeuden päätöstä noudatettava vasta kun se on saanut lainvoiman, jollei hovioikeus ole päätöksessään toisin määrännyt.

Tuomioistuimen päätöstä, jolla holhottavaksi julistaminen on kumottu, on noudatettava vasta kun päätös on saanut lainvoiman.

Holhottavaksi julistamista tai holhoojan tai uskotun miehen määräämistä tai vapauttamista tehtävästään koskeva päätös, joka on annettu asian ollessa vireillä tuomioistuimessa, on voimassa kunnes asiasta lopullisesti päätetään, jollei päätöstä tätä ennen peruuteta tai muuteta. Päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta.

75 a §

Päätöksestä, jolla henkilö on julistettu holhottavaksi, on tiedotettava julkaisemalla päätös virallisessa lehdessä. Päätös, jolla holhottavaksi julistaminen on muutoksenhaun tai hakemuksen johdosta kumottu, on samoin julkaistava virallisessa lehdessä sen jälkeen kun päätös on saanut lainvoiman.

79 §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 198 .

Tämän lain säännöksiä on sovellettava myös silloin, kun henkilö on julistettu holhottavaksi tai kun holhousaikaa on pidennetty ennen tämän lain voimaantuloa.

Päätös, jolla henkilö on ennen tämän lain voimaantuloa julistettu holhottavaksi tai jolla holhousaikaa on pidennetty, on voimassa myös tämän lain tultua voimaan, jollei holhottavaksi julistamista kumota tuomioistuimen päätöksellä tai päätöstä muuteta siten, että holhottavaksi julistaminen on voimassa tuomioistuimen asettaman määräajan.

Asiassa, joka tämän lain voimaan tullessa on muutoksenhaun johdosta vireillä ylemmässä tuomioistuimessa, on sovellettava tämän lain säännöksiä.

Milloin laissa tai asetuksessa on viitattu lainkohtaan, jonka tilalle on tullut tämän lain säännös, on tämän lain säännöstä sovellettava.

9.

Laki

holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 3 ja 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa 15 päivänä tammikuuta 1971 annetun lain (14/71) 3 ja 7 § näin kuuluviksi:

3 §

Edellä 2 §:n mukaisesti nimetty henkilö ei saa kieltäytyä tässä laissa tarkoitetusta holhoojantoimesta.

daan määrätä holhoojaksi ja joka lisäksi täyttää ne kelpoisuusehdot, jotka viran johtosäännössä ehkä on määrätty.

7 §

Vaalikelpoinen virkaholhoojan virkaan on henkilö, joka holhouslain 27 §:n mukaan voi-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

Helsingissä 12 päivänä marraskuuta 1982

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*

2.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain 80 §:n 1 ja 2 momentti, 81 §:n 1 momentti, 114 §:n 1 momentti ja 116 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 80 §:n 1 momentti ja 81 §:n 1 momentti 23 päivänä syyskuuta 1948 annetussa laissa (681/48) sekä 80 §:n 2 momentti, 114 §:n 1 momentti ja 116 §:n 1 momentti 5 päivänä syyskuuta 1975 annetussa laissa (705/75), näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki

80 §.

Myöntäessään asumuseron taikka tuomitsaan avioliiton purkautumaan oikeuden tulee määrätä puolisoiden lasten huollosta. Niin ikään tulee oikeuden, puolison vaatimuksesta, antaa sellainen määräys, kun puoliset asumuserotuomiotta välien rikkoutumisen vuoksi asuvat erillään.

Puolisot ovat avioliiton purkaututtua edelleen samojen perusteiden mukaan kuin sitä ennen velvolliset ottamaan osaa heidän yhteisten lastensa elatukseen; ja määrätköön oikeus, jomankumman vaatimuksesta, minkä verran sen puolison, jolle ei ole uskottu lasten huoltoa, on suoritettava elatusapua. Lasten oikeudesta saada elatusapua, elatusavun vahvistamisesta sekä sitä koskevan sopimuksen tai tuomion muuttamisesta on säädetty lapsen elatuksesta annetussa laissa.

81 §.

Kun asumuseroa tai avioliiton purkamista koskeva asia on oikeuden käsiteltävänä eivätkä puoliset sovi yhdessä asumisesta oikeudenkäynnin aikana, harkitkoon oikeus, puolison vaatimuksesta, onko riittävää aihetta siihen, että yhteiselämä heti lopetetaan, ja määrätköön, milloin niin havaitaan olevan laita, soveltaen mitä 51 ja 80 §:ssä säädetään, lasten huollosta ja puolison elatusvelvollisuudesta sekä puolison oikeudesta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta. Jos puoliset voivat sopia si-

Ehdotus

80 §

Kun asumuseroa tai avioliiton purkamista koskeva asia on oikeuden käsiteltävänä, tuomioistuimen tulee omasta aloitteestaan ottaa käsiteltäväksi myös puolisoiden yhteisessä huollossa olevien lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia. Puolison tai sosiaalilautakunnan vaatimuksesta tuomioistuimen tulee antaa asiassa päätös siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (/) säädetään.

Puolisot ovat avioliiton purkaututtua edelleen samojen perusteiden mukaan kuin sitä ennen velvolliset ottamaan osaa heidän yhteisten lastensa elatukseen. Lasten oikeudesta saada elatusapua, elatusavun vahvistamisesta ja sitä koskevan sopimuksen tai tuomion muuttamisesta sekä huoltajan oikeudesta edustaa lasta näissä asioissa on säädetty lapsen elatuksesta annetussa laissa.

81 §

Kun asumuseroa tai avioliiton purkamista koskeva asia on oikeuden käsiteltävänä eivätkä puoliset sovi yhdessä asumisesta oikeudenkäynnin aikana, harkitkoon oikeus, puolison vaatimuksesta, onko riittävää aihetta siihen, että yhteiselämä heti lopetetaan, ja määrätköön, milloin niin havaitaan olevan laita, soveltaen mitä 51 ja 80 §:ssä säädetään, puolison elatusvelvollisuudesta sekä puolison oikeudesta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta. Jos puoliset voivat sopia siitä, kumpi

Voimassa oleva laki

tä, kumpi heistä saa jäädä toistaiseksi asumaan yhteiseen kotiin, vahvistakoon oikeus sopimuksen; muussa tapauksessa määrätköön oikeus tästäkin.

114 §.

Sen estämättä, mitä oikeus on päättänyt *lasten huollosta tai* puolison elatuksesta tai oikeudesta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta, voidaan jommankumman puolison kanteesta määrätä asiasta toisin, kun olennaisesti muuttuneet olot sitä vaativat.

116 §.

Oikeuden päätös *lasten huollosta tai* puolison elatuksesta voidaan, vaikka siihen haetaan muutosta, heti panna täytäntöön niin kuin se olisi saanut lainvoiman. Sama olkoon laki päätöksestä, joka koskee puolison oikeutta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta tai puolison julistamista menettäneeksi oikeuden tehdä velkaa, josta toinenkin puoliso on vastuussa.

Ehdotus

heistä saa jäädä toistaiseksi asumaan yhteiseen kotiin, vahvistakoon oikeus sopimuksen; muussa tapauksessa määrätköön oikeus tästäkin.

114 §

Sen estämättä, mitä oikeus on päättänyt puolison elatuksesta tai oikeudesta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta, voidaan jommankumman puolison kanteesta määrätä asiasta toisin, kun olennaisesti muuttuneet olot sitä vaativat.

116 §

Oikeuden päätös puolison elatuksesta voidaan, vaikka siihen haetaan muutosta, heti panna täytäntöön niin kuin se olisi saanut lainvoiman. Sama olkoon laki päätöksestä, joka koskee puolison oikeutta käyttää toiselle puolisolle kuuluvaa irtainta omaisuutta tai puolison julistamista menettäneeksi oikeuden tehdä velkaa, josta toinenkin puoliso on vastuussa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

3.

L a k i**oikeudenkäymiskaaren 12 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1—3 ja 5 §,

sellaisina kuin ne ovat, 1 ja 2 § 3 päivänä kesäkuuta 1976 annetussa laissa (460/76) sekä 3 ja 5 § 14 päivänä tammikuuta 1972 annetussa laissa (21/72), näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki

1 §.

Asianosaisena riita-asiassa tai asianomistajana rikosasiassa olevan vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää hänen holhoojansa tai laillisesti määrätty muu edustajansa. Jos vajaavaltaisella on oikeus vallita sitä, mikä on riidan kohteena tai mihin rikos on kohdistunut, taikka jos riita

Ehdotus

1 §

Vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää holhooja tai muu laillinen edustaja, kun vajaavaltainen on asianosaisena riita-asiassa tai asianomistajana rikosasiassa. Alaikäisen henkilöä koskevassa asiassa vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää kuitenkin huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Voimassa oleva laki

koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus, vajaavaltaisella on kuitenkin oikeus itse yksinään käyttää puhevaltaansa asiassa. *Lapsen elatusta koskevassa asiassa käyttää holhooja yksin vajaavaltaisen puhevaltaa myös silloin, kun kysymys on lapsen oikeudesta saada elatusta täytettyään 18 vuotta.*

Vajaavaltaisen henkilöä koskevassa asiassa vajaavaltaisella, jonka vajaavaltaisuus ei johdu melisairaudesta, heikontuneesta mielentilasta tai muusta niihin verrattavasta syystä, on oikeus itse yksinään käyttää puhevaltaa, jos hän on täyttänyt 18 vuotta. Jos hän on täyttänyt 15 mutta ei 18 vuotta, oikeus käyttää puhevaltaa sanotunlaisessa asiassa on vajaavaltaisella ja hänen holhoojallaan kummallakin erikseen.

2 §.

Vastaajana rikosasiassa vajaavaltainen käyttää puhevaltaansa itse, jos hän on syyntakeinen. Holhoojalla on kuitenkin lisäksi oikeus itsenäisesti käyttää puhevaltaa holhottavansa puolesta, jos tämä ei ole täyttänyt 18 vuotta. Jollei vastaaja ole syyntakeinen, käyttää puhevaltaa hänen holhoojansa tai laillisesti määrätty muu edustajansa.

3 §.

Milloin vajaavaltaisella on oikeus itse yksinään käyttää puhevaltaansa oikeudenkäynnissä, tuomioistuim voi kuitenkin kuulla asiassa myös holhoojaa, jos se holhottavan edun kannalta katsotaan tarpeelliseksi.

5 §.

Asianosainen tai henkilö, joka ilmoittautuu hänen holhoojakseen tai lailliseksi edustajakseen, on velvollinen esittämään selvityksen oikeudestaan käyttää *asiassa asianosaisen tai holhoojan* puhevaltaa, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

Ehdotus

(ks. ehdotus lapsen elatuksesta annetun lain muuttamisesta 5 § 1 mom.)

Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa, jos hänellä on oikeus vallita sitä, mikä on riidan kohteena tai mihin rikos on kohdistunut, taikka jos riita koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus. Vajaavaltainen käyttää itse yksin puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt kahdeksantoista vuotta ja kykenee ilmeisesti ymmärtämään asian merkityksen. Alaikäinen käyttää huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella itsenäisesti puhevaltaansa henkilöään koskevassa asiassa, jos hän on täyttänyt viisitoista vuotta.

2 §

Vajaavaltainen käyttää vastaajana rikosasiassa itse puhevaltaansa, jos hän on syyntakeinen. Alaikäisen vastaajan holhooja, *huoltaja tai muu laillinen edustaja* käyttää kuitenkin itsenäisesti alaikäisen ohella puhevaltaa. Jos vajaavaltainen, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, ei ole syyntakeinen, käyttää puhevaltaa holhooja tai muu laillinen edustaja.

3 §

Tuomioistuin voi kuulla vajaavaltaisen holhoojaa, huoltajaa tai muuta laillista edustajaa asiassa, jossa vajaavaltaisella on oikeus itse yksin käyttää puhevaltaansa, jos se vajaavaltaisen edun kannalta katsotaan tarpeelliseksi.

5 §

Asianosainen ja tämän holhooja, huoltaja tai muu laillinen edustaja on velvollinen esittämään selvityksen oikeudestaan käyttää puhevaltaa, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 198 .

4.

Laki

lapsen elatuksesta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan lapsen elatuksesta 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun lain (704/75) 4 §:n 1 momentti ja 5 §:n 1 momentti näin kuuluviksi:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

4 §.

Vanhemmat, jotka eivät muulla tavoin huo-
lehti lapsen elatuksesta, osallistuvat elatuksesta
aiheutuviin kustannuksiin suorittamalla lapselle
elatusapua.

4 §

Lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi
elatusapua, jos vanhempi ei muulla tavoin huo-
lehti lapsen elatuksesta taikka jos lapsi ei py-
syvästi asu vanhempansa luona.

5 §.

Elatusapua koskevista asioista alaikäistä lasta
edustaa se vanhemmista, jonka huollossa lapsi
on, lapselle määrätty holhooja tai uskottu mies.
Vanhemmalla, joka on alaikäisyyden johdosta
vajaavaltainen, on oikeus edustaa lasta, joka on
hänen hoidettavanaan.

5 §

Elatusapua koskevista asioista alaikäistä lasta
edustaa hänen huoltajansa tai uskottu mies. Ala-
ikäisen lapsen edustajalla on oikeus edustaa las-
ta myös asiassa, joka koskee lapsen oikeutta
saada elatusta lapsen täytettyä kahdeksantoista
vuotta. Sosiaalilautakunnan oikeudesta käyttää
lapsen puhevaltaa elatusapua koskevassa asiassa
on säädetty lapsen elatuksen turvaamisesta
annetussa laissa (122/77).

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 198 .

5.

Laki

lastensuojelulain 12 ja 21 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 17 päivänä tammikuuta 1936 annetun lastensuojelulain (52/36) 21 § ja
muutetaan 12 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

12 §

Kun lautakunta on päättänyt ottaa lapsen tai
nuoren henkilön huostaansa, menettävät van-
hemmat oikeutensa hänen hoitamiseensa ja kas-
vattamiseensa, ja tämä oikeus siirtyy huolto-
lautakunnalle.

Kun lapsi tai nuori henkilö on otettu sosiaa-
lilautakunnan huostaan, siirtyy lapsen huolto
huostassa pitämisen ajaksi sosiaalilautakunnalle
siinä laajuudessa kuin huostaanoton tarkoituk-
sen toteuttaminen vaatii. Lapsen huolto voi-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

daan tuomioistuimen päätöksellä uskoa vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (/) on säädetty.

21 §.

Huoltolautakunnan huostaan otettu lapsi tai nuori henkilö on lautakunnan holhouksen alainen, kuitenkin niin, että hänen ollessaan sijoitettuna kasvatuslaitokseen, laitoksen johtaja käyttää holhoojavaltaa, paitsi mikäli koskee holhouksenalaiselle ehkä kuuluvan omaisuuden hoitoa.

Edellisessä momentissa mainittu holhous lakkaa heti, kun lautakunnan huolenpito lapsesta tai nuoresta henkilöstä on päättynyt.

Huoltolautakunnan tulee asianomaiselle oikeudelle tehdä ilomitus sen holhouksen alaiseksi joutuneesta lapsesta tai nuoresta henkilöstä.

(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

6.

Laki

lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta
annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan tuomion täytäntöönpanosta 4 päivänä heinäkuuta 1975 annetun lain (523/75) nimike, 1 §, 3 §:n 1 momentti, 4 ja 6—9 § ja 11 §:n 1 ja 2 momentti sekä

lisätään lakiin uusi 4 a ja 15 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Laki

lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan
tuomion täytäntöönpanosta

1 §.

Lapsen huoltoa tai luovuttamista huoltajalleen taikka tapaamisoikeutta koskeva tuomio

Laki

lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen
täytäntöönpanosta

1 §

Päätöksellä tarkoitetaan tässä laissa tuomioistuimen antamaa päätöstä ja väliaikais-

Voimassa oleva laki

pannaan täytäntöön tässä laissa säädettyssä järjestyksessä.

Mitä tässä laissa säädetään tuomiosta, koskee soveltuvin osin myös tuomioistuimen päätöstä sekä lapsen huoltoa koskevaa tuomarin määräystä.

3 §.

Hakemus on tehtävä kirjallisesti. Hakemukseen on liitettävä tuomio alkuperäisenä tai tuomion antaneen viranomaisen asianomaisen virkamiehen oikeaksi todistamana jäljennöksenä.

4 § 1 mom.

Ennen asian ratkaisemista ulosotonhaltijan tulee antaa sosiaalilautakunnan määräämän tai muun sopivaksi katsomansa henkilön tehtäväksi yrittää saada sen, jonka huostassa lapsi on, vapaaehtoisesti täyttämään, mitä tuomiossa on määrätty.

4 § 3 mom.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun tehtävän saaneen henkilön tulee ulosotonhaltijan määräämässä ajassa toimittaa tälle kertomus niistä toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt, ja siitä mitä tehtävää suoritettaessa on tapahtunut. Sanottua aikaa ei ilman pakottavaa syytä saa määrätä kahta viikkoa pitemmäksi.

6 §.

Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta, täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä vastoin lapsen tahtoa.

Ehdotus

ta määräystä sekä sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta lapsen huollosta tai tapaamis-oikeudesta.

Tämän lain säännöksiä lapsen huollosta annetun päätöksen täytäntöönpanosta on soveltuvin osin noudatettava myös pantaessa täytäntöön päätöstä, jossa on määrätty kenen luona lapsen tulee asua sekä päätöstä lapsen luovuttamisesta huoltajalleen.

3 §

Hakemus on tehtävä kirjallisesti. Hakemukseen on liitettävä päätös alkuperäisenä tai päätöksen antaneen viranomaisen asianomaisen virkamiehen oikeaksi todistamana jäljennöksenä.

4 §

Ennen asian ratkaisemista ulosotonhaltijan on annettava sosiaalilautakunnan määräämän tai muun sopivaksi katsomansa henkilön (*s o v i t e l i j a*) tehtäväksi järjestää sovittelu päätöksen täytäntöönpanemiseksi.

Sovittelun tarkoituksena on saada se, jonka huostassa lapsi on, vapaaehtoisesti täyttämään, mitä päätöksessä on määrätty.

Sovittelua ei ole määrättävä toimitettavaksi, jos aikaisemmin toimitetun sovittelun perusteella on ilmeistä, että sovittelu jää tuloksettomaksi taikka jos lapsen etu vaatii, että lapsen huollosta annettu päätös on painavista syistä pantava heti täytäntöön.

4 a §

Sovittelijan tulee ulosotonhaltijan määräämässä ajassa toimittaa tälle kertomus niistä toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt. Sanottua aikaa ei ilman pakottavaa syytä saa määrätä neljää viikkoa pitemmäksi.

Jos sovittelu ei ole johtanut tulokseen, kertomuksessa on puolueettomasti ja totuudenmukaisesti tuotava esiin ne seikat, joilla saattaa olla merkitystä asian ratkaisemisen kannalta.

6 §

Jos lapsi on täyttänyt 12 vuotta, täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä vastoin lapsen tahtoa. Sa-

Voimassa oleva laki

Sama on voimassa 15 vuotta nuorempaankin lapseen nähden, jos lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtoonsa voidaan kiinnittää huomiota.

7 §.

Jos ulosotonhaltija katsoo olosuhteiden tuomion antamisen jälkeen muuttuneen niin oleellisesti, ettei tuomiota lapsen etu huomioon ottaen olisi pantava täytäntöön, vaan että kysymys huollosta tai tapaamisoikeudesta olisi saatettava uudelleen tuomioistuimen tutkittavaksi, ulosotonhaltijan tulee hylätä hakemus. Uusi tuomio annetaan hakijan tai tämän vastapuolen kanteesta. Jos asia on vireillä muutoksenhakutuomioistuimessa, tulee ulosotonhaltijan saattaa hylkäävä päätöksensä tämän tietoon.

8 §.

Milloin lapsi on jonkun muun kuin huoltajansa hoidossa, ulosotonhaltija voi huoltajan pyynnöstä ryhtyä toimenpiteisiin lapsen luovuttamiseksi hänelle, vaikka ei ole annettu 1 §:ssä tarkoitettua tuomiota sitä henkilöä vastaan, jonka hoidossa lapsi on.

Milloin on erittäin painavia syitä saattaa kysymys lapsen huollosta tuomioistuimen tutkittavaksi, ulosotonhaltijan tulee hylätä hakemus ja osoittaa asianosaiset ajamaan kannetta tuomioistuimessa.

Ehdotus

ma on voimassa 12 vuotta nuorempaankin lapseen nähden, jos lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtoonsa voidaan kiinnittää huomiota.

7 §

Jos olosuhteet ovat päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet niin olennaisesti, että lapsen edun mukaista on saattaa huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia tuomioistuimen ratkaistavaksi, on ulosotonhaltijan hylättävä hakemus.

Ulosotonhaltijan on päätöksessään mainittava ne seikat, joiden perusteella hakemus on hylätty. Päätöksestä on ilmoitettava sen kunnan sosiaalilautakunnalle, missä lapsella on kotipaikka.

Kun ulosotonhaltija on 1 momentin nojalla hylännyt hakemuksen, pannaan asia vireille tuomioistuimessa hakijan, hänen vastapuolensa tai sosiaalilautakunnan tekemällä hakemuksella. Jos asia on muutoksenhaun johdosta vireillä ylemmässä tuomioistuimessa, on ulosotonhaltijan ilmoitettava päätöksestään muutoksenhakutuomioistuimelle.

8 §

Jos lapsi on jonkun muun hoidossa kuin sen, jolla huoltajana, tapaamisoikeuden nojalla tai muulla laillisella perusteella on oikeus pitää lasta luonaan, tulee ulosotonhaltijan hakemuksesta ryhtyä toimenpiteisiin lapsen luovuttamiseksi lailliselle huoltajalleen, vaikka ei ole ole-massa 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua päätöstä sitä vastaan, jonka hoidossa lapsi on.

Ulosotonhaltijan tulee hylätä 1 momentissa tarkoitettu hakemus ja osoittaa asianosaiset pannaan lapsen huoltoa koskeva asia vireille tuomioistuimessa,

1) jos lapsi on annettu hoidettavaksi huoltajan suostumuksella ja on aihetta olettaa, että lapsen luovuttaminen takaisin huoltajalleen saattaisi olla vastoin lapsen etua ottaen huomioon hoitosuhteen kesto-aika, lapsen ja huolta-

Voimassa oleva laki

Muutoin on soveltuvin kohdin noudatettava, mitä 2—6 §:ssä on säädetty.

9 §

Lapsen noutaminen ja muu lapsen kohdistuva toimenpide on suoritettava mahdollisimman hienovaraisesti. Noutamisessa on sosiaalilautakunnan edustajan oltava saapuvilla. Edustaja voi, mikäli hän katsoo sen tarpeelliseksi, kutsua lääkärin saapuville. Jollei toimenpidettä lapsen sairauden tai muun syyn takia voida suorittaa, se on siirrettävä myöhempään ajankohtaan.

11 §.

Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, ulosotonhaltijan tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta. Tarvittaessa ulosotonhaltija voi kuulla lasta sekä muita henkilöitä, jotka voivat antaa lisätietoja asiasta.

Jos kuultavan on saavuttava henkilökohtaisesti, asetetaan hänelle sakon uhka. *Kun lapsi, joka kutsutaan henkilökohtaisesti kuultavaksi, ei ole täyttänyt viittätoista vuotta, asetetaan sakon uhka sille, jonka hoidossa lapsi on.*

4 § 2 mom.

Sosiaalilautakunnan tulee enintään neljäksi kalenterivuodeksi kerrallaan määrätä kaksi tai useampia kunnassa asuvia henkilöitä hoitamaan edellä 1 momentissa tarkoitettuja tehtäviä kunnassa. Määräys voidaan antaa ainoastaan las-

Ehdotus

jan välinen kanssakäyminen, heidän välillään vallitseva suhde ja sen laatu; tai

2) jos lapsen etu muutoin erittäin painavista syistä vaatii, että asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Muutoin on soveltuvin kohdin noudatettava, mitä 2—6 §:n sekä 7 §:n 2 ja 3 momentissa on säädetty.

9 §

Lapsen noutaminen ja muu lapsen kohdistuva toimenpide on suoritettava mahdollisimman hienovaraisesti sekä siten, ettei se järkytä lasta.

Noutamisessa on sosiaalilautakunnan edustajan oltava läsnä. Hänen on kutsuttava paikalle myös lääkäri, jos se on tarpeellista.

Jos noutamista tai muuta toimenpidettä ei lapsen sairauden, järkyttyneen mielentilan tai muun syyn takia voida suorittaa, se on siirrettävä myöhempään ajankohtaan.

11 §

Milloin asian selvittämiseksi on tarpeellista, ulosotonhaltijan tulee hankkia valtion tai kunnan viranomaisen lausunto asiasta. Tarvittaessa ulosotonhaltija voi kuulla lasta sekä muita henkilöitä, jotka voivat antaa lisätietoja asiasta. *Lapsen mielipidettä selvittäessä ja lasta kuultessa on soveltuvin osin noudatettava, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (/) 11 §:ssä ja 15 §:n 2 momentissa on säädetty.*

Jos kuultavan on saavuttava henkilökohtaisesti, asetetaan hänelle sakon uhka.

15 a §

Sosiaalilautakunnan tulee enintään neljäksi kalenterivuodeksi kerrallaan määrätä kaksi tai useampia kunnassa asuvia henkilöitä hoitamaan 4 §:ssä tarkoitettuja sovittelijan tehtäviä kunnassa. Määräys voidaan antaa ainoastaan las-

Voimassa oleva laki

tensuojelutyöhön perehtyneelle tai muulle sopivalle henkilölle, joka on siihen suostunut. Määräyksestä on viipymättä ilmoitettava asianomaiselle ulosotonhaltijalle.

Ehdotus

lastensuojelutyöhön perehtyneelle tai muulle sopivalle henkilölle, joka on siihen suostunut. Määräyksestä on viipymättä ilmoitettava asianomaiselle ulosotonhaltijalle.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

7.

Laki

isyyslain 15 ja 20 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/75) 20 §:n 3 momentti sekä lisätään 15 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus***15 §***Tunnustamislauseuman antaminen*

Tunnustamislauseuma voidaan vieraassa valtiossa antaa myös noudattaen sitä muotoa ja menettelyä, jota sanotun valtion lain mukaan on noudatettava.

20 §*Tunnustamisen voimaansaattaminen*

Isyys on tunnustamisella vahvistettu, kun mies on 15 §:n 1 momentissa säädetyn tavoin tunnustanut isyytensä ja tuomari on hyväksynyt tunnustamisen.

Isyys on tunnustamisella vahvistettu, kun mies on 15 §:n 1 tai 3 momentissa säädetyn tavoin tunnustanut isyytensä ja tuomari on hyväksynyt tunnustamisen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

9.

Laki

holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa annetun lain 3 ja 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan holhouksen järjestämisestä eräissä tapauksissa 15 päivänä tammikuuta 1971 annetun lain (14/71) 3 ja 7 § näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §.

Edellä 2 §:n mukaisesti nimetty henkilö ei saa kieltäytyä tässä laissa tarkoitettusta holhoojantoimesta. *Tuomioistuimen on kuitenkin tarkkailtava, onko holhouslain 29 §:n 1 momentissa mainittua seikkaa pidettävä esteenä holhoojantoimen asianmukaiselle hoitamiselle.*

7 §.

Vaalikelpoinen virkaholhoojan virkaan on henkilö, joka holhouslain 28 §:n mukaan saa olla holhoojana ja joka lisäksi täyttää ne kelpoisuusehdot, jotka viran johtosäännössä ehkä on määrätty.

3 §

Edellä 2 §:n mukaisesti nimetty henkilö ei saa kieltäytyä tässä laissa tarkoitettusta holhoojantoimesta.

7 §

Vaalikelpoinen virkaholhoojan virkaan on henkilö, joka holhouslain 27 §:n mukaan voidaan määrätä holhoojaksi ja joka lisäksi täyttää ne kelpoisuusehdot, jotka viran johtosäännössä ehkä on määrätty.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 198 .
